

Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Gjelder fra: 22.04.2016 - HISTORISK VERSJON

Dato	17.06.2005 nr. 90
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Avd/dir	
Publisert	I 2005 hefte 8
Ikrafttredelse	01.01.2008
Sist endret	LOV-2016-04-22-3
Endrer	LOV-1915-08-13-6
Gjelder for	
Hjemmel	
Kunngjort	17.06.2005
Korttittel	Tvisteloven - tvl

Loven ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 26 jan 2007 nr. 88. - Jf. tidligere lov 13 aug 1915 nr. 6.

Første del - Lovens formål. Grunnleggende forutsetninger for behandling av sivile saker

Kapittel 1. Lovens formål og anvendelse

§ 1-1. Lovens formål

(1) Loven skal legge til rette for en rettferdig, forsvarlig, rask, effektiv og tillitskapende behandling av rettstvister gjennom offentlig rettergang for uavhengige og upartiske domstoler. Loven skal ivareta den enkeltes behov for å få håndhevet sine rettigheter og løst sine tvister og samfunnets behov for å få respektert og avklart rettsreglene.

(2) For å oppnå formålene etter første ledd, skal

- partene få argumentere for sin sak og føre bevis,
- partene få innsyn i og mulighet for å imøtegå motpartens argumentasjon og bevis,
- partene på ett trinn av saken kunne redegjøre muntlig for den og føre sine bevis umiddelbart for retten,
- saksbehandlingen og kostnadene stå i et rimelig forhold til sakens betydning,
- ulikheter i ressurser hos partene ikke være avgjørende for sakens utfall,
- viktige avgjørelser begrunnes, og
- avgjørelser av vesentlig betydning kunne overprøves.

§ 1-2. Folkerettens betydning for anvendelsen av loven

Loven gjelder med de begrensninger som er anerkjent i folkeretten eller følger av overenskomst med fremmed stat.

§ 1-3. Søksmålgjenstand, partstilknytning og søksmålssituasjon

(1) Det kan reises sak for domstolene om rettskrav.

(2) Den som reiser saken, må påvise et reelt behov for å få kravet avgjort i forhold til saksøkte. Dette avgjøres ut fra en samlet vurdering av kravets aktualitet og partenes tilknytning til det.

§ 1-4. Søksmålsadgang for organisasjoner mv.

(1) Foreninger og stiftelser kan reise søksmål i eget navn om forhold som det ligger innenfor organisasjonens formål og naturlige virkeområde å ivareta, når vilkårene ellers i § 1-3 er oppfylt.

(2) Offentlige organer med oppgave å fremme særskilte interesser kan på tilsvarende måte reise søksmål for å ivareta disse.

§ 1-5. Hvem søksmål om gyldigheten av offentlige vedtak skal rettes mot

Søksmål om gyldigheten av forvaltningsvedtak reises mot den myndighet som har truffet avgjørelsen i siste instans. Er dette et statlig organ, skal retten gi varsel om søksmålet til en kommune, fylkeskommune eller samkommune som har truffet avgjørelse i saken i tidligere instans.

0 Endret ved lov 25 mai 2012 nr. 28 (ikr. 1 juli 2012 iflg. res. 25 mai 2012 nr. 449). Endres ved lov 22 apr 2016 nr. 4 (ikr. fra den tid Kongen bestemmer).

Kapittel 2. Parter, prosessdyktighet og stedfortredere

§ 2-1. Partsevne

- (1) Partsevne har
- a) enhver fysisk person,
  - b) stat, kommuner, fylkeskommuner og samkommuner,
  - c) selskaper, herunder aksjeselskaper, ansvarlige selskaper og kommandittselskaper,
  - d) samvirkeforetak, sparebanker og stiftelser,
  - e) konkursboer og dødsboer under offentlig skifte,
  - f) andre sammenslutninger og selvstendige offentlige virksomheter, når det er særlig bestemt i lov.
- (2) Andre sammenslutninger enn etter første ledd har partsevne så langt dette følger av en samlet vurdering hvor det særlig legges vekt på
- om sammenslutningen har en fast organisasjonsform,
  - om det er et styre eller annet organ som representerer sammenslutningen utad,
  - om sammenslutningen har en formalisert medlemskapsordning,
  - om sammenslutningen har egne midler, og
  - sammenslutningens formål og hva søksmålet gjelder.

0 Endret ved lover 29 juni 2007 nr. 81 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 23 nov 2007 nr. 1287), 25 mai 2012 nr. 28 (ikr. 1 juli 2012 iflg. res. 25 mai 2012 nr. 449). Endres ved lov 22 apr 2016 nr. 4 (ikr. fra den tid Kongen bestemmer).

§ 2-2. Prosessdyktighet

- (1) Prosessdyktighet er evnen til selv å opptre i rettssak, herunder reise og ta imot søksmål.
- (2) Myndige personer er prosessdyktige om ikke annet følger av paragrafen her. Det samme gjelder en utlending som etter sitt hjemlands lov ikke er myndig, dersom utlendingen ville ha vært myndig etter norsk lov.
- (3) Mindreårige er bare prosessdyktige når det følger av særlig lovbestemmelse. Personer som er fratatt rettslig handleevne etter vergemålsloven § 22, er bare prosessdyktige hvis saken gjelder eiendeler, disposisjoner eller forhold utenfor området for fratakelsen av handleevnen, med mindre noe annet følger av særlig lovbestemmelse.
- (4) En person som på grunn av sin psykiske helsetilstand ikke er i stand til å vareta sine egne interesser under saken, er ikke prosessdyktig. Har ikke personen verge, skal retten sørge for at det oppnevnes verge.
- (5) Saken kan avvises dersom den utvilsomt ikke kan ha et fornuftig formål og er anlagt av en person som misbruker rettsapparatet ved gjentatte ganger å ha anlagt slike saker.

0 Endret ved lov 26 mars 2010 nr. 9 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 5 apr 2013 nr. 338) som endret ved lov 5 apr 2013 nr. 12.

§ 2-3. Stedfortreder

(1) For personer som ikke er prosessdyktige, og for upersonlige rettssubjekter, ivaretar stedfortrederen alle partens rettigheter og plikter i rettsaken. En part kan bare ha én stedfortreder om gangen.

(2) For personer som mangler prosessdyktighet etter § 2-2 fjerde ledd, er vergen stedfortreder.

0 Endret ved lov 26 mars 2010 nr. 9 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 5 apr 2013 nr. 338) som endret ved lov 5 apr 2013 nr. 12.

§ 2-4. Stedfortreder for mindreårige og personer som er fratatt rettslig handleevne mv.

(1) For personer som mangler prosessdyktighet etter § 2-2 tredje ledd, er vergen stedfortreder. Er en mindreårigs foreldre verge i fellesskap, får vergemålsloven § 18 anvendelse.

(2) En mindreårig over 15 år skal varsles til rettsmøtene. Retten skal opplyse om at den mindreårige har rett, men ikke plikt, til å være til stede i rettsmøtet. Den mindreårige skal meddeles prosesskriv samtidig med vergen, hvis ikke den mindreårige selv har erklært at det er unødvendig. For mindreåriges rett til innsyn i dokumenter gjelder § 14-1 første ledd.

(3) Gjelder søksmålet midler som forvaltes av fylkesmannen etter vergemålsloven kapittel 7, skal stevningen forkynnes også for fylkesmannen. Fylkesmannen har rett til å tre inn i saken dersom personen mangler prosessdyktighet etter § 2-2 tredje ledd. Fylkesmannens prosesshandlinger kommer i så fall personen til gode selv om de strider mot personens egne prosesshandlinger.

0 Endret ved lover 26 jan 2007 nr. 3, 26 mars 2010 nr. 9 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 5 apr 2013 nr. 338) som endret ved lov 5 apr 2013 nr. 12.

§ 2-5. Stedfortreder for upersonlige rettssubjekter

(1) For upersonlige rettssubjekter er stedfortrederen den person som kan motta forkynnelser på vegne av rettssubjektet, jf. domstolloven § 191. Er dette flere enn én person, velger styret hvem som skal være stedfortreder.

(2) Stedfortrederen kan delegere adgangen til å opptre som stedfortreder til en annen person som er tilsatt i rettssubjektet eller tilknyttet den delen av virksomheten som søksmålet gjelder. Slik delegering kan gjøres for én enkelt sak eller for bestemte sakstyper og må skje skriftlig. Delegeringen kan ikke begrense de rettigheter stedfortrederen skal ha etter § 2-3 første ledd.

Kapittel 3. Prosessfullmektiger og rettslige medhjelpere

§ 3-1. Rett til å bruke prosessfullmektig

(1) En part kan la seg representere av en prosessfullmektig.

(2) En part kan bare ha én prosessfullmektig om gangen. Retten kan tillate at en part har mer enn én prosessfullmektig når det foreligger særlige grunner. Er det mer enn én prosessfullmektig til stede i rettsmøtet, skal det på forhånd gjøres klart for retten og motparten hvem som til enhver tid har rett til å utføre prosesshandlinger på vegne av parten.

(3) Hvor denne lov bruker uttrykket part, vil regelen gjelde tilsvarende for prosessfullmektigen når det ikke er særskilt bestemt eller følger av sammenhengen at den aktuelle prosessuelle rettigheten eller plikten påligger parten personlig.

§ 3-2. Plikt til å bruke prosessfullmektig

Hvis en part ikke kan framstille saken på en forståelig måte, kan retten pålegge parten å møte med prosessfullmektig.

§ 3-3. Hvem som kan være prosessfullmektig

- (1) Advokater kan være prosessfullmektig i saker som behandles etter denne lov. Ved muntlig forhandling for Høyesterett kan likevel bare brukes en advokat med rett til å føre saker for Høyesterett.
- (2) En autorisert advokatfullmektig kan opptre som advokat etter denne lov når ikke annet følger av domstoloven § 223 første ledd.
- (3) En av partens nærmeste kan være prosessfullmektig, unntatt for Høyesterett eller når retten tilbakeviser vedkommende som uskikket. Har tvisten tilknytning til næringsvirksomhet, gjelder det samme for ansatte og andre personer knyttet til denne delen av virksomheten.
- (4) Retten kan tillate at en annen skikket myndig person opptrer som prosessfullmektig. Personer som driver ervervsmessig eller stadig rettshjelpvirksomhet, kan bare være prosessfullmektig hvis de oppfyller vilkårene i domstoloven § 218.
- (5) Utenlandsk advokat kan være prosessfullmektig når retten etter sakens art og forholdene ellers finner det ubetenkelig.
- (6) Kongen fastsetter ved forskrift i hvilken utstrekning og på hvilke vilkår advokater hjemmehørende i andre EØS-stater har rett til å opptre som prosessfullmektig.

§ 3-4. Prosessfullmakt

- (1) Prosessfullmektigen kan foreta alle prosesshandlinger på vegne av sin part. Begrensninger i prosessfullmakten er uten virkning i forhold til retten og motparten.
- (2) Advokater behøver bare å legge fram fullmakt når retten finner grunn til å forlange det. Andre prosessfullmektiger skal legge fram skriftlig fullmakt hvis ikke parten er tilstede og bekrefter fullmaktsforholdet. Er ikke fullmaktsforholdet tilstrekkelig godtgjort, kan saksbehandlingen likevel fremmes hvis utsettelse ville medføre skade.

§ 3-5. Forholdet mellom partens og prosessfullmektigens handlinger

- (1) Parten kan opptre ved siden av prosessfullmektigen.
- (2) Prosessfullmektigens handlinger og unnlatelser virker for og mot parten.
- (3) En part som er til stede, blir bundet av prosessfullmektigens handlinger hvis ikke parten straks gjør innsigelse.

§ 3-6. Opphør av prosessfullmakt

- (1) En prosessfullmakt kan tilbakekalles til enhver tid. Tilbakekallingen har virkning overfor retten og motparten når den er meddelt dem.
- (2) En prosessfullmektig har rett til å tre tilbake fra fullmaktsforholdet. En prosessfullmektig som trer tilbake, har plikt til å utføre de prosesshandlinger som ikke kan utstå uten at parten utsettes for tap. Tilbaketreden har virkning overfor retten og motparten når den er meddelt dem.

§ 3-7. Rettslig medhjelper

- (1) En part kan la seg bistå av en rettslig medhjelper. Den rettslige medhjelperen må fylle vilkårene for å være prosessfullmektig etter § 3-3.
- (2) Retten bestemmer i hvilken utstrekning den rettslige medhjelperen skal få ordet til innlegg og eksaminasjon av parter og vitner ved siden av eller i stedet for prosessfullmektigen.
- (3) Det som framføres av den rettslige medhjelperen, virker for og mot parten hvis ikke parten straks gjør innsigelse.

§ 3-8. Rettens fastsetting av prosessfullmektigens godtgjøring

- (1) Parten eller prosessfullmektigen kan be om at retten fastsetter prosessfullmektigens godtgjøring. Ved fastsettingen tas det hensyn til de kostnader det er rimelig å pådra parten ut fra prosessoppdraget, sakens betydning og forholdet mellom parten og prosessfullmektigen.
- (2) Begjæring etter første ledd må fremmes innen én måned etter forkynnelse av sakens avgjørelse i vedkommende instans.

Kapittel 4. Saklig og stedlig domsmyndighet

I Saklig domsmyndighet

§ 4-1. Saklig domsmyndighet

- (1) Forliksrådene behandler saker som angitt i § 6-2.
- (2) Tingrettene er den ordinære førsteinstans for saker som reises for domstolene, når ikke annet følger av første og tredje ledd.
- (3) Lagmannsrettene behandler saker som førsteinstans hvor det er særskilt bestemt, anker som angitt i § 29-1 og begjæringer om gjenåpning som angitt i § 31-1 tredje ledd.
- (4) Høyesterett behandler saker som angitt i §§ 30-1 og 31-1.

§ 4-2. Overføring av sak fra tingrett til forliksråd

Er søksmål reist direkte for en tingrett i strid med § 6-2 annet ledd, skal saken henvises til et stedlig kompetent forliksråd. Er flere forliksråd kompetente, kan saksøkeren velge hvilket forliksråd saken skal henvises til. Overføringen gjør at stevningen anses som en forliksklage.

II Stedlig domsmyndighet (verneting)

§ 4-3. Internasjonalt verneting

- (1) Tvister i internasjonale forhold kan bare anlegges for norske domstoler når saksforholdet har tilstrekkelig tilknytning til Norge.
- (2) Dersom verneting ikke kan påvises etter §§ 4-4 og 4-5, men saken likevel er undergitt norsk domsmyndighet, kan søksmål anlegges ved Oslo tingrett. Hvis saksøkte har en formuesgjenstand i riket som kan tjene til dekning av saksøkerens krav, kan søksmål i stedet anlegges der formuesgjenstanden befinner seg.

§ 4-4. Alminnelig verneting

- (1) Søksmål kan reises ved saksøktes alminnelige verneting.
- (2) Fysiske personer har alminnelig verneting der de har bopel. Den som har bopel i flere rettskretser, har alminnelig verneting i alle rettskretsene.
- (3) Virksomheter registrert i Foretaksregisteret har alminnelig verneting på det sted virksomhetens hovedkontor ifølge registreringen ligger. Utenlandske næringsvirksomheter med filial, agentur eller lignende forretningssted i Norge har alminnelig verneting på dette forretningsstedet dersom søksmålet gjelder virksomheten der.
- (4) Staten har alminnelig verneting i Oslo. Fylkeskommuner, kommuner og samkommuner har alminnelig verneting der hovedadministrasjonen ligger. Selvstendige offentlige foretak har alminnelig verneting der styret har sitt sete.
- (5) Virksomheter eller sammenslutninger uten alminnelig verneting etter tredje og fjerde ledd har alminnelig verneting samme sted som den person stevningen skal forkynnes for.

0 Endret ved lov 25 mai 2012 nr. 28 (ikr. 1 juli 2012 iflg. res. 25 mai 2012 nr. 449). Endres ved lov 22 apr 2016 nr. 4 (ikr. fra den tid Kongen bestemmer).

§ 4-5. Verneting som kan velges av saksøkeren

- (1) Fast eiendom: Søksmål som gjelder fast eiendom, kan anlegges i den rettskrets hvor eiendommen ligger. Ligger eiendommen i flere rettskretser, kan søksmål anlegges i en av disse. Det samme gjelder hvis søksmålet gjelder flere tilstøtende faste eiendommer som ligger i ulike rettskretser.
- (2) Kontraktsforhold: Søksmål om kontraktsforhold kan anlegges på det sted hvor den forpliktelsen som ligger til grunn for søksmålet, er oppfylt eller skal oppfylles. Dette gjelder ikke for pengekrav hvis saksøkte har alminnelig verneting i Norge etter § 4-4.
- (3) Erstatning utenfor kontraktsforhold: Søksmål om erstatning og oppreisning utenfor kontraktsforhold, og søksmål mot forsikringsgiver om dekning for slik skade, kan anlegges på det sted skaden oppstod, eller der virkningen inntraff eller vil kunne inntre. Har virkningen inntruffet på flere steder, kan søksmålet anlegges der hovedtyngden av virkningen har inntruffet.
- (4) Arbeidsforhold: Søksmål fra arbeidstaker mot arbeidsgiver om krav som reiser seg av individuelle arbeidsforhold, kan anlegges på arbeidsstedet eller det sted arbeidstakeren vanligvis utfører sitt arbeid. Er det ikke noe slikt sted, kan søksmål anlegges på det forretningssted arbeidstakeren ble ansatt fra.
- (5) Sjøfartsforhold: Søksmål som springer ut av sjøfartsforhold, kan anlegges i den rettskrets hvor skipet har hjemsted. Er det tatt arrest i skipet, kan søksmål om det pengekrav arresten sikrer, anlegges der arrest er tatt. Tilsvarende gjelder der skipet er friggitt eller arrest avverget ved sikkerhetsstillelse. Søksmål mot skipsføreren etter sjøloven § 73 og søksmål mot skipsfører eller mannskap om forpliktelser som er pådradd i tjenesten, kan reises i den rettskrets hvor skipet ligger i havn når stevningen forkynnes.
- (6) Arveforhold: Søksmål mot arvinger kan anlegges der avdøde sist hadde alminnelig verneting. Dette gjelder ikke hvis boet er under offentlig skifte, hvis skiftet er avsluttet, eller det har gått mer enn 6 måneder fra dødsfallet.
- (7) Forbrukerforhold: En forbruker som har inngått avtale med en næringsdrivende om varer eller tjenester til personlig bruk, kan anlegge sak mot den næringsdrivende ved sitt alminnelige verneting. Dette gjelder ikke hvis forbrukeren personlig har møtt opp og inngått avtalen på den næringsdrivendes faste forretningssted.

(8) Saker mot staten og fylkeskommuner: Søksmål mot staten kan anlegges ved saksøkerens alminnelige verneting. Søksmål mot fylkeskommuner kan anlegges ved den domstol i fylket der saksøkeren har sitt alminnelige verneting.

(9) Saker mot forsikringsselskaper: Søksmål mot forsikringsselskaper om forsikringsutbetaling kan anlegges ved saksøkerens alminnelige verneting.

§ 4-6. Avtalt verneting

(1) Søksmål kan anlegges ved den domstol som partene har avtalt. En slik avtale kan enten avskjære eller komme i tillegg til de verneting som følger av §§ 4-3 til 4-5.

(2) En avtale som utvider eller begrenser norske domstolers internasjonale kompetanse, må være skriftlig.

(3) En avtale mellom en forbruker og en næringsdrivende som begrenser søksmålsadgangen utover det som følger av §§ 4-4 og 4-5, må inngås skriftlig. En avtale inngått før tvisten oppstod, er ikke bindende for forbrukeren.

§ 4-7. Behandling av vernetingsspørsmålet. Overføring

(1) Er søksmål reist ved en domstol som ikke har stedlig domsmyndighet, skal domstolen henvise saken til en stedlig kompetent domstol. Er det flere stedlig kompetente domstoler, kan saksøkeren velge hvilken domstol saken skal henvises til.

(2) For overføring av sak til annen domstol gjelder domstoloven § 38.

(3) Hvis ingen norske domstoler har stedlig domsmyndighet, skal saken avvises.

§ 4-8. Luganokonvensjonen 2007

Konvensjonen om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker med protokoller og vedlegg, vedtatt i Lugano 30. oktober 2007 (Luganokonvensjonen 2007), gjelder som lov. Vedleggene gjelder slik de til enhver tid er bindende for Norge.

0 Tilføyd ved lov 19 juni 2009 nr. 79 (ikr. 1 jan 2010 iflg. res. 16 okt 2009 nr. 1279).

Annen del - Mekling og avklaring

Kapittel 5. Plikter før sak reises

§ 5-1. Virkeområde

(1) Kapitlet gjelder for behandlingen av rettslige tvister før sak reises for tingretten etter kapittel 9 eller 10, unntatt saker om administrative tvangsvedtak etter kapittel 36.

(2) § 5-2 første ledd første og annet punktum gjelder også før sak bringes inn for forliksrådet.

§ 5-2. Varsel om krav og grunnlag for kravet

- (1) Før sak reises, skal parten skriftlig varsle den det er aktuelt å reise sak mot. Varslet skal opplyse om det krav som kan bli fremmet, og grunnlaget for det. Varslet skal oppfordre den annen part til å ta stilling til kravet og grunnlaget.
- (2) Den som mottar varslet, skal innen rimelig tid ta stilling til kravet og grunnlaget. Bestrides kravet helt eller delvis, skal grunnlaget for dette angis. Mener parten på sin side å ha krav mot den som har gitt varslet, skal parten samtidig skriftlig varsle om sitt krav og grunnlaget for det og oppfordre den annen part til å ta stilling til dette.
- (3) Skriftlig varsel etter første og annet ledd skal være på papir til private parter hvis ikke annet er avtalt eller partene har en løpende forretningsforbindelse hvor skriftlig kommunikasjon vanligvis skjer elektronisk.

§ 5-3. *Plikt til å opplyse om viktige bevis*

- (1) Den som varsler om et krav eller bestrider et varslet krav, plikter samtidig å opplyse om viktige dokumenter eller andre bevis som parten selv kjenner til, og som parten ikke kan regne med at den annen part er kjent med. Dette gjelder uansett om beviset er til støtte for parten selv eller for den annen part.
- (2) Plikten etter første ledd gjelder med de begrensninger som følger av reglene om bevisforbud og bevisfritak i kapittel 22 og andre bevisregler i loven.

§ 5-4. *Forsøk på minnelig løsning*

Partene skal undersøke om det er mulig å løse tvisten i minnelighet før sak reises, og gjøre nærmere forsøk på dette, eventuelt gjennom mekling for forliksrådet, ved utenrettslig mekling eller ved at tvisten bringes inn for en utenrettslig tvisteløsningsnemnd.

Kapittel 6. Behandlingen i forliksrådet

§ 6-1. *Prinsipper for forliksrådets virksomhet*

- (1) Behandlingen i forliksrådet skal legges til rette for at partene ved mekling eller dom får løst saken enkelt, hurtig og billig.
- (2) Reglene i lovens første, fjerde og femte del gjelder for forliksrådet så langt de passer og ikke annet er bestemt i dette kapittel.

§ 6-2. *Saker som behandles av forliksrådet*

- (1) Forliksrådet kan behandle saker som kan anlegges ved stevning til tingretten etter reglene for allmennprosess eller småkravprosess i denne loven. Forliksrådet behandler likevel ikke
- familiesaker, unntatt saker som bare gjelder det økonomiske oppgjøret ved samlivsbrudd eller deling av reisekostnader ved samvær,
  - saker mot offentlig myndighet, institusjon eller tjenestemann om forhold som ikke er av utelukkende privatrettslig art,
  - saker om patenter, kretsmønstre til integrerte kretser, planteforedlerretter, varemerker og design,
  - saker om gyldigheten av en voldgiftsdom eller et rettsforlik,
  - saker avgjort av en nemnd når det er bestemt ved lov at nemndas vedtak er bindende for partene hvis saken

ikke bringes inn for domstolene, eller

f) andre saker hvor det er bestemt i lov at mekling i forlikrådet ikke finner sted.

(2) Før en sak om formuesverdier kan tas til behandling i tingretten, skal forlikrådet behandle saken når vilkårene i første ledd er oppfylt. Denne regelen gjelder likevel ikke når

- a) tvistesummen er minst kr 125 000, og begge parter har vært bistått av advokat,
- b) utenrettslig mekling etter kapittel 7 er gjennomført,
- c) tvisten er blitt realitetsbehandlet i klage- eller reklamasjonsnemnd etter samtykke fra den annen part eller i en slik nemnd som er offentlig godkjent etter særskilt lovbestemmelse, eller
- d) det etter reglene i §§ 15-1 til 15-3 bringes inn et nytt krav eller en ny part etter at stevning i saken er forkynt.

0 Endret ved lover 26 jan 2007 nr. 3, 12 des 2008 nr. 85 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 12 des 2008 nr. 1354).

§ 6-3. *Forliksklage*

(1) Sak for forlikrådet reises ved forliksklage. Forliksklagen inngis skriftlig eller muntlig til forlikrådet etter reglene i kapittel 12.

(2) Forliksklagen skal angi

- a) forlikrådet,
- b) navn og adresse på parter, eventuelle stedfortredere etter §§ 2-3 til 2-5 og prosessfullmektiger,
- c) det krav som gjøres gjeldende, og en påstand som bestemt angir det resultat klageren i tilfelle krever ved dom, og
- d) en begrunnelse som alltid må angi en konsentrert beskrivelse av de faktiske forhold kravet direkte bygger på.

(3) Kopi av dokumenter kravet direkte bygger på, bør vedlegges. Hvis klageren krever erstatning for kostnader ved utenrettslig inndrivning, skal betalingsoppfordringen etter inkassoloven § 10, jf. § 12, vedlegges.

(4) Når en sak skal behandles i forlikrådet etter tvangsfullbyrdsloven § 7-7, regnes utleggsbegjæringen som forliksklage.

(5) Hvis forlikrådet ikke har adgang til å behandle saken, avvises klagen. Feil som kan avhjelpest, skal klageren først gis adgang til å rette etter § 16-5. En klage som er inngitt til feil forlikråd etter reglene i kapittel 4, henvises til rett forlikråd etter § 4-7.

§ 6-4. *Tilsva*r

(1) Hvis forlikrådet fremmer saken, forkynnes klagen for klagemotparten med pålegg om å inngi tilsva'r innen en frist som normalt settes til to uker. Tilsva'ret inngis skriftlig eller muntlig etter reglene i kapittel 12. Forlikrådet skal gi nødvendig veiledning om hva tilsva'ret må inneholde og konsekvensene av at tilsva'r ikke inngis innen fristen, eller er mangelfullt.

(2) I tilsva'ret skal klagemotparten opplyse om kravet i klagen godtas eller bestrides, eller om eventuelle innsigelser mot at forlikrådet behandler saken. Tilsva'ret bør dessuten gi en kort begrunnelse for klagemotpartens standpunkt hvis kravet bestrides. Kopi av viktige dokumenter bør vedlegges.

(3) Hvis tilsvar ikke inngis i rett tid, og det ikke er grunn til å tro at klagemotparten har gyldig fravær etter § 16-12 annet ledd, avsies fraværssdom hvis vilkårene er til stede. Er det grunn til å tro at klagemotparten har gyldig fravær, skal forliksrådet enten gi ny frist eller innkalle til møte.

(4) Hvis klagemotparten i tilsvaret har godkjent påstanden i klagen, avsies dom i samsvar med dette.

(5) Når en sak er tatt til behandling etter tvangsfullbyrdelsesloven § 7-7, regnes nedtegningen av saksøktes innvendinger som tilsvar.

0 Endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 6-5. Innkalling til møte

(1) Forliksrådet innkaller partene til møte til behandling av saken i henhold til § 13-2. Møtet bør holdes innen tre måneder etter at klagen ble inngitt.

(2) I innkallingen skal partene oppfordres til å sende kopi av eventuelle nye dokumenter til forliksrådet og motparten innen en uke før møtet. Partene skal gjøres særskilt kjent med fristene for å varsle om bevisføring etter § 6-8 fjerde ledd, for å varsle om bruk av advokat etter § 6-7 femte ledd og for å kreve behandlingen innstilt etter § 6-11 annet ledd.

§ 6-6. Partenes møteplikt

(1) En part med alminnelig verneting i kommunen eller en nabokommune har plikt til å møte personlig eller ved stedfortreder etter § 2-3 hvis ikke parten har gyldig fravær. En part i sak som gjelder personlig drevet næringsvirksomhet, kan i stedet møte med en av sine ansatte.

(2) En part som ikke har plikt til å møte personlig etter første ledd, kan møte ved en prosessfullmektig.

(3) Uteblir klageren uten at det er grunn til å tro at det foreligger gyldig fravær, avvises saken. Er det klagemotparten som uteblir, avsies fraværssdom hvis vilkårene er oppfylt. Er vilkårene for avvisning eller fraværssdom ikke oppfylt, utsettes saken til nytt møte hvis ikke den møtende part krever behandlingen innstilt.

§ 6-7. Prosessfullmektiger og medhjelpere

(1) Som prosessfullmektig for forliksrådet kan partene bruke

- a) advokat og autorisert advokatfullmektig,
- b) rettshjelper etter domstolloven § 218 annet ledd nr. 1 til 3,
- c) inkassobevillingshaver med inkassooppdrag for saken,
- d) ektefelle eller samboer, slektning i rett opp- eller nedstigende linje eller søsken,
- e) ansatt eller annen person med tilknytning til næringsvirksomhet saken gjelder, eller
- f) en skikket myndig person etter tillatelse fra forliksrådet i den enkelte sak.

(2) Som prosessfullmektig under møte kan partene dessuten bruke

- a) myndig person som er ansatt hos og står under faglig ledelse av en prosessfullmektig etter første ledd bokstav a til c, eller
- b) medlem av utvalget av faste møtefullmektiger etter sjette ledd.

(3) Som prosessfullmektig for forliksrådet kan ikke brukes en person som

- a) utfører arbeid eller verv for forliksrådet, eller
- b) driver ervervsmessig eller stadig rettshjelpsvirksomhet uten å være omfattet av første eller annet ledd.

(4) Som rettslig medhjelper under møte kan partene la seg bistå av en som kan være prosessfullmektig for forliksrådet.

(5) Vil en part møte med advokat som prosessfullmektig, medhjelper eller stedfortreder, skal motparten og forliksrådet ha melding om dette senest en uke før møtet. I så fall kan motparten møte med advokat uten særskilt varsel.

(6) Ved hvert forliksråd skal det være et utvalg av faste møtefullmektiger. Medlemmene av utvalget oppnevnes av kommunen for inntil fire år av gangen. Kongen gir forskrift om antall møtefullmektiger, deres kvalifikasjoner og godtgjøring mv.

§ 6-8. Sakens behandling i møte

(1) Forliksrådet skal ved mekling forsøke å få tvisten løst i minnelighet i samsvar med formålet med forliksrådsbehandling etter § 6-1 første ledd. § 8-2 gjelder tilsvarende. Hvis partene har erklært at de ikke ønsker dom i forliksrådet, kan rådet sette fram forslag til løsning og gi uttrykk for synspunkter på tvisten uten begrensningene i § 8-2 første ledd tredje punktum.

(2) Partene skal gis anledning til å framstille sitt syn på saken og imøtegå motpartens syn. Forliksrådet avgjør om en fullmektig eller medhjelper for en møtende part skal gis ordet i tillegg til parten.

(3) Dokumenter gjennomgås under partenes saksframstilling. Framlegger en part nye dokumentbevis i møtet, skal motparten gis anledning til å vurdere og imøtegå materialet. Om nødvendig må saken utsettes etter sjuende ledd.

(4) Forliksrådet kan tillate at andre bevis blir ført dersom det er av vesentlig betydning og ikke vil forsinke saken for sterkt. Forliksrådet kan ikke oppnevne sakkyndig eller pålegge noen å møte som vitne eller gi tilgang til bevis. Ønsker en part å føre vitner som møter frivillig, eller bevis som retten selv skal undersøke, skal motparten og forliksrådet ha varsel om dette senest en uke før møtet.

(5) Parter og vitner avgir ikke forsikring, men skal oppfordres til å forklare seg sannferdig og gjøres kjent med ansvaret ved uriktig forklaring.

(6) Kommer partene til enighet, kan rettsforlik inngås etter reglene i § 19-11. Har partene tidligere erklært at de ikke ønsker dom, avsluttes rettsmøtet når meklingen avsluttes. Antar forliksrådet at det kan være grunnlag for å avsi dom etter § 6-10, spørres partene om de ønsker dette, og om de i tilfelle har noe ytterligere å anføre.

(7) Saken søkes ferdigbehandlet i første rettsmøte. Utsettelse besluttet bare dersom det er grunn til å tro at fortsatt behandling vil lede til at saken blir avgjort i forliksrådet.

0 Endret ved lov 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

§ 6-9. Offentlighet, innsynsrett og rettsbok

(1) Forliksrådets møter er offentlige i den utstrekning det er bestemt i domstoloven kapittel 7. Hvis partene har erklært at de ikke ønsker dom i forliksrådet, kan meklingen gjennomføres for lukkede dører hvis begge parter ber om det.

(2) Partene og allmennheten har rett til innsyn i forliksrådets saksdokumenter i den utstrekning det følger av kapittel 14.

(3) Rettsboken fra forliksrådets møte skal inneholde det som er bestemt i § 13-6.

§ 6-10. Forliksrådets adgang til å avsi dom

(1) Forliksrådet kan avsi dom hvis begge parter samtykker.

(2) Gjelder saken formuesverdier med tvistesum under kr 125 000, kan forliksrådet avsi dom når en av partene ber om det.

- (3) Etter begjæring fra klageren kan forliksrådet dessuten avsi dom hvis
  - a) vilkårene for fraværdom er oppfylt, eller
  - b) klagemotparten i sak om pengekrav ikke gjør gjeldende annet enn manglende betalingsevne eller andre åpenbart uholdbare innsigelser.
- (4) Forliksrådet kan bare avsi dom hvis medlemmene er enige om at grunnlaget er tilstrekkelig.

§ 6-11. Innstilling av saken

- (1) Etter at tilsvar er mottatt, kan forliksrådet innstille behandlingen dersom det er lite sannsynlig at saken vil egne seg for videre behandling i forliksrådet.
- (2) Inntil én uke før rettsmøtet kan klagemotparten kreve behandlingen innstilt dersom saken er brakt inn for en nemnd som nevnt i § 6-2 annet ledd bokstav c. Dette gjelder likevel ikke dersom saken tidligere har vært innstilt etter denne bestemmelsen.
- (3) Etter forgjeves mekling innstilles saken dersom forliksrådet ikke vil avsi dom.
- (4) En part kan kreve behandlingen innstilt når rettsmøtet ikke er avsluttet innen tre timer. Behandlingen innstilles ved krav fra en part hvis saken ikke er avsluttet innen tre måneder etter at forliksklagen ble forkynt. Retten til å sette fram slike krav kan frafalles.
- (5) En sak som er innstilt, kan bare bringes inn for forliksrådet på ny
  - a) når det er gått ett år,
  - b) hvis motparten på forhånd har samtykket, eller
  - c) hvis nemndbehandling som nevnt i annet ledd er avsluttet.

§ 6-12. Forliksrådets avgjørelser

- (1) Krav som er tvistegenstand, avgjøres ved dom. Andre avgjørelser treffes ved beslutning.
- (2) Utenom møter treffer forliksrådets leder - eller forliksrådets sekretariat i henhold til forskrift etter domstolloven § 27 sjette ledd - de avgjørelser om saksbehandlingen som kan treffes av forberedende dommer etter § 19-2 annet ledd. Hvis det ikke er tvil om avgjørelsen, kan forliksrådets leder dessuten avsi dom etter § 6-4 tredje og fjerde ledd.
- (3) I saker hvor det er tvist, skal dommen begrunnes. I begrunnelsen skal forliksrådet kort forklare hva saken gjelder, gjengi partenes påstander og redegjøre for de momenter forliksrådet har lagt avgjørende vekt på ved avgjørelsen. Det er ikke nødvendig å gjengi partenes påstander hvis disse er inntatt i rettsbok fra møtet som sendes ut sammen med dommen.
- (4) Beslutninger som avslutter saken, skal henvise til den lovbestemmelse avgjørelsen bygger på.
- (5) Dommen skal avsies innen én uke etter at saken er tatt opp til doms.

§ 6-13. Sakskostnader

- (1) Erstatning for sakskostnader i forliksrådet gis bare for følgende poster:
  - a) gebyr for behandlingen i forliksrådet, samt gebyret for utleggsbegjæringen når en sak behandles i forliksrådet etter tvangsfullbyrdelsesloven § 7-7,
  - b) reiseutgifter for parter med personlig møteplikt,
  - c) et beløp inntil halvt rettsgebyr for utgifter til møte for parter uten personlig møteplikt,

- d) et beløp inntil fire ganger rettsgebyret for rettshjelp ved forliksklage eller tilsvær og saksforberedelse ellers, men inntil rettsgebyret dersom klageren i tillegg krever erstatning for kostnader ved utenrettslig inndrivning etter annet ledd, og
  - e) et tillegg til beløpene i bokstav c og d for den generelle satsen for merverdiavgift når ikke sakens rettsforhold hovedsakelig skriver seg fra virksomhet hos parten som er merverdiavgiftspliktig.
- (2) Krav om erstatning for kostnader ved utenrettslig inndrivning (inkasso) regnes ikke som sakskostnader etter denne paragrafen.
  - (3) Krav om erstatning fra staten etter § 20-12 for feil ved behandlingen i forliksrådet settes fram for tingretten.
  - (4) Kongen kan gi forskrift om normalsatser for rettshjelp etter første ledd bokstav d.

0 Endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 6-14. Rettsmidler mot forliksrådets avgjørelser

- (1) Dommer av forliksrådet kan overprøves ved søksmål for tingretten etter reglene i kapittel 9 og 10. Fristen for stevning er én måned. Det kan gis oppfriskning for oversittelse av fristen. Om forenklet stevning gjelder § 9-2 fjerde ledd.
- (2) Anke er bare tillatt over avgjørelser om
  - a) sakskostnader, rettsgebyr eller salærfastsettelse, eller
  - b) endring av en dom i videre utstrekning enn § 19-8 eller § 19-9 tillater.
- (3) Anken inngis til tingretten, som treffer ny realitetsavgjørelse om det som skal overprøves. Første ledd fjerde punktum om forenklet utforming gjelder tilsvarende for ankeerklæringen. Saken skal for øvrig behandles etter reglene for anke til lagmannsrett over beslutninger.
- (4) Det kan ikke begjæres oppfriskning mot forsømmelser i forliksrådet.
- (5) Dommer av forliksrådet kan gjenåpnes ved begjæring til tingretten etter reglene i kapittel 31.

Kapittel 7. Utenrettslig mekling

§ 7-1. Avtale om utenrettslig mekling

- (1) Partene kan for en rettslig tvist avtale utenrettslig mekling etter tvisteloven. Avtalen skal være skriftlig og angi at tvistelovens regler om utenrettslig mekling skal anvendes. En avtale inngått før tvisten er oppstått, er ikke bindende for en forbruker.
- (2) Partene kan når som helst kreve meklingen avsluttet.

§ 7-2. Mekleren

- (1) Partene kan avtale hvem som skal være mekler, eller hvordan mekleren skal oppnevnes. På anmodning fra partene skal tingretten oppnevne en mekler fra rettens utvalg av rettsmeklere. Anmodningen skal være skriftlig og undertegnet av begge parter. Den skal opplyse om hva tvisten gjelder. Avslår retten å oppnevne en mekler, kan partene i fellesskap anke beslutningen. § 29-3 tredje ledd gjelder ikke.

(2) Mekleren skal være upartisk og uavhengig av partene og kvalifisert for vervet. Mekleren skal uoppfordret opplyse om forhold som kan være egnet til å skape berettiget tvil om upartiskhet eller uavhengighet. For mekler som oppnevnes av retten, gjelder § 8-4 annet ledd tilsvarende.

(3) Med samtykke av partene kan mekleren benytte en hjelper. Partene kan kreve at tingretten oppnevner hjelperen, som ikke behøver å tas fra domstolens utvalg av rettsmeklere. Annet ledd gjelder tilsvarende for hjelperen.

(4) Mekler og hjelper kan som vilkår for å delta i den utenrettslige meklingen kreve forskudd eller sikkerhet for sitt krav på godtgjøring etter § 7-4. For mekler og hjelper som oppnevnes av retten, kan Kongen gi nærmere regler ved forskrift.

§ 7-3. Gjennomføringen av meklingen

(1) Parten skal delta i meklingen selv eller være representert ved en person med fullmakt til å inngå avtale om minnelig løsning.

(2) Mekleren skal følge partenes avtale om framgangsmåten for meklingen så langt det gir en forsvarlig behandling.

(3) I mangel av avtale om framgangsmåten bestemmer mekleren denne i samråd med partene. Det kan holdes møter med partene hver for seg eller samlet. Mekleren skal opptre upartisk og virke for en minnelig løsning. Mekleren kan sette fram forslag til løsning og gi uttrykk for styrke og svakhet i partenes rettslige og faktiske argumentasjon.

(4) Det skal føres en protokoll over meklingen som viser hvem som deltar. Avgis det forklaring fra utenforstående, skal det angis hvem det er. En part som setter fram et forlikstilbud, kan kreve dette protokollert.

(5) Meklingen avsluttes ved at det inngås minnelig avtale, ved at mekleren erklærer at videre mekling anses uhensiktsmessig, eller ved at en eller begge parter erklærer at de ikke ønsker fortsatt mekling. Det skal angis i protokollen at meklingen er avsluttet.

(6) § 8-6 om bevisforbud og taushetsplikt etter rettsmekling gjelder tilsvarende for utenrettslig mekling etter dette kapittel.

§ 7-4. Meklerens godtgjøring

(1) Mekleren og hjelperen har krav på godtgjøring for sitt arbeid. Hvis ikke annet er avtalt, er partene ansvarlige for like deler av kravene på godtgjøring.

(2) For mekler og hjelper som er oppnevnt av retten, kan det kreves at godtgjøring skal fastsettes av retten. Kongen kan gi nærmere regler om godtgjøring ved forskrift.

Kapittel 8. Mekling og rettsmekling i de alminnelige domstoler

I Minnelig løsning og mekling

§ 8-1. Minnelig løsning av tvister for domstolene

(1) Retten skal på ethvert trinn av saken vurdere muligheten for å få rettstvisten helt eller delvis løst i minnelighet gjennom mekling eller rettsmekling, om ikke sakens karakter eller forholdene for øvrig taler imot en slik løsning.

(2) For forliksrådet skjer dette gjennom mekling etter reglene i § 6-8.

§ 8-2. Mekling

- (1) Mekling foregår ved at retten i rettsmøte eller ved annen kontakt med partene søker å legge grunnlaget for en minnelig ordning. Retten skal under meklingen ikke holde møter med hver part for seg eller motta opplysninger som ikke kan gjøres kjent for alle berørte parter. Retten kan ikke sette fram forslag til løsning, gi råd eller gi uttrykk for synspunkter som er egnet til å svekke tilliten til rettens upartiskhet.
- (2) Kommer partene til enighet, kan forliket inngås som rettsforlik etter § 19-11.

II Rettsmekling

§ 8-3. Rettsmekling

- (1) Retten kan beslutte at det i stedet for eller i tillegg til mekling etter § 8-2 skal foretas rettsmekling etter §§ 8-4 til 8-6.
- (2) Ved avgjørelsen legges det vekt på partenes holdning til rettsmekling og mulighetene for å oppnå et forlik eller en forenkling i saken. Det legges videre vekt på om ulikt styrkeforhold mellom partene, kostnadene ved rettsmekling, tidligere meklingsforsøk eller andre forhold gjør rettsmekling betenkelig. Rettsmekling mot partenes vilje kan bare skje når særlige grunner tilsier det.

§ 8-4. Rettsmekleren

- (1) Rettsmekler kan være forberedende dommer i saken, en av domstolens øvrige dommere eller en person fra utvalg av rettsmeklere for domstolen. Retten kan med samtykke av partene oppnevne rettsmekler utenfor utvalget av rettsmeklere. Med samtykke av partene kan retten også oppnevne en hjelper for rettsmekleren.
- (2) For rettsmeklere og hjelpere gjelder samme krav til habilitet som for dommere. Oppnevning av rettsmekler eller av hjelper kan ankes på grunnlag av inhabilitet.
- (3) En hjelper og rettsmekler som ikke er dommer ved domstolen, skal ha en godtgjøring som fastsettes av retten. Godtgjøring fastsettes etter satsene for fri sakførsel med mindre retten, partene og rettsmekleren eller hjelperen er blitt enige om noe annet. Kongen kan gi nærmere forskrift om godtgjøring.
- (4) Domstollederen skal sette opp et utvalg av rettsmeklere. Domstoler kan ha felles utvalg. Plikten til å sette opp utvalg av rettsmeklere gjelder ikke for Høyesterett. Medlemmene av utvalget bør samlet dekke den fagkyndighet som trengs ved rettsmekling for domstolen. Rettsmeklere i utvalget skal ha nødvendig kompetanse som mekler. Kongen kan gi forskrift om utvalg av rettsmeklere, herunder krav til kvalifikasjoner.

§ 8-5. Saksbehandlingen og innholdet i rettsmekling

- (1) Rettsmeklingen foregår utenfor rettsmøter. Rettsmekleren bestemmer framgangsmåten i samråd med partene. Det kan holdes møter med partene hver for seg eller samlet.
- (2) Partene skal møte selv under rettsmeklingen og kan ha med prosessfullmektig.
- (3) Rettsmekleren skal opptre upartisk og søke å klarlegge partenes interesser i tvisten med sikte på en minnelig løsning. Rettsmekleren kan peke på forslag til løsning og drøfte styrke og svakhet i partenes rettslige og faktiske argumentasjon.
- (4) Rettsmekleren bestemmer om, og i tilfelle i hvilket omfang, bevisføring skal skje under rettsmeklingen. Bevisføring finner ikke sted uten samtykke av partene og den som i tilfelle skal legge fram bevis eller gi forklaring.

(5) Rettsmekleren fører en protokoll for rettsmeklingen som skal angi domstolen, tid og sted for meklingsmøtet, sakens nummer, mekler, partenes og prosessfullmektigenes navn, om partene møter personlig, og eventuelt hvem som møter for dem. Det skal angis om det er avhørt vitner eller sakkyndige, og hvem det er. En part som setter fram et forlikstilbud, kan kreve dette protokollert. Protokollen inngår i sakens dokumenter.

(6) Kommer partene til enighet, kan forliket inngås som rettsforlik, som skal føres inn i protokollen for rettsmeklingen. For øvrig gjelder § 19-11 annet til fjerde ledd tilsvarende.

§ 8-6. Bevisforbud og taushetsplikt

(1) Partene kan verken i samme eller annen sak gi parts- eller vitneforklaring om det som kom fram under rettsmeklingen. De er likevel ikke avskåret fra å gi opplysninger om konkrete bevis som det ble opplyst om, og som ikke er kommet fram på annen måte, eller om forslag til minnelig løsning som er protokollert etter § 8-5 femte ledd. De skal i annen sammenheng bevare taushet om forhold som ble meddelt under forutsetning om taushet.

(2) Rettsmeklere og andre enn de som omfattes av første ledd, plikter å bevare taushet om det som foregikk under rettsmeklingen. De kan likevel forklare seg om en avtale er i samsvar med det partene var enige om under rettsmeklingen.

§ 8-7. Videre saksbehandling hvis enighet ikke oppnås

(1) Dersom saken ikke avsluttes under meklingen, fortsetter behandlingen ved domstolen. Retten skal så langt mulig søke å unngå at forgjeves rettsmekling forsinker framdriften i saken.

(2) En dommer som har vært rettsmekler i saken, kan bare delta i den videre behandling av saken hvis partene ber om det, og dommeren selv finner det ubetenkelig. Domstoloven § 109 får ikke anvendelse ved skifte av dommer.

Tredje del - Behandlingen i første instans

Kapittel 9. Allmennprosess

I Allment

§ 9-1. Virkeområde

Kapitlet gjelder for behandlingen i tingretten og for behandlingen i lagmannsretten når lagmannsretten er førsteinstans.

II Saksforberedelsen

§ 9-2. Sak reises. Stevningen

(1) Sak reises ved stevning til retten. Stevningen inngis skriftlig eller muntlig etter § 12-1 annet ledd.

(2) Stevningen skal angi

- a) domstolen,
- b) navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger,
- c) det krav som gjøres gjeldende, og en påstand som angir det domsresultat saksøkeren krever,
- d) den faktiske og rettslige begrunnelse for kravet,
- e) de bevis som vil bli ført,
- f) grunnlaget for at retten kan behandle saken dersom det kan være tvil om dette, og
- g) saksøkerens syn på den videre behandling av saken, herunder avtaler som kan få betydning for behandlingen.

(3) Stevningen skal gi grunnlag for en forsvarlig behandling av saken for partene og retten. Krav, påstand samt faktisk og rettslig begrunnelse skal være slik angitt at saksøkte kan ta stilling til kravene og forberede saken. Saksøkerens argumentasjon skal ikke gå lenger enn det som er nødvendig for å ivareta disse hensyn. Stevningen skal gi retten grunnlag for å vurdere sin domsmyndighet og gi de nødvendige opplysninger for å få den forkynt og for å få kontaktet partene.

(4) Reises sak for å få overprøvd dom i forlikrådet eller tvistenemndsvedtak som får virkning som dom hvis det ikke bringes inn for domstolene, er det tilstrekkelig å oversende avgjørelsen til retten og angi at den ønskes overprøvd, den endring som kreves, og hva som menes å være feil ved avgjørelsen. Retten skal innhente dokumentene fra den instans som har truffet avgjørelsen. For tvangsvedtak som retten prøver etter kapittel 36, gjelder § 36-2 første ledd for hvordan sak reises.

§ 9-3. Skriftlig tilsva

(1) Hvis ikke retten bestemmer at tilsva skal avgis i rettsmøte etter § 9-5, skal saksøkte gi skriftlig tilsva eller et muntlig tilsva som retten setter opp skriftlig, jf. § 12-1 annet ledd. Retten skal fastsette en frist, som normalt bør være tre uker, for saksøkte til å inngi eller få satt opp tilsvaret. Retten skal gi nødvendig veiledning om hva tilsvaret må inneholde, og om konsekvensene av at tilsva ikke avgis innen fristen eller er mangelfullt.

(2) I tilsvaret skal saksøkte opplyse om det framsatte krav godtas eller bestrides, eller om det gjøres gjeldende innsigelser mot at retten behandler saken.

- (3) Tilsvaret bør angi
  - a) saksøktes påstand, som angir det domsresultat saksøkte krever,
  - b) den faktiske og rettslige begrunnelse for påstanden,
  - c) de bevis som vil bli ført, og
  - d) saksøktes syn på den videre behandling av saken.

(4) Saksøktes argumentasjon skal ikke gå lenger enn det som er nødvendig for å gi et tilstrekkelig grunnlag for den videre saksforberedelse.

§ 9-4. Saksstyring. Plan for den videre behandling

(1) Retten skal aktivt og planmessig styre saksforberedelsen for å oppnå en rask, prosessøkonomisk og forsvarlig behandling.

(2) Straks tilsva er inngitt etter § 9-3, skal retten legge opp en plan for den videre behandlingen etter drøfting med partene og herunder fastsette frister og treffe nødvendige beslutninger. Dette omfatter

- a) om det bør gjennomføres rettsmekling eller mekling i rettsmøte,
- b) om saken bør behandles etter særlige regler,
- c) om rettsmøter skal holdes under saksforberedelsen, og om det kan være hensiktsmessig å avgjøre saken

etter et slikt rettsmøte,

- d) om det skal inngis skriftlige innlegg som en del av avgjørelsesgrunnlaget,
- e) om behandlingen av saken bør deles opp,
- f) gjennomgåelse av bevisføringen - herunder om det kreves befarings eller tilgang til eller framleggelse av bevis, om bevis skal sikres, og om det bør oppnevnes sakkyndig,
- g) om sluttinnlegg skal inngis,
- h) berømmelse av hovedforhandling, som bare hvis særlige grunner gjør det nødvendig kan settes til et tidspunkt senere enn seks måneder etter at stevning ble inngitt i saken,
- i) om det skal være fagkyndige eller alminnelige meddommere, og
- j) andre forhold av betydning for saksforberedelsen.

(3) Drøfting etter annet ledd skal skje i rettsmøte, som kan være et fjernmøte. Hvis sakens framdrift tilsier det, eller drøfting i rettsmøte åpenbart er unødvendig, kan retten be om partenes skriftlige uttalelse eller få den nødvendige avklaring på annen måte.

§ 9-5. Rettsmøter under saksforberedelsen

- (1) Når det ikke skal avgis skriftlig tilsvar, skal tilsvar avgis i rettsmøte under saksforberedelsen som partene innkalles til etter § 13-2.
- (2) I rettsmøtet skal saksøkte i samsvar med § 9-3 annet ledd ta stilling til det framsatte krav og rettens domsmyndighet. Plan for den videre behandling av saken drøftes og fastsettes etter reglene i § 9-4.
- (3) Dersom det er nødvendig eller hensiktsmessig for den videre saksforberedelse, kan det holdes andre rettsmøter enn etter første ledd og § 9-4 tredje ledd. Slike rettsmøter kan være fjernmøter. Skal retten under hovedforhandlingen settes med meddommere eller med mer enn én fagdommer, kan det besluttes at dette også skal gjelde rettsmøter under saksforberedelsen.
- (4) Retten kan avsi dom etter forhandlinger i rettsmøte under saksforberedelsen om den har et forsvarlig grunnlag for det og partene har samtykket i slik behandling.

§ 9-6. Uttalelser, innsigelser og avgjørelser om saksbehandlingen

- (1) Partene skal gis adgang til å uttale seg om forhold av betydning for avgjørelser om saksbehandlingen.
- (2) En part må sette fram innsigelser mot prosesshandlinger så snart parten har mulighet for det. Settes innsigelsen fram senere, kan den bare gjøres gjeldende hvis parten ikke var kjent med at det var grunnlag for å gjøre innsigelse, og det vil være urimelig om den ikke kan påberopes.
- (3) Avgjørelser om saksbehandlingen, herunder om saken skal avvises eller heves, skal treffes så tidlig som mulig under saksforberedelsen. Dersom sammenhengen med de krav som skal avgjøres i saken, eller andre forhold tilsier det, kan saksbehandlingsspørsmålet behandles og avgjøres som ledd i hovedforhandlingen. Er det klart grunnlag for det, kan retten frifinne saksøkte uten å ta stilling til et tvilsomt spørsmål om avvisning.
- (4) Avgjørelser om saksbehandlingen under saksforberedelsen treffes etter skriftlig behandling. Muntlig forhandling holdes når hensynet til lovens formål om rettferdig og forsvarlig behandling tilsier det. Den muntlige behandling kan begrenses til særlige spørsmål.

§ 9-7. Avgjørelse ved enighet mellom partene

- (1) Er partene enige om et krav, og enigheten er bindende for retten etter § 11-2, avgjøres kravet straks på dette grunnlag. Avgjørelsen av kravet kan utstå til øvrige avgjørelser i saken om ikke hensynet til noen av partene taler mot det, og en slik utsettelse ellers er hensiktsmessig.
- (2) Det er ikke til hinder for avgjørelse etter første ledd at partene er uenige om sakskostnader for behandlingen av kravet.

§ 9-8. Forenklet domsbehandling

- (1) Hvis det er klart at et krav som er fremmet, ikke for noen del kan gis medhold, eller det er klart at innsigelsene mot kravet i sin helhet er uholdbare, kan retten etter begjæring avgjøre kravet ved dom etter forenklet domsbehandling. Retten behandler bare en begjæring om forenklet domsbehandling når den finner grunn til det. Rettens beslutninger om slik behandling kan ikke ankes.
- (2) Forenklet domsbehandling kan finne sted når som helst under saksforberedelsen. § 9-6 fjerde ledd får tilsvarende anvendelse.
- (3) Dommen kan ankes etter reglene for ordinære dommer. Anken kan avgjøres etter § 29-12 annet ledd.

§ 9-9. Behandlingsform og avgjørelsesgrunnlag

- (1) Sakens tvistegjenstand avgjøres etter muntlig behandling ved hovedforhandling etter § 9-14 eller skriftlig behandling etter annet ledd om ikke avgjørelsen treffes etter § 9-5 fjerde ledd, § 9-7 eller § 9-8. I saker som skal avgjøres etter hovedforhandling, inngår skriftlige redegjørelser etter tredje og fjerde ledd i avgjørelsesgrunnlaget.
- (2) Partene kan med rettens samtykke avtale at avgjørelsen skal treffes på grunnlag av skriftlig behandling eller av en kombinasjon av skriftlig behandling og rettsmøte. Samtykke kan bare gis hvor det vil gi en mer effektiv og prosessøkonomisk behandling.
- (3) Dersom saken reiser særlig kompliserte rettslige eller faktiske spørsmål, kan retten fastsette at partene skal inngi skriftlige redegjørelser for disse avgrensede spørsmålene. Slike skriftlige redegjørelser kan bare kreves hvis det er nødvendig for å få et vesentlig sikrere avgjørelsesgrunnlag, og prosessøkonomiske hensyn ikke taler mot det. Det kan treffes nærmere bestemmelser om form og omfang av redegjørelsene. Hvis en part motsetter seg å gi skriftlig redegjørelse etter dette ledd, avgjøres spørsmålet ved kjennelse.
- (4) Retten kan i saker med et uoversiktlig faktisk forhold pålegge saksøkeren å inngi en kortfattet kronologisk eller annen systematisert redegjørelse for det faktiske forhold eller deler av dette. Saksøkte plikter å gi et svar med angivelse av hvilke deler av den faktiske beskrivelse som aksepteres, og hvilke deler som ikke godtas. Om det siste skal det kort angis det faktiske forhold saksøkte mener er det riktige. Retten kan oppfordre partene til å samarbeide om redegjørelser etter denne bestemmelsen.

§ 9-10. Avsluttet saksforberedelse. Sluttinnlegg

- (1) Saksforberedelsen avsluttes to uker før hovedforhandlingen hvis ikke retten fastsetter et annet tidspunkt.
- (2) Retten skal som regel kreve at partene innen avsluttet saksforberedelse inngir et sluttinnlegg. Sluttinnlegget skal kort angi den påstand, de påstandsgrunnlag og de rettsregler som påberopes, og de bevis parten vil føre. Med sluttinnlegget skal følge forslag til framdriftsplan for hovedforhandlingen, jf. § 9-11 annet ledd.

§ 9-11. Forberedelse av hovedforhandlingen

- (1) Retten innkaller partene til hovedforhandlingen, jf. § 13-2.
- (2) Etter at saksforberedelsen er avsluttet, skal retten sørge for å klarlegge hvordan hovedforhandlingen skal gjennomføres. Dette omfatter blant annet presentasjonsmåten av tvisten, tidspunkt og gjennomføringsmåte for forklaringer, spørsmål om befaring og lengden av ulike innlegg under forhandlingene. I nødvendig utstrekning skal retten drøfte gjennomføringen med partene. Retten kan fastsette tidsrammer for partenes innlegg, partsforklaringer og annen bevisføring dersom tidsrammer er forsvarlig og hensiktsmessig.

III Hovedforhandlingen**§ 9-12. Rettens sammensetning under hovedforhandlingen**

- (1) I tillegg til fagdommeren eller fagdommerne settes retten under hovedforhandlingen med to meddommere dersom en av partene krever det eller retten finner det ønskelig.
- (2) Meddommerne skal være fagkyndige om hensynet til forsvarlig behandling av saken tilsier det.
- (3) De fagkyndige meddommerne oppnevnes slik at de har fagkyndighet tilpasset saken. Det kan oppnevnes meddommere med ulik fagkyndighet. Som meddommer med juridisk kyndighet kan bare oppnevnes en person som begge parter har foreslått.
- (4) Domstollederen i tingretten kan beslutte at retten under hovedforhandlingen skal settes med mer enn én fagdommer dersom
- a) saken reiser særlig kompliserte faktiske eller rettslige spørsmål, eller andre forhold tilsier det, eller
  - b) partene har avtalt en slik behandling og etter avtalen har frafalt retten til anke og sakens tvistegenstand ligger over grensen for anke til lagmannsrett etter § 29-13.
- (5) Dersom tingretten skal settes med mer enn én fagdommer, deltar tre fagdommere. Skal det også være med meddommere, settes retten med to fagdommere og tre meddommere. Dommerfullmektiger kan ikke delta i avgjørelsen av en sak som settes med mer enn én fagdommer. Er det færre faste fagdommere ved domstolen enn det antall som skal delta i behandlingen av saken, tilkaller domstolen en dommer etter reglene i domstoloven § 19 annet ledd. Domstollederen avgjør hvem som skal være rettens leder.

0 Endret ved lov 15 juni 2007 nr. 38 (ikr. 1 juli 2007 iflg. res. 15 juni 2007 nr. 654).

§ 9-13. Styringen av hovedforhandlingen

- (1) Ved åpningen av hovedforhandlingen kontrollerer retten at det er lagt til rette for at forhandlingene kan foregå slik som fastsatt under saksforberedelsen, og slik hensiktsmessig saksavvikling tilsier.
- (2) Retten skal sørge for at hovedforhandlingen skjer konsentrert og forsvarlig uten unødig tidsspille for retten, parter, vitner og sakkyndige. Forhandlinger om forhold som er uten betydning for saken, skal nektes. Det samme gjelder unødige gjentakelser, unødig omfattende behandling og ellers for spørsmål som er tilstrekkelig drøftet. Hvis det er avtalt eller fastsatt tidsrammer for innlegg eller bevisføring, påser retten at disse holdes og kan foreta nødvendige avskjæringer.

§ 9-14. Muntlig hovedforhandling

- (1) Hovedforhandlingen er muntlig og bevisføringen umiddelbar etter § 21-9.

(2) Kravet om muntlighet er ikke til hinder for at part, vitne, sakkyndig eller prosessfullmektig framlegger og viser til hjelpedokumenter til støtte for sin redegjørelse. Slike hjelpedokumenter skal ikke utgjøre bevis i saken uavhengig av den redegjørelse de skal være til støtte for. De skal heller ikke ha karakter av skriftlig prosedyre. Hvis motparten på grunn av hjelpedokumentets kompleksitet eller omfang har behov for å sette seg inn i det før det gjennomgås, må dokumentet legges fram så tidlig at motparten har den nødvendige tid til dette. Legges det ikke fram i tide, kan det nektes brukt hvis bruken ellers ville føre til en forsinkelse av framdriften i saken. § 9-16 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 9-15. De enkelte ledd i hovedforhandlingen

- (1) Påstander, påstandsgrunnlag og bebudet bevisføring klarlegges av retten.
- (2) Saksøkeren gir en konsentrert saksframstilling med gjennomgåelse av dokumentbevis og andre bevis som ikke skal gis gjennom forklaringer eller befarings.
- (3) Saksøkte gis anledning til å framstille sitt syn. Innlegget skal fortrinnsvis begrenses til korrigeringer og suppleringer.
- (4) Partene avgir forklaring. Når ikke særlige grunner tilsier noe annet, forklarer saksøkeren seg først.
- (5) Vitner avhøres.
- (6) Det foretas annen bevisføring, herunder avhør av sakkyndige.
- (7) Partene får ordet to ganger hver til avsluttende innlegg. Saksøkeren får ordet først hvis ikke retten av særlige grunner bestemmer noe annet.
- (8) Retten kan fastsette en annen rekkefølge for de enkelte ledd under hovedforhandlingen. Det kan bare skje bevisføring etter partenes innlegg etter sjuende ledd hvis partene samtykker eller i hovedforhandlingen får anledning til å argumentere for sitt syn på denne bevisføringen etter at den er foretatt. I særlig omfattende saker kan retten fastsette at det skal forhandles om ett eller flere krav eller tvistepunkter av gangen, slik at alle eller flere av de enkelte ledd gjentas flere ganger.
- (9) Dersom det under hovedforhandlingen ikke er mulig å føre bevis partene har krav på blir ført, kan retten, om det gir en forsvarlig behandling, gjennomføre hovedforhandlingen slik at bare denne bevisføringen og argumentasjon til den gjenstår. Den videre behandling skjer i rettsmøte om ikke partene samtykker i at de skal gi skriftlige innlegg.
- (10) Dersom skriftlig materiale utgjør vesentlige deler av avgjørelsesgrunnlaget, kan retten bestemme at partene i stedet for innlegg etter annet og tredje ledd skal holde hovedinnlegg, med gjennomgåelse av saken og med faktisk og rettslig argumentasjon, umiddelbart etter klarlegging etter første ledd. Ved avslutningen av forhandlingene får partene da ordet til et kortere innlegg hver, som skal begrenses til det som kom fram i den annen parts innlegg og den etterfølgende bevisføring.

§ 9-16. Endring i krav, påstand, påstandsgrunnlag og bevis

- (1) Etter avsluttet saksforberedelse kan en part ikke mot motpartens protest sette fram nye krav, utvide påstanden til et framsatt krav, sette fram et nytt påstandsgrunnlag eller tilby nye bevis med mindre det skjer før hovedforhandlingen og er foranlediget av motpartens sluttinnlegg, eller retten tillater det. Slik tillatelse skal gis når
  - a) parten ikke kan bebreides at endringen ikke er foretatt tidligere, og det vil være urimelig å nekte endringen,
  - b) motparten har tilstrekkelig grunnlag for, uten utsettelse, å ivareta sine interesser etter endringen, eller
  - c) nektelse vil kunne påføre parten et urimelig tap.

(2) Retten kan, selv om vilkårene etter første ledd ikke er oppfylt, tillate endring på det vilkår at parten pålegges å godtgjøre motpartens merutgifter ved at endringen skjer etter fristen for endringer, dersom ikke andre vesentlige hensyn for motparten taler mot dette.

(3) Retten kan, selv om det ikke nedlegges protest mot endring etter første ledd, nekte endring når hensynet til sakens framdrift eller andre tungtveiende forhold tilsier at endring ikke bør tillates. Nektelsen skal ikke være urimelig.

§ 9-17. Saken tas opp til doms. Fortsatte forhandlinger

(1) Når saken i eller etter hovedforhandling er klar til avgjørelse, erklærer retten at saken tas opp til doms.

(2) Viser det seg etter at saken er tatt opp til doms, at det er nødvendig med ytterligere forhandlinger for å få et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag i saken, skal retten sørge for dette.

Kapittel 10. Småkravprosess

§ 10-1. Hovedregel og virkeområde

(1) Småkravprosessen er den ordinære behandlingsmåten for små krav i saker for tingretten, med særlig vekt på at behandlingen er tilpasset betydningen av tvisten.

(2) Ved småkravprosess behandles

- a) alle saker hvor tvistesummen er under kr 125 000,
- b) saker med tvistesum på kr 125 000 eller mer dersom partene samtykker i behandling etter småkravprosess, og retten beslutter dette, og
- c) saker som ikke gjelder formuesverdier dersom retten finner at småkravprosessen vil være forsvarlig og hensiktsmessig, og ikke begge parter motsetter seg slik behandling.

(3) Ved småkravprosess behandles likevel ikke

- a) gruppesøksmål etter kapittel 35,
- b) saker etter spesialprosess med mindre det er bestemt i vedkommende lov,
- c) søksmål om rettsforhold hvor partenes rådighet er begrenset, jf. § 11-4, eller
- d) saker etter annet ledd bokstav a hvor saken for en part har vesentlig betydning ut over den konkrete tvist, eller hensynet til forsvarlig behandling nødvendiggjør behandling ved allmennprosess.

(4) Tvist om en sak skal behandles ved småkravprosess, avgjøres ved kjennelse. Treffes det uten saksøkerens samtykke avgjørelse etter tredje ledd bokstav d om at saken ikke skal behandles ved småkravprosess, kan saksøkeren frafalle saken uten å oppgi kravet og uten ansvar for motpartens sakskostnader.

§ 10-2. Saksforbereidelsen

(1) §§ 9-2, 9-3 og 9-6 til 9-8 gjelder tilsvarende.

(2) Retten skal gjennom kontakt med partene og ved nødvendig veiledning etter § 11-5 legge særlig vekt på raskt å bringe på det rene om det er ytterligere som bør foretas under saksforbereidelsen, og om det kan være grunnlag for en minnelig ordning.

(3) Partene plikter innen en uke før rettsmøtet etter § 10-3 å varsle om bevis og sende inn dokumentbevis som ikke tidligere er varslet eller innsendt. Partene kan innen samme frist avgi skriftlige utredninger når særlige grunner taler for det.

§ 10-3. Muntlig sluttbehandling

- (1) Retten innkaller til rettsmøte til sluttbehandling av saken. Når det er ønskelig av prosessøkonomiske hensyn, kan retten gi samtykke til at partene gjør avtale om at behandlingen i stedet skal være skriftlig.
- (2) Rettsmøtet kan holdes som fjernmøte. I innkallingen gir retten den nødvendige orientering om gjennomføringen og kan sette tidsrammer for rettsmøtet. Bare hvis særlig sterke grunner foreligger, kan rettsmøtet vare mer enn én dag.
- (3) Retten settes med to fagkyndige meddommere når det er satt fram krav om det innen én uke etter rettens mottak av tilsvarende, og det er ønskelig av hensyn til en forsvarlig behandling. § 9-12 tredje ledd første og annet punktum gjelder tilsvarende.
- (4) Rettsmøtet er muntlig. § 9-14 annet ledd første til femte punktum gjelder tilsvarende. Bevisføringen er umiddelbar med de presiseringer som følger av femte ledd.
- (5) Ved åpningen av rettsmøtet kontrollerer retten at det er lagt til rette for at forhandlingene kan foregå på en hensiktsmessig måte. § 9-15 gjelder tilsvarende, men retten kan forenkle behandlingen slik at nødvendig konsentrasjon oppnås. Bevis gjennomgås og føres bare så langt det er grunn til det ut fra en avveining av hensynene til forsvarlig og prosessøkonomisk behandling. Eventuelle skriftlige utredninger inngår i avgjørelsesgrunnlaget.
- (6) Fjernavhør kan foretas hvis ikke retten finner det påkrevd at forklaringen gis direkte i rettsmøtet. § 21-10 og § 21-11 første ledd bokstav a og c gjelder ikke.
- (7) §§ 9-17 og 16-4 gjelder tilsvarende.

§ 10-4. Dommen

- (1) Hvis ikke saken avsluttes på annen måte, skal den normalt være avsluttet med dom innen tre måneder etter at stevning ble inngitt.
- (2) I saker som behandles muntlig, avsies dommen ved rettsmøtets avslutning hvis dommeren finner grunnlag for det. Ellers avsies dommen innen én uke etter at partene er meddelt at den er tatt opp til doms.
- (3) Dommen kan avsies ved rettsmøtets avslutning selv om bare domsslutningen er utformet skriftlig. I så fall redegjør dommeren muntlig for hovedpunktene i begrunnelsen. Dommen skrives ut innen én uke og meddeles partene.
- (4) Dommen skal kort forklare hva saken gjelder, gjengi partenes påstander og påstandsgrunnlag og redegjøre for de momenter som retten har lagt avgjørende vekt på. § 19-6 fjerde og femte ledd gjelder ikke.

0 Endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 10-5. Sakskostnader

- (1) Erstatning for sakskostnader gis bare for disse poster:
  - a) partens reise til rettsmøte,
  - b) rettsgebyr,
  - c) bevisføring som ikke anses unødvendig eller uforholdsmessig, og
  - d) rettshjelp og fagkyndige meddommere.
- (2) Når det ses bort fra merverdiavgift, kan kostnader etter første ledd bokstav d bare erstattes med inntil 20 prosent av sakens tvistesum, likevel alltid inntil kr 2 500 og aldri mer enn kr 25 000. Merverdiavgift av kostnad som er erstattet etter første punktum, kan erstattes når ikke sakens rettsforhold hovedsakelig skriver seg fra virksomhet hos parten som er merverdiavgiftspliktig.

(3) En part som åpenbart uten grunn har anlagt sak eller tatt til gjenmæle, kan bli pålagt ansvar for sakskostnader uten de begrensninger som følger av første og annet ledd. Det samme gjelder for kostnader parten ved forsømmelig forhold har påført motparten.

(4) For kostnader ved anke gjelder ikke første og annet ledd.

§ 10-6. Anke

Dommen kan ankes etter reglene for dommer i allmennprosess. Anken kan avgjøres etter § 29-12 annet ledd.

Fjerde del - Generelle bestemmelser

Kapittel 11. Grunnlaget for rettens avgjørelser, veiledning og saksstyring

§ 11-1. Grunnlaget for rettens avgjørelser

(1) Avgjørelser etter hovedforhandling, ankeforhandling, sluttbehandling i småkravprosess og § 9-5 fjerde ledd treffes på grunnlag av behandlingen i rettsmøtet. Skriftlige redegjørelser inngår i avgjørelsesgrunnlaget bare i den utstrekning dette er bestemt i loven.

(2) Andre avgjørelser treffes på grunnlag av sakens dokumenter og behandlingen i rettsmøter.

(3) Retten kan ikke bygge avgjørelsen på et faktisk grunnlag partene ikke har hatt foranledning til å uttale seg om. Retten må i tilfelle gi partene veiledning etter § 11-5 og om nødvendig fortsette behandlingen etter § 9-17 annet ledd.

§ 11-2. Rettens forhold til partenes prosesshandlinger

(1) Retten kan bare avgjøre de krav som er reist i saken. Avgjørelsen må ligge innenfor rammen av de påstander partene har nedlagt, og retten kan bare bygge på de påstandsgrunnlag som er påberopt. Påstandsgrunnlagene er de rettsstiftende faktiske forhold en part bygger sin påstand på.

(2) Partene har hovedansvaret for å sørge for bevisføring. Retten kan sørge for bevisføring hvis ikke partene motsetter seg dette. Retten er ikke bundet av partenes argumentasjon om bevisspørsmål.

§ 11-3. Rettens ansvar for rettsanvendelsen

Retten skal, innen de rammer som følger av § 11-2 første ledd, av eget tiltak anvende gjeldende rettsregler. Den skal i samsvar med § 1-1 sørge for et betryggende avgjørelsesgrunnlag for rettsanvendelsen. Dersom rettsanvendelsen ikke fullt forsvarlig kan belyses på annen måte, kan retten bestemme at det skal føres bevis om retts spørsmål, eller tillate partene å føre slike bevis. Retten bestemmer omfanget av bevisføringen og hvordan den skal gjennomføres. Juridiske utredninger foranlediget av saken kan bare legges fram som bevis med samtykke fra alle parter.

§ 11-4. Unntak hvor partenes rådighet er begrenset

I saker om personstatus, barns rettsforhold etter barneloven, administrative tvangsvedtak etter kapittel 36 og i andre saker hvor offentlige hensyn begrenser partenes rådighet i søksmålet, er retten ikke bundet av partenes prosesshandlinger lenger enn dette er forenlig med de offentlige hensyn. Retten kan likevel bare avgjøre de krav som er reist i saken.

§ 11-5. Rettens veiledningsplikt

- (1) Retten skal gi partene slik veiledning om regler og rutiner for saksbehandlingen og andre formelle forhold som er nødvendig for at de kan ivareta sine interesser i saken. Retten skal søke å forebygge feil og skal gi den veiledning som er nødvendig for at feil kan rettes opp. For adgangen til å rette feil gjelder § 16-5.
- (2) Retten skal i samsvar med tredje til sjuende ledd gi veiledning som bidrar til at tvisten får en riktig avgjørelse ut fra de faktiske forhold og de aktuelle regler.
- (3) Retten skal virke for at tvistesporsmål blir klarlagt, og at partenes påstander og standpunkter til faktiske og rettslige spørsmål blir klargjort.
- (4) Retten kan oppfordre en part til å ta standpunkt til faktiske og rettslige spørsmål som synes å være av betydning for saken.
- (5) Retten kan oppfordre en part til å tilby bevis.
- (6) Retten skal under sakens gang ta særlig hensyn til det behov parter uten prosessfullmektig har for veiledning.
- (7) Retten må utøve sin veiledning på en måte som ikke svekker tilliten til at den er upartisk. Retten kan ikke gi partene råd om hvilket standpunkt de bør innta til tvistesporsmål i saken, eller hvilke prosesshandlinger de bør foreta.

§ 11-6. Rettens plikt til aktiv saksstyring

- (1) Retten skal legge en plan for behandlingen av saken og følge den opp slik at saken effektivt og forsvarlig kan bringes til avslutning.
- (2) Retten kan sette frister for prosesshandlinger etter reglene i domstoloven § 140 og kapittel 8 og ellers treffe de avgjørelser som er nødvendige for behandlingen.
- (3) I enhver sak skal en forberedende dommer ha ansvaret for saksstyringen.
- (4) I rettsmøter og rådslagninger hvor retten har flere medlemmer, foretar rettens leder saksstyringen som leder av forhandlingene etter domstoloven § 123.

§ 11-7. Reaksjon ved manglende saksstyring

- (1) Domstollederen skal påse at plikten til aktiv saksstyring etter § 11-6 følges opp, og skal gi de nødvendige pålegg for at mangler ved unnlatt eller for sen saksstyring rettes. En part kan kreve at domstollederen griper inn.
- (2) Ved vesentlig tilsidesetting av plikter etter § 11-6 skal domstollederen overføre saken til en annen dommer eller overta den selv, dersom det er nødvendig av hensyn til en forsvarlig videre behandling.
- (3) Domstollederens beslutning kan ankes. Ankedomstolen har samme adgang til å treffe bestemmelser om saksstyringen som domstollederen har etter første og annet ledd, og kan dessuten overføre saken til en annen domstol.
- (4) Er domstollederen forberedende dommer eller inhabil av andre grunner, avgjøres krav etter første ledd av overordnet domstol. Det samme gjelder på begjæring fra en part hvis domstollederen ikke har truffet noen

avgjørelse innen én måned etter at krav etter første ledd ble framsatt. Reglene om anke over beslutning etter tredje ledd gjelder tilsvarende.

Kapittel 12. Prosesskriv

§ 12-1. Generelt om prosesskriv

- (1) Partenes innlegg til retten om saken utenom rettsmøter skal skje i prosesskriv. Reglene i dette kapittel gjelder tilsvarende for partshjelpere og ved innlegg etter § 15-8 og § 30-13.
- (2) Parter uten prosessfullmektig kan muntlig inngi stevning, tilsvær, anke, begjæring om oppfriskning og begjæring om gjenåpning ved personlig oppmøte i retten. For andre prosessfullmektiger enn advokater kan retten tillate slike muntlige prosesshandlinger. Retten setter prosesshandlingen opp som prosesskriv. Hvis frammøte for retten ikke lar seg gjøre eller er urimelig byrdefullt eller kostnadskrevende, kan retten tillate at den muntlige henvendelsen skjer som fjernavhør. § 21-10 annet ledd gjelder tilsvarende.
- (3) Dersom en ansatt ved domstolen som ikke er dommer, yter bistand som nevnt i annet ledd, bør prosesskrivet forevises en dommer før det undertegnes.
- (4) En dommer som har gitt bistand etter annet ledd, kan ikke delta i den videre behandling av saken.

§ 12-2. Utforming av prosesskriv

- (1) Prosesskriv skal nevne
  - domstolen,
  - sakens nummer,
  - partene,
  - prosessfullmektigene og
  - bilag som følger med, og om de kreves unntatt fra innsynsrett etter § 14-4.
- (2) Prosesskriv skal være undertegnet.
- (3) Prosesskriv skal tjene til å klarlegge tvistespørsmålene og redegjøre for partenes syn på behandlingen av saken.
- (4) Prosesskriv skal utformes og ekspederes slik at hensynet til orden i kontakten mellom retten og partene ivaretas.

§ 12-3. Innsending av prosesskriv

- (1) Prosesskriv med bilag sendes til retten.
- (2) Mellom parter som er representert ved advokat, skal prosesskriv med bilag sendes direkte til motparten samtidig som det sendes til retten.
- (3) Bli prosesskriv med bilag sendt som papirdokument, skal det sendes så mange eksemplarer at retten kan beholde ett.

§ 12-4. *Forkynnelse av prosesskriv*

Retten sørger for at prosesskriv som innleder en sak, bringer nye krav inn i saken eller angriper en rettslig avgjørelse, forkynnes for motparten.

Kapittel 13. Rettsmøter og rettsbøker

I Rettsmøter

§ 13-1. *Rettsmøter og fjernmøter*

- (1) Partenes innlegg og kommunikasjon med retten skal skje i rettsmøte når det ikke skjer i prosesskriv.
- (2) Med fjernmøte menes et møte der ikke alle deltakerne er tilstede, men deltar ved hjelp av fjernmøteteknikk.
- (3) Rettsmøter kan helt eller delvis holdes som fjernmøter når
  - a) det er særskilt bestemt, eller
  - b) partene samtykker i at rettsmøtet holdes som fjernmøte.
- (4) Kongen kan gi nærmere forskrift om fjernmøter.

§ 13-2. *Innkalling av parter til rettsmøte*

- (1) Retten forkynner innkalling til rettsmøte for parter med personlig møteplikt. Det samme gjelder hvis det vil bety fravær i saken at parten uteblir. Til andre rettsmøter varsles partene på den måten retten finner hensiktsmessig.
- (2) Parter med advokat som prosessfullmektig innkalles ved advokaten. Retten innkaller parter uten advokat direkte. Det skal gis minst to ukers varsel med mindre særlige hensyn tilsier en kortere frist.
- (3) Retten innkaller parter med personlig møteplikt direkte, selv om parten har advokat. En part som er innkalt i samsvar med annet ledd, kan pålegges å møte personlig med den varselfrist som gjelder for vitner etter § 13-3 annet ledd.
- (4) Innkallingen skal angi saken og formålet med rettsmøtet og gi parten de opplysninger som trengs for å overholde møteplikten. Den skal kort opplyse om eventuelle regler om møtgodtgjøring, og om virkningene av å utebli.

§ 13-3. *Innkalling av vitner og sakkyndige til rettsmøte*

- (1) Advokater sørger for å innkalle vitner deres part skal føre, om ikke retten bestemmer noe annet. Retten kan pålegge parten selv eller prosessfullmektig som ikke er advokat, å foreta innkallingen. I andre tilfeller innkaller retten vitnene. Da skal innkallingen forkynnes.
- (2) Vitner skal om mulig gis én ukes varsel. Fristen kan innskrenkes til én dag dersom hensynet til rask behandling av saken gjør det påkrevd eller det legges til rette for at vitnet kan avhøres uten å forsømme viktige gjøremål. Vitner som befinner seg i nærheten av rettsstedet eller et sted hvor fjernavhør kan foretas, plikter å møte straks om dette kan skje uten vesentlig ulempe for vitnet.

(3) Innkallingen skal inneholde opplysninger som bestemt for parter i § 13-2 fjerde ledd. For innkalling av vitner som har rett til å nekte å gi forklaring, gjelder også § 24-3 annet ledd.

(4) Sakkyndige som skal gi forklaring i rettsmøte etter § 25-5 annet ledd, skal innkalles av retten ved forkynnelse med passende varselfrist.

§ 13-4. Gyldig fravær

(1) Gyldig fravær fra et rettsmøte foreligger hvis sykdom eller andre hindringer utenfor vedkommendes kontroll gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte. Det regnes også som gyldig fravær at en som ikke personlig er lovlig innkalt, var ukjent med rettsmøtet uten å kunne bebreides for dette, med mindre innkalling skjedde ved offentlig kunngjøring etter domstoloven § 181.

(2) For en part regnes hindring som nevnt i første ledd første punktum ikke som gyldig fravær når parten har prosessfullmektig eller burde ha skaffet seg prosessfullmektig i tide, og det ikke er nødvendig av hensyn til sakens opplysning at parten møter personlig.

(3) En part har også gyldig fravær dersom prosessfullmektigen er hindret ved forhold som nevnt i første ledd første punktum, og prosessoppdraget ikke i tide burde vært overdradd til en annen.

(4) Den som har gyldig fravær fra et rettsmøte, skal straks gi retten melding om dette.

II Rettsbøker

§ 13-5. Førings av rettsbok

I rettsmøte skal det føres rettsbok i samsvar med § 13-6. Forklaringer nedtegnes i rettsboken i den utstrekning det er bestemt i §§ 13-7 til 13-9.

§ 13-6. Rettsbokens innhold

(1) Rettsboken skal angi

- a) domstolen, tiden og stedet for møtet, dommernes og partenes navn, sakens nummer og møtets tema,
- b) om partene møter personlig, hvem som møter for dem, og navnene på vitner og sakkyndige,
- c) partenes påstander,
- d) de bevis som er gjennomgått,
- e) begjæringer og innsigelser om saksbehandlingen, og
- f) rettslige avgjørelser og pålegg dersom disse ikke utferdiges som selvstendige dokumenter.

(2) Forhandlingens gang nedtegnes etter hvert. En part som setter fram et forlikstilbud, kan kreve det inntatt i rettsboken.

(3) Nedtegnings kan skje ved henvisning til tidligere rettsbok eller til vedlagte dokumenter. Møter en part ved prosessfullmektig, kan retten kreve at de påstander og begjæringer som settes fram, skal settes opp slik at de kan vedlegges rettsboken.

(4) Rettsboken undertegnes av rettens leder og protokollføreren.

§ 13-7. Opptak av parts- og vitneforklaringer under hovedforhandling

(1) Under hovedforhandling skal det foretas opptak av parts- og vitneforklaringer.

- (2) Opptak kan unnlates når
  - a) saken behandles etter reglene i kapittel 10,
  - b) retten ikke har tilgjengelig nødvendig utstyr for opptak, eller
  - c) forklaringene innføres i rettsboken, jf. § 13-8.
- (3) Den som skal avhøres, skal varsles om at forklaringen blir tatt opp.
- (4) Partene har samme rett til utlån av opptak som til innsyn i rettens øvrige prosessmateriale. Samme rett har den som har fått sin forklaring tatt opp.
- (5) Skal opptaket skrives ut, kan retten selv forestå dette eller overlate det til partene.
- (6) Opptaket arkiveres sammen med saken. Kongen kan gi nærmere forskrift om opptaket.

§ 13-8. Innføring i rettsboken av forklaringer under hovedforhandling

- (1) Under hoved- eller ankeforhandling for tingrett og lagmannsrett kan retten beslutte at hovedpunkter i parts- og vitneforklaringer skal innføres i rettsboken. Retten skal særlig ta hensyn til framdriften i saken og om ressursbruken vil stå i et rimelig forhold til nytten ved en etterprøving av sakens avgjørelse.
- (2) Retten avgjør om innføring i rettsboken skal skje under avhøret eller etter hovedforhandlingen. Nedtegningen gjøres så detaljert som retten finner grunn til.
- (3) Nedtegnede forklaringer sendes partene i saken senest samtidig med avgjørelsen som blir avsagt etter hovedforhandlingen.

§ 13-9. Parts- og vitneforklaringer utenfor hovedforhandling

- (1) Når parter, vitner eller sakkyndige avgir forklaring utenfor hovedforhandling for å sikre bevis, skal det enten foretas opptak av forklaringen i samsvar med § 13-7 eller foretas innføring i rettsboken av forklaringen, som så leses opp til vedtakelse.
- (2) Andre forklaringer fra parter, vitner og sakkyndige innføres i rettsboken i den utstrekning retten finner grunn til det.

Kapittel 14. Offentlighet og innsynsrett

§ 14-1. Partenes innsynsrett

- (1) Partene har rett til innsyn hos domstolen i prosesskriv, rettsbøker, rettsavgjørelser og andre dokumenter i saken og kan forlange kopi av dem eller få dem tilsendt elektronisk. Mindreårige parter over 15 år har samme rett til innsyn. Parter under 15 år kan gis innsyn når deres alder og modenhet tilsier det, men skal ikke gjøres kjent med opplysninger som er underlagt lovbestemt taushetsplikt.
- (2) Innsynsretten gjelder ikke for rettens interne dokumenter.
- (3) Den som har et begrunnet behov i egen rettsstilling, har samme rett til innsyn som partene i saken.

0 Endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 14-2. Allmennhetens innsynsrett

- (1) Allmennheten har rett til innsyn i rettsbøker, rettsmeklingsprotokoller, rettsavgjørelser og sakskostnadsoppgaver etter § 20-5.
- (2) I saker som ikke fullt ut behandles skriftlig, har allmennheten også rett til innsyn i disse dokumentene:
  - a) sluttinnlegg etter § 9-10,
  - b) innlegg etter § 9-9 annet til fjerde ledd, § 15-8 annet ledd, § 29-16 tredje til femte ledd, § 30-10 annet og fjerde ledd og § 30-13 annet ledd,
  - c) bevis som er påberopt under muntlige forhandlinger eller i innlegg som nevnt i bokstav b,
  - d) hjelpedokumenter etter § 9-14 annet ledd.
- (3) Når det er truffet realitetsavgjørelse eller avgjørelse om sakskostnader i sak som behandles fullt ut skriftlig, gjelder annet ledd tilsvarende.

§ 14-3. Unntak fra allmennhetens innsynsrett i rettsbøker og rettsavgjørelser

- (1) Retten til innsyn i rettsavgjørelser gjelder bare så langt det ikke gjelder forbud mot offentlig gjengivelse. Gjelder det et slikt forbud, er det rett til innsyn i avgjørelsens slutning om avgjørelsen ikke er eldre enn fem år. Innsyn i rettsboken kan kreves hvis den ikke er ført i rettsmøte for lukkede dører eller offentlig gjengivelse av den protokollerte forhandlingen eller rettsboken er forbudt.
- (2) Når det er betenkelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat å gi innsyn, eller når det er grunn til å frykte at kunnskapen vil bli nyttet på urettmessig vis, kan innsyn bare gis i domsslutningen. Det samme gjelder når retten har gitt pålegg om hemmelighet.

§ 14-4. Unntak fra allmennhetens innsynsrett i andre saksdokumenter

- (1) Retten til innsyn i saksdokumentene gjelder ikke for
  - a) saker etter ekteskapsloven,
  - b) saker etter barneloven,
  - c) saker mellom personer som er eller har vært samboere, om fordeling eller tildeling av formuen, og
  - d) saker etter denne lov kapittel 36.Retten kan ved særlige grunner beslutte at innsyn helt eller delvis skal gis.
- (2) Innsyn i saksdokumentene kan avslås når
  - a) hensynet til statens forhold til en fremmed stat krever det,
  - b) hensynet til privatlivets fred eller strengt personlige forhold krever det,
  - c) særlige forhold gir grunn til frykt for at offentlighet vil vanskeliggjøre sakens opplysning, og det derfor er påkrevd å nekte innsyn, eller
  - d) i krigstid hensynet til militære operasjoner eller militære avdelingers sikkerhet eller andre særlige grunner krever det.

Dersom det likevel gis innsyn, kan retten ved kjennelse helt eller delvis forby offentlig gjengivelse.

- (3) Retten skal nekte innsyn i bevis som kan kreves ført for lukkede dører etter kapittel 22 om
  - a) drifts- eller forretningshemmeligheter,
  - b) opplysninger av betydning for rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat,
  - c) forhold undergitt lovbestemt taushetsplikt,
  - d) rettsforhandlinger hvor det er gitt pålegg om hemmelighet, eller
  - e) betroelser til særlige yrkesutøvere.
- (4) Innsyn i psykiatriske erklæringer kan bare gis i den utstrekning det er fastsatt av Kongen i forskrift.

§ 14-5. Tidspunktet for allmennhetens innsynsrett

(1) Retten til innsyn inntreffer etter hvert som dokumentene mottas av retten. Det kan likevel ikke kreves innsyn i et bevis før det er påberopt på en måte som er nevnt i § 14-2 annet ledd bokstav c. Når saken behandles fullt ut skriftlig, inntreffer ikke rett til innsyn i noen av dokumentene før saken er avgjort i instansen.

(2) Har en part krevd unntak fra innsynsrett, kan retten bestemme at avgjørelse av innsynsspørsmålet skal utstå, men ikke lenger enn til avsigelsen av den dom eller kjennelse som avgjør saken. I tvilstilfelle bør retten normalt la spørsmålet utstå til de muntlige forhandlingene. Er et bevis ført i åpent rettsmøte, kan retten ikke lenger utsette avgjørelsen av innsynsrett etter denne bestemmelsen.

§ 14-6. Saksbehandling ved tvist om innsyn

(1) Når innsyn er begjært, skal retten ta stilling til om innsyn skal nektes

- a) når en part motsetter seg innsyn,
- b) når det av hensyn til andre enn sakens parter kan gjelde regler om taushetsplikt eller taushetsrett.

(2) Retten til innsyn bedømmes i forhold til hvert enkelt dokument eller del av dokument.

(3) Avgjørelse om å nekte innsyn etter § 14-3 og § 14-4 annet til fjerde ledd treffes ved kjennelse. Avgjørelse om å nekte innsyn etter § 14-4 første ledd treffes ved beslutning. Blir avgjørelsen anket, gis det ikke innsyn før anken er avgjort.

§ 14-7. Forskrift om innsyn

Kongen kan gi forskrift om gjennomføring av innsynsrett etter dette kapitlet.

Kapittel 15. Forening av krav og søksmål. Partshjelp

§ 15-1. Flere krav

(1) Saksøkeren kan i én sak sette fram flere krav mot samme saksøkte dersom

- a) kravene hører under norsk domsmyndighet,
- b) domstolen er rett verneting for ett av kravene, og
- c) kravene kan behandles av retten med samme sammensetning og hovedsakelig etter de samme saksbehandlingsregler. Det er ikke til hinder for at flere krav settes fram i saken, at retten på grunn av behandlingen av ett av kravene skal settes med meddommere eller flere fagdommere. Hvis saken da deles etter § 16-1, settes retten bare med meddommere eller flere fagdommere for de krav hvor dette er særskilt begrunnet.

(2) Saksøkte kan sette fram krav mot saksøkeren dersom vilkårene etter første ledd bokstav a og c er oppfylt.

(3) Foretas endring etter første og annet ledd etter avsluttet saksforberedelse, gjelder i tillegg § 9-16.

(4) Nektes et krav behandlet i saken, og kravet hører under norsk domsmyndighet, skal kravet behandles som egen sak hvis parten begjærer dette innen en frist som retten fastsetter. § 4-7 får tilsvarende anvendelse.

(5) For inndragning av nye krav i ankeinstansene gjelder §§ 29-4 og 30-7.

§ 15-2. Flere parter som saksøkere eller saksøkte

- (1) Flere parter kan saksøke eller saksøkes i én sak dersom
  - a) vilkårene i § 15-1 første ledd bokstav a til c er oppfylt, og
  - b) ingen parter har innsigelser, eller det er så nær sammenheng mellom kravene at de bør behandles i samme sak.
- (2) Under saken kan en eller flere parter trekke inn krav mot tredjeperson dersom vilkårene i § 15-1 første ledd bokstav a og c og § 15-2 første ledd bokstav b er oppfylt.
- (3) Retten kan nekte en part å trekke inn krav mot tredjeperson etter annet ledd når dette i vesentlig grad vil forsinke eller vanskeliggjøre behandlingen av krav som allerede er gjort til gjenstand for søksmål. Etter avsluttet saksforberedelse gjelder i tillegg § 9-16 tilsvarende.
- (4) § 15-1 fjerde ledd gjelder tilsvarende.
- (5) Bestemmelsen gjelder ikke for ankeinstansen. Erververen av det formuesgode saken gjelder, kan likevel trekkes inn i ankesaken.

§ 15-3. Tredjeperson trer inn som part

- (1) Tredjeperson kan tre inn som part i en sak dersom
  - a) vilkårene i § 15-1 første ledd bokstav a og c er oppfylt, og
  - b) tredjeperson vil nedlegge selvstendig påstand om det som er tvistegjenstand i saken, eller vil fremme et krav som har så nær sammenheng med det opprinnelige kravet at det bør behandles i saken.
- (2) § 15-2 tredje til femte ledd gjelder tilsvarende.

§ 15-4. Framgangsmåte ved inndragning av nye krav og endringer i partsforhold

Endringer foretas ved prosesskriv eller i rettsmøte. Foretas endringen ved prosesskriv, skal det for endringen fylle kravene til stevning, jf. § 9-2. Retten bestemmer da om det skal kreves tilsvær til endringen. Kreves tilsvær, får reglene for tilsvær og mangelfullt eller uteblitt tilsvær anvendelse.

§ 15-5. Forholdet mellom flere parter på samme side

- (1) Flere parter på samme side i et søksmål betraktes i forhold til motparten som selvstendige parter. Bevisføringen tillegges betydning for alle parter.
- (2) Dersom det må gis samme dom for alle parter, kommer prosesshandlinger fra en part andre parter på samme side til gode, selv om de strider mot deres prosesshandlinger.

§ 15-6. Forening av saker til felles behandling

Saker som reiser likeartede spørsmål, og som skal behandles med samme sammensetning av retten og etter hovedsakelig de samme saksbehandlingsregler, kan forenes til felles behandling og til felles avgjørelse. § 4-7 annet ledd får anvendelse.

§ 15-7. Partshjelp

- (1) Partshjelp skal tillates for
  - a) den som har reelt behov begrunnet i egen rettsstilling for at den ene parten vinner, og
  - b) foreninger og stiftelser, samt offentlige organer med oppgave å fremme særskilte interesser, i sak som ligger innenfor deres formål og naturlige virkeområde etter § 1-4.
- (2) Partshjelp må erklæres i prosesskriv eller i rettsmøte før saken er rettskraftig avgjort. Erklæringen skal angi det som er grunnlaget for partshjelpen. Den meddeles partene med frist for å bestride partshjelpen. Bestrides den, avgjøres spørsmålet om retten til partshjelp ved kjennelse. En kjennelse som tillater partshjelp, kan ikke ankes. Avgjørelsen er bare bindende for behandlingen i instansen. Inntil det er avsagt kjennelse som nekter partshjelp, kan den som har erklært partshjelp utøve prosessuelle rettigheter etter tredje og fjerde ledd.
- (3) Partshjelperen trer inn i saken slik den da står. Partshjelperen kan foreta prosesshandlinger til fordel for den parten støtten skjer til fordel for. Prosesshandlingene må ikke stride mot partens.
- (4) Når grunnlaget for partshjelp er første ledd bokstav b, er partshjelperens prosessuelle rettigheter begrenset til ivaretagelse av de interesser organisasjonen eller organet har i de spørsmål saken reiser. Partshjelperen kan ikke anvende rettsmidler mot avgjørelsen av det krav som er reist i saken.

§ 15-8. Skriftlig innlegg til belysning av allmenne interesser

- (1) Skriftlig innlegg til å belyse allmenne interesser som en sak reiser, kan gis av
  - a) foreninger og stiftelser innenfor rammen av deres formål og naturlige virkeområde, eller
  - b) et offentlig organ innenfor sitt ansvarsområde.
- (2) Innlegget gis ved prosesskriv. Retten kan ved kjennelse tilbakevise innlegget hvis det i form, omfang eller innhold er dårlig egnet til å belyse allmenne interesser i saken. Blir innlegget ikke tilbakevist, inngår det i avgjørelsesgrunnlaget i saken og oversendes partene.

§ 15-9. Prosessvarsel

- (1) Hvis det er av betydning for en part å varsle tredjeperson om saken, kan parten varsle tredjeperson ved prosesskriv, som forkynnes. Prosesskrivet skal inneholde de nødvendige opplysninger om saken og grunnen til varslat.
- (2) Er det av betydning for en som varsles etter første ledd, å varsle en annen, kan også denne utferdige varsel etter første ledd.

Kapittel 16. Styring av sakens framdrift. Spesielle virkemidler

I Oppdeling

§ 16-1. Oppdeling av forhandlinger og pådømmelse

- (1) Retten kan bestemme at det skal forhandles særskilt om ett eller noen av flere krav i saken eller om ett eller flere tvistepunkter for et krav.
- (2) Retten kan avgjøre særskilt ett eller noen av flere krav i saken eller en del av ett krav. Avgjørelsen av erstatningskrav eller andre krav hvor omfanget er omtvistet, kan deles slik at avgjørelsen av omfanget utsettes. Hvis retten er enstemmig eller partene samtykker i det, kan den også treffe særskilt avgjørelse om

- a) påstandsgrunnlag som ikke leder til avgjørelse av et krav,
  - b) hvilket lands rett et krav skal bedømmes etter.
- (3) Avgjøres et krav særskilt og motparten har fremmet et krav mot dette som ikke avgjøres samtidig, kan avgjørelsen ikke fullbyrdes uten at det er bestemt av retten. Retten kan sette som vilkår for fullbyrdelse at det stilles sikkerhet.

II Omberammelse og utsettelse

§ 16-2. Omberammelse eller utsettelse av rettsmøter ved fravær

- (1) En part som vil ha gyldig fravær ved et rettsmøte, kan kreve at møtet omberammes.
- (2) Hvis en part har uteblitt fra et rettsmøte, og det er grunn til å tro at parten har gyldig fravær, utsettes rettsmøtet inntil fraværsgrunnen er avklart. Er det ikke grunn til å tro at fraværet er gyldig, avgjøres saken ved kjennelse eller dom etter § 16-9 eller § 16-10. Er vilkårene for slik avgjørelse ikke oppfylt, og saken heller ikke kan fremmes til realitetsbehandling i partenes fravær, berammes nytt rettsmøte.

§ 16-3. Omberammelse i andre tilfeller

- (1) Retten kan omberamme rettsmøter når det er nødvendig for å sikre forsvarlig behandling eller tungtveiende grunner ellers taler for det. Ved avgjørelsen skal retten legge vekt på behovet for rask, forsvarlig og kostnadseffektiv behandling.
- (2) Ved omberammelsen skal det så vidt mulig fastsettes ny tid for rettsmøtet.

§ 16-4. Utsettelse under hovedforhandlingen

- (1) Bli det under hovedforhandlingen nødvendig å utsette saken, skal retten treffe beslutninger for den videre behandling av saken, slik at behandlingen blir minst mulig forsinket.
- (2) I rettsmøte etter utsettelse gjentas forhandlingene fra hovedforhandlingen så langt det er nødvendig for å sikre et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag.

III Forsømmelser og fraværdom

§ 16-5. Mangelfull prosesshandling

- (1) Har en prosesshandling mangler som kan avhjelpes, setter retten frist for retting og gir nødvendig veiledning med opplysning om følgene av at retting ikke foretas.
- (2) En part som er sterkt å bebreide, gis adgang til retting bare hvis tungtveiende grunner taler for det.
- (3) Rettes prosesshandlingen, regnes den som riktig fra det tidspunkt den først ble foretatt.
- (4) En prosesshandling som fortsatt ikke oppfyller nødvendige vilkår for å foreta den, skal avvises eller tilbakevises med mindre mangelen skyldes forhold den annen part bør ha risikoen for.

§ 16-6. Unnlatt prosesshandling

- (1) Er en prosesshandling ikke foretatt i tide, og unnlatsen betyr fravær i saken etter § 16-7 eller § 16-8, kan parten ved oppfriskning etter reglene i §§ 16-12 til 16-14 tillates å foreta prosesshandlingen og fortsette saken i samme stilling som før forsømmelsen.
- (2) Har retten grunn til å tro at unnlatsen skyldes gyldig fravær, skal parten gis adgang til å begjære oppfriskning før det i tilfelle treffes avgjørelse etter § 16-9 eller § 16-10.
- (3) Selv om unnlatsen ikke betyr fravær i saken, kan retten ved kjennelse nekte prosesshandlingen foretatt hvis et rettsmøte må utsettes eller saken vil bli vesentlig forsinket. Om endringer av saken etter avsluttet saksforberedelse gjelder § 9-16.

§ 16-7. Fristoversitting og fristforelegg

- (1) Det betyr fravær i saken at en part oversitter fristen for
- betaling av rettsgebyr og nødvendige sideutgifter etter rettsgebyrloven,
  - sikkerhetsstillelse etter § 20-11,
  - skriftlig tilsvar i søksmål etter § 9-3,
  - anke eller andre rettsmidler, eller
  - første innlegg i skriftlig ankesak etter § 29-16 femte ledd og § 30-10 fjerde ledd.
- (2) Har en part unnlatt å foreta en annen prosesshandling som er av vesentlig betydning for motparten eller nødvendig for forsvarlig behandling av saken, kan retten ved forelegg til parten bestemme at det vil bety fravær i saken om prosesshandlingen ikke foretas innen en bestemt angitt siste frist. Skal prosesshandlingen foretas etter krav fra motparten, utstedes forelegg bare etter begjæring fra denne.
- (3) Hvis plikten til å foreta prosesshandlingen blir bestridt, utstedes ikke fristforelegg før plikten er bindende fastslått.
- (4) Fristforelegget forkynnes for den som har fristen, og meddeles i tillegg en part som har prosessfullmektig.

§ 16-8. Møtefravær

- (1) Det betyr fravær i saken at en part ikke møter ved
- rettsmøter for sluttbehandling av saken, eller
  - rettsmøte for muntlig tilsvar etter § 9-5 første ledd.
- (2) For andre rettsmøter kan retten hvis det er særlig viktig at partene deltar, beslutte at det vil bety fravær i saken om de ikke møter.
- (3) Hvis en part med personlig møteplikt unnlater å møte, betyr det fravær i saken selv om prosessfullmektigen møter.
- (4) Første til tredje ledd gjelder tilsvarende hvis en part
- forlater møtet uten rettens tillatelse,
  - nekter å forhandle om det som er tema for møtet,
  - fratas ordet eller vises ut etter domstolloven § 133, eller
  - i strid med pålegg etter § 3-2 ikke møter med prosessfullmektig.

§ 16-9. Avvisning ved fravær

- (1) Har saksøkeren fravær i saken, og retten ikke gir oppfriskning, avvises saken. Skyldes utfallet en annen grunn enn § 16-7 første ledd bokstav a eller b, kan det heller ikke reises ny sak om kravet.
- (2) Avvisning ved annen fraværsgrunn enn § 16-7 første ledd bokstav d forutsetter at saksøkeren er gjort kjent med følgene.
- (3) Første og annet ledd gjelder tilsvarende ved fravær av ankende part eller den som ellers har begjært rettergangsskrittet.

§ 16-10. Fraværdom

- (1) Har saksøkte fravær i saken, og retten ikke gir oppfriskning, kan saken avgjøres ved fraværdom. Fraværdom kan ikke avsies i saker hvor offentlige hensyn medfører at saksøktes rådighet i rettsforholdet er begrenset, jf. § 11-4.
- (2) Fraværdom avsies etter begjæring fra saksøkeren hvis denne kan gis medhold fullt ut eller i det vesentlige. Dommen skal bygge på saksøkerens påstandsgrunnlag etter § 11-2 når dette er meddelt saksøkte og ikke framtrer som åpenbart uriktig. § 16-9 annet ledd gjelder tilsvarende for saksøkte.
- (3) Avgjørelser som avviser eller forkaster en begjæring om fraværdom, treffes ved kjennelse.
- (4) Første til tredje ledd gjelder tilsvarende ved fravær hos ankemotparten eller andre som kravet er rettet mot.

§ 16-11. Rettsmidler mot avgjørelser etter § 16-9 og § 16-10

- (1) En avvisningskjennelse eller fraværdom kan angripes ved begjæring om oppfriskning.
- (2) Har retten samtidig forkastet en begjæring om oppfriskning, kan avgjørelsen i stedet ankes med påstand om oppfriskning etter § 16-12. Anken behandles etter reglene for anke over kjennelser.
- (3) Sakskostnadsavgjørelsen kan ankes særskilt etter § 20-9 tredje ledd.

§ 16-12. Vilkårene for oppfriskning

- (1) Oppfriskning skal gis en part som hadde gyldig fravær etter annet ledd og ikke kan bebreides for å ha unnlatt å søke fristen forlenget eller rettsmøtet omberammet i tide. Er saken avgjort etter § 16-9 eller § 16-10, skal oppfriskning dessuten gis når avgjørelsen er avsagt med urette.
- (2) Det er gyldig fristoversitting når hindringer utenfor partens kontroll gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å foreta prosesshandlingen i tide. Om gyldig møtefravær gjelder § 13-4.
- (3) I andre tilfeller kan oppfriskning gis om det ville være urimelig å nekte parten videre behandling av saken på grunn av forsømmelsen. Ved avgjørelsen legges særlig vekt på forsømmelsens karakter, partens interesse i å foreta prosesshandlingen og hensynet til motparten.

§ 16-13. Fristen for å begjære oppfriskning

- (1) Oppfriskning kan begjæres før retten har avsagt kjennelse om avvisning etter § 16-9 eller fraværdom etter § 16-10, eller som rettsmiddel mot avgjørelsen etter § 16-11.
- (2) Fristen for å begjære oppfriskning er én måned.

- (3) Foreligger ikke avgjørelse etter § 16-9 eller § 16-10, løper fristen fra forsømmelsen.
- (4) Er saken avgjort etter § 16-9 eller § 16-10, løper fristen fra avgjørelsen er forkynt. Blir denne fristen oversittet, kan det gis oppfriskning for det etter reglene i dette kapittel.

§ 16-14. Behandlingen av begjæring om oppfriskning

- (1) Begjæring om oppfriskning avgjøres av den domstol saken vil høre under om begjæringen tas til følge. Begjæringen må grunngis, og behandles for øvrig etter reglene for anke over kjennelser så langt disse passer. Samtidig må den forsømte prosesshandlingen foretas hvis dette er mulig.
- (2) En kjennelse som tillater oppfriskning, kan bare ankes på grunn av feil ved lovanvendelsen eller saksbehandlingen.

IV Stansing

§ 16-15. Virkning av stansing

- (1) Ved stansing avbrytes behandlingen midlertidig, og frister opphører å løpe. Prosesshandlinger kan bare foretas med rettens samtykke.
- (2) Stansing er ikke til hinder for at retten avgjør krav der forhandlingene er avsluttet før stansingen.
- (3) Stansing gjelder hele saken om ikke retten begrenser den til de krav stansingsgrunnen gjelder, i samsvar med § 16-1 om oppdeling av saken.
- (4) Virkningen av stansing opphører når retten har truffet avgjørelse om å bringe saken i gang.

§ 16-16. Stansing etter loven

- (1) Saken stanser fra det tidspunkt
  - a) domstolens virksomhet avbrytes av krigstilstand eller av andre grunner,
  - b) en part eller stedfortreder dør, eller
  - c) saksøkerens bo blir tatt under konkursbehandling, dersom tvistegenstanden inngår i bomassen.
- (2) En sak som er stanset etter første ledd bokstav a, bringer retten i gang når domstolen trer i funksjon. En sak som er stanset etter første ledd bokstav b og c bringer retten i gang på begjæring fra rette vedkommende eller motparten.

§ 16-17. Avtalt stansing

- (1) Partene kan én gang under sakens behandling avtale stansing i minst seks måneder. Avtalen får virkning når retten har mottatt den.
- (2) Retten bringer saken i gang på begjæring fra en part.

§ 16-18. Stansing i andre tilfeller

- (1) Retten kan stanse saken på begjæring fra en part dersom utfallet helt eller delvis avhenger av et rettsforhold som vil bli bindende avgjort i en annen sak.
- (2) Retten kan stanse saken dersom tungtveiende grunner ellers taler for det. Det legges vekt på behovet for hurtig, forsvarlig og kostnadseffektiv behandling.

- (3) Avgjørelse om stansing etter første og annet ledd treffes ved kjennelse. Virkningen av stansing inntreer når kjennelsen er avsagt.
- (4) Retten bringer saken i gang når behandlingen kan fortsette.

§ 16-19. Heving av stanset sak

En sak som kan bringes i gang igjen på begjæring, heves når den har vært stanset i to år.

Kapittel 17. Verdifastsetting

§ 17-1. For hvilke saker verdien skal fastsettes

- (1) Når tvistegenstandens verdi har betydning for domsmyndighet eller saksbehandling, skal retten av eget tiltak ta stilling til verdien.
- (2) For saker om formuesverdier fastsettes verdien etter reglene i §§ 17-2 til 17-5.
- (3) Reglene om verdifastsetting får ikke anvendelse dersom saken for saksøkeren eller den ankende part gjelder ideelle interesser.

§ 17-2. Grunnlaget for verdifastsettingen

- (1) Verdien settes til den verdi kravet har for saksøkeren på det tidspunkt kravet bringes inn. Ved avgjørelse av om forliksrådet har domsmyndighet etter § 6-10 annet ledd eller om småkravprosess etter § 10-1 annet ledd gjøres fradrag for den delen av kravet som er erkjent i tilsvaret. Ved anke settes verdien til forskjellen mellom resultatet i underinstansen og den ankende parts krav når anken erklæres.
- (2) Går påstanden ikke ut på et pengebeløp, skal saksøkeren i stevningen til hjelp for retten verdsette tvistegenstanden i penger. Tilsvarende gjelder den ankende part ved anke.
- (3) Retten er ikke bundet av verdiangivelsen.
- (4) Retten kan beslutte å innhente bevis for verdien.

§ 17-3. Hva verdifastsettingen omfatter

- (1) Flere krav mot samme eller flere saksøkte i samme sak legges sammen ved verdifastsettingen. Krav og motkrav legges ikke sammen.
- (2) Renter som er påløpt før kravet trekkes inn i saken, regnes bare med i verdifastsettingen dersom rentekravet bestrides særskilt. Renter og sakskostnader som er påløpt etter tidspunktet som legges til grunn for verdiberegningen i § 17-2 første ledd, medregnes ikke.

§ 17-4. Særlige beregningsregler

- (1) For ytelser som skal betales et ubestemt antall ganger, beregnes verdien til ti ganger den årlige ytelsen. Skal ytelsen betales et bestemt antall ganger, beregnes verdien ved å multiplisere ytelsen med antall ganger den skal ytes, men likevel ikke til mer enn ti ganger den årlige ytelsen. Er ytelsene ikke av samme størrelse, legges ytelsene for det siste året før saksanlegg til grunn for beregningen.

(2) For saker om panterett eller annen realsikkerhet legges fordringens størrelse til grunn. Gjelder sikkerheten et mindre beløp enn fordringen, eller er sikkerheten mindre verd enn fordringen, legges bare det sikrede beløpet til grunn.

§ 17-5. Tilsidesetting av verdifastsettingen

(1) Rettens verdifastsetting kan ved anke settes til side hvis den er i strid med reglene i dette kapittel. Rettens fastlegging av det faktiske grunnlag for verdifastsettingen eller skjønsmessige vurdering, kan bare settes til side hvis den åpenbart er uriktig og må ha ledet til en vesentlig for høy eller lav verdifastsetting.

(2) En dom kan ikke ankes på grunnlag av feil ved verdifastsettingen etter dette kapittel.

Kapittel 18. Virkninger av søksmål mv.

§ 18-1. Saksanlegg som hinder for ny sak (litispændens)

Reises det ny sak mellom samme parter om et krav som allerede er tvistegenstand, skal retten avvise den. Dette gjelder også når sak er reist for utenlandske domstoler dersom avgjørelsen der vil ha rettskraftvirkning i Norge etter § 19-16.

§ 18-2. Når hinder for ny sak inntreer og opphører

(1) Et saksanlegg er til hinder for ny sak etter § 18-1 når forliksklage er innkommet til forliksrådet, eller når stevning er innkommet til retten. Det samme gjelder krav som etter § 15-4 inndras ved prosesskriv. For krav som settes fram i rettsmøte, inntreer virkningen når kravet settes fram. For krav som begjæres pådømt i straffesak etter straffeprosessloven kapittel 29, inntreer virkningen når begjæringen er innkommet til påtalemyndigheten eller retten.

(2) Virkningen av saksanlegg etter § 18-1 opphører når saken er rettskraftig avgjort.

(3) Når det følger av lov eller bestemmelse gitt i medhold av lov at behandling av saken i en nemnd avskjærer søksmål for domstolene, kan søksmål likevel anlegges hvis nemnda ikke har avgjort saken innen seks måneder uten at det kan bebreides saksøkeren. I så fall innstilles behandlingen i nemnda.

0 Endres ved lov 17 feb 2017 nr. 7 (ikr. 1 mars 2017 iflg. res. 17 feb 2017 nr. 196).

§ 18-3. Når andre virkninger av saksanlegg inntreer og opphører

(1) De virkninger som følger av annen lovgivning av at søksmål er reist, inntreer når prosesskrivet som reiser saken eller inndrar kravet, er sendt, slik at fristen er avbrutt etter domstolloven § 146. For krav som settes fram i rettsmøte, inntreer virkningen når kravet settes fram.

(2) Når foreldelse er avbrutt ved forliksklage, opphører denne virkningen dersom stevning, eller eventuelt forliksklage, ikke er sendt til retten innen ett år fra forliksrådet innstilte behandlingen av saken.

(3) Hvis søksmålet avvises eller ellers ender uten dom, og saksøkeren ikke er vesentlig å bebreide for dette, er virkningen etter første ledd fortsatt i kraft hvis kravet reises i nytt søksmål innen tre måneder fra kjennelsen ble forkynt for saksøkeren. Mot oversitting av tremånedersfristen kan det ikke gis oppfriskning.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 127.

§ 18-4. Frafall av søksmål

- (1) Når et krav i saken er forkynt for motparten eller satt fram i rettsmøte, blir kravet å regne som oppgitt dersom det trekkes tilbake fra behandling før rettens avgjørelse er truffet. Motparten kan kreve at saken tas opp til rettslig avgjørelse etter § 9-7.
- (2) Kravet kan trekkes fra behandling uten at det oppgis hvis motparten
  - a) samtykker i dette,
  - b) ikke har inngitt tilsvarende, eller
  - c) har påstått behandlingen av kravet avvist.
- (3) Ved behandling i forliksrådet kan kravet alltid trekkes fra videre behandling uten at det oppgis, inntil kravet er avgjort av forliksrådet.
- (4) Ny sak om kravet kan ikke reises før sakskostnader tilkjent motparten er betalt.

Kapittel 19. Rettslige avgjørelser og rettsforlik

I Form og framgangsmåte

§ 19-1. Dommer, kjennelser og beslutninger

- (1) Ved dom treffes avgjørelse av
  - a) krav som er tvistegenstand i søksmål,
  - b) tvist som nevnt i § 16-1 annet ledd tredje punktum, eller
  - c) anke over dom.
- (2) Ved kjennelse treffes avgjørelser
  - a) som avviser en sak fordi vilkår for å ta den under behandling ikke er oppfylt, eller som fremmer saken etter særskilt behandling av en påstand om avvisning,
  - b) som hever en sak som av andre grunner enn nevnt i bokstav a bortfaller uten realitetsavgjørelse,
  - c) av anke over kjennelse eller beslutning,
  - d) ved tvist om bevis, eller
  - e) som etter loven skal treffes i denne form.
- (3) Ved beslutning treffes avgjørelser om
  - a) saksbehandlingen som ikke etter loven krever kjennelse, eller
  - b) å samtykke til eller nekte anke.
- (4) At en avgjørelse er truffet i uriktig form, er uten betydning for dens rettsvirkninger eller for adgangen til overprøving. Ved anke følges reglene for den avgjørelsestype som retten skulle ha brukt.

0 Endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 19-2. Rettens sammensetning. Forberedende dommers kompetanse

- (1) En avgjørelse som treffes på grunnlag av et rettsmøte, skal treffes av de dommere som har deltatt i rettsmøtet.
- (2) Avgjørelser om saksbehandlingen under saksforberedelsen treffes av forberedende dommer. Er forberedende dommer avskåret fra raskt å treffe avgjørelsen, kan den treffes av domstolens leder eller en annen

dommer som domstollederen utpeker. Forberedende dommer i saker for Høyesterett kan henvise avgjørelsen til Høyesteretts ankeutvalg.

- (3) Forberedende dommer i ankesaker kan ikke treffe avgjørelse om å
- a) avvise anken, eller fremme anken der det er tvist om dette,
  - b) heve anken eller saken der det er tvist om dette,
  - c) oppheve den påankede avgjørelsen, eller
  - d) samtykke til eller nekte anke.

§ 19-3. Rådslagning og avstemning

- (1) I saker som behandles muntlig av domstoler med flere dommere, bør det holdes rådslagning med alle dommere til stede så snart som mulig etter den muntlige forhandling. Når meddommere deltar, skal det alltid holdes rådslagning, som ikke kan skje i fjernmøte.
- (2) I enhver sak kan en dommer kreve avsluttende rådslagning. Meddommere skal gjøres kjent med denne retten.
- (3) Det stemmes særskilt for hvert krav eller prosessuelt rettsforhold som skal avgjøres. Er det flere grunner for å avvise, heve eller stanse en sak, for å oppheve en anket avgjørelse eller for å begjære oppfriskning eller gjenåpning, stemmes det særskilt over hver grunn. En dommer som er overstemt i et spørsmål som gjelder saksbehandlingen, skal ta del i de følgende avstemninger som saken gir grunn til.
- (4) Hver avgjørelse treffes ved stemmeflertall hvis ikke annet er bestemt ved lov. Står stemmene likt, gjør rettslederens stemme utslaget. Er det ikke flertall for noe resultat når pengebeløp eller andre størrelser skal fastsettes, legges stemmene for høyere beløp eller størrelser sammen med stemmene for de nærmest følgende til det blir flertall.

§ 19-4. Avsigelse

- (1) En rettslig avgjørelse er bindende for retten når den er avsagt.
- (2) Avgjørelsen er avsagt skriftlig når alle rettens medlemmer har undertegnet den. Rettens leder, eller en fagdommer denne utpeker, undertegner til slutt.
- (3) Avgjørelsen er avsagt muntlig når den er opplest i rettsmøte. Retten kan innkalle partene til eget rettsmøte for muntlig avsigelse av avgjørelsen.
- (4) Når en sak er behandlet muntlig i Høyesterett, avsies avgjørelsen ved muntlig avstemning. Avgjørelsen er avsagt når rettens leder som siste dommer har stemt.
- (5) Avgjørelsen skal avsies senest fire uker etter avslutning av hoved- eller ankeforhandling. Fristen er to uker i sak med bare én dommer. Når saken er så arbeidskrevende at det ikke er mulig å overholde fristen, kan avsigelsen skje senere. Hvis fristen overskrides, skal årsaken oppgis i avgjørelsen. Når en sak er behandlet muntlig, skal retten ved forhandlingens avslutning meddele partene når avgjørelsen kan forventes avsagt.

§ 19-5. Underretning om avgjørelsen

- (1) Dommer og kjennelser samt beslutninger som avslutter saken, forkynnes for partene og eventuelle partshjelpere. Andre beslutninger meddeles dem. Den som har gitt innlegg etter § 15-8 eller § 30-13, skal meddeles avgjørelsen som avslutter saken.

(2) Avgjørelser som avsies muntlig, er forkynt for de parter som er innkalt. Når en avgjørelse forkynnes ved opplesning for parter som er til stede i rettsmøte, kan en muntlig framstilling av hovedpunktene i avgjørelsesgrunnene tre i stedet for opplesning av disse. Den nedtegnede avgjørelsen skal meddeles partene senest dagen etter at den er avsagt.

II Avgjørelsens innhold

§ 19-6. *Utforming og begrunnelse*

- (1) Rettens avgjørelser skal angi domstolen, tiden og stedet for avsigelsen, rettens medlemmer, partene og sakens nummer.
- (2) Avgjørelsen skal være skriftlig og undertegnet av rettens medlemmer. I småkravprosessen kan dom avsies etter reglene i § 10-4 tredje ledd.
- (3) Det skal opplyses om avgjørelsen er enstemmig. Ved dissens skal det opplyses hvem som er uenig, og hvilke punkter uenigheten gjelder.
- (4) Dommer og kjennelser skal begrunnes. Begrunnelsen skal omfatte
  - a) framstilling av saken,
  - b) partenes påstander med påstandsgrunnlag, og
  - c) rettens vurdering.
- (5) Saksframstillingen og redegjørelsen for påstandsgrunnlagene skal konsentrert beskrive det rettsforhold som er tvistegjenstand, sakens bakgrunn og partenes rettslige og faktiske anførsler så langt det er nødvendig for å forklare avgjørelsen. Deretter gjør retten rede for den bevisvurdering og rettsanvendelse avgjørelsen er bygd på. Overordnede domstoler kan i sin begrunnelse henholde seg helt eller delvis til de underordnede domstolers begrunnelse i saken.
- (6) Avgjørelser av Høyesterett som avsies ved muntlig avstemning, begrunnes ved dommernes stemmegiving.
- (7) Dommer og kjennelser skal inneholde en slutning som nøyaktig angir resultatet for de avgjørelser som treffes.

§ 19-7. *Oppfylingsfrist*

- (1) Kan avgjørelsen fullbyrdes når den er avsagt, skal retten sette en frist for å oppfylle forpliktelsen. Fristen settes til en bestemt dato eller til et bestemt tidsrom regnet fra forkynnelsen. For pengeforpliktelser skal fristen være to uker fra forkynnelsen når ikke kravet forfaller senere.
- (2) For øvrig fastsetter retten en frist regnet fra avgjørelsen er rettskraftig, dersom rettsmiddelfristen ikke gir tilstrekkelig tid til å oppfylle pålegget.
- (3) Hvis en forpliktelse er betinget, fastsetter retten hvilken betingelse som må inntre før avgjørelsen kan fullbyrdes.

III Retting, tilleggsdom og omgjøring

§ 19-8. *Retting av feil*

- (1) Retten kan beslutte å rette en avgjørelse som på grunn av skrive- eller regnefeil, misforståelse, forglemmelse eller lignende klar feil har fått en utforming som ikke stemte med rettens mening.
- (2) Retten plikter å behandle en begjæring om retting som settes fram før avgjørelsen er rettskraftig. Beslutning om retting skal så vidt mulig treffes av den dommer som avsa avgjørelsen. Hadde retten flere medlemmer, kan lederen treffe avgjørelsen dersom det ikke er tvil om hvordan rettingen skal utføres.
- (3) Beslutning om retting skal tilføyes avgjørelsen slik at det framgår hva som er rettet. § 19-5 første ledd gjelder tilsvarende.
- (4) At avgjørelsen rettes, eller begjæres rettet, er uten betydning for ankefristen.

§ 19-9. Tilleggsavgjørelse

- (1) Er det ikke truffet avgjørelse om noe som skulle vært avgjort, kan tilleggsavgjørelse avsies dersom det settes fram begjæring om det innen ankefristen. § 19-8 annet ledd annet og tredje punktum og tredje ledd gjelder tilsvarende.
- (2) Ved begjæring om tilleggsavgjørelse stopper ankefristen. Blir tilleggsavgjørelse avsagt, løper en ny ankefrist. Blir begjæringen ikke tatt til følge, fortsetter fristen sitt løp.

§ 19-10. Omgjøring

- (1) Beslutninger og saksstyrende kjennelser kan omgjøres av den rett som har avsagt dem hvis hensynet til lovens formål tilsier det, og omgjøring ikke er uforholdsmessig tyngende for en part som har innrettet seg etter avgjørelsen. Avgjørelser under saksforberedelsen er ikke bindende ved hovedforhandlingen eller annet rettsmøte hvor saken avgjøres.
- (2) En kjennelse avsagt av ankeinstans i spørsmål som gjelder saksbehandlingen ved underordnet domstol, er ikke bindende ved senere avgjørelser om samme spørsmål i ankeinstansen.
- (3) En avgjørelse av overordnet domstol kan bare fravikes hvis det foreligger vesentlig nye opplysninger.
- (4) Retten kan foreta omgjøring av eget tiltak eller etter begjæring fra en part. Retten behandler bare en begjæring om omgjøring hvis den finner grunn til det. Avgjørelse om ikke å foreta omgjøring treffes ved beslutning også om den første avgjørelsen er en kjennelse.

IV Rettsforlik

§ 19-11. Inngåelse av rettsforlik

- (1) Rettsforlik føres inn i rettsboken.
- (2) Rettsforliket skal undertegnes av partene og rettens medlemmer.
- (3) Retten påser at forliket nøyaktig angir det partene er enige om, og at det ikke er i strid med offentlige hensyn som begrenser partenes rådighet i søksmålet, jf. § 11-4. Skal forliket kunne fullbyrdes, påser retten at det blir fastsatt oppfylingsfrist. Partene skal før inngåelsen orienteres om virkningen av rettsforlik, jf. § 11-5 første ledd.
- (4) Har forliket ikke bestemmelser om fordeling av sakskostnadene, skal retten på begjæring fra partene avgjøre spørsmålet etter skjønn.

§ 19-12. Virkninger av rettsforlik. Adgang til å sette rettsforlik til side

- (1) Rettsforlik har rettskraftvirkning etter § 19-15.
- (2) Rettsforlik kan ved dom kjennes ugyldig eller endres etter de samme regler som gjelder for ugyldighet og endring av avtaler.
- (3) Søksmål etter annet ledd reises ved tingrett. Det kravet forliket gjelder, kan bringes inn i saken for pådømmelse etter reglene i § 15-4.
- (4) Søksmål må reises innen seks måneder fra parten ble kjent med det forhold ugyldighet er begrunnet med, eller burde ha skaffet seg kunnskap om dette. Det kan gis oppfriskning for oversitting av denne fristen etter reglene i kapittel 16 III. Etter ti år fra inngåelsen av rettsforliket kan det ikke reises søksmål om gyldigheten basert på forhold som forelå da forliket ble inngått.

V Tvangskraft og rettskraft

§ 19-13. Fullbyrdelse

- (1) Rettslige avgjørelser som pålegger noen en plikt til å foreta, unnlate eller tåle en handling, kan fullbyrdes etter reglene i tvangsfullbyrdesloven.
- (2) En avgjørelse som pålegger andre enn partene plikt til å gi forklaring eller forsikring, utlevere bevis eller gjøre tjeneste som sakkyndig, kan ikke fullbyrdes før den er rettskraftig.
- (3) Angripes en tvangskraftig avgjørelse med rettsmidler, kan retten på begjæring beslutte at adgangen til å fullbyrde eller håndheve avgjørelsen helt eller delvis skal utsettes til spørsmålet er avgjort. Retten kan beslutte sikkerhetsstillelse som vilkår for å gjennomføre eller utsette fullbyrdelsen.
- (4) Beslutning om å utsette fullbyrdelsen etter tredje ledd treffes av den domstol som behandler saken. Avgjørelsen kan omgjøres av overordnet domstol hvis saken bringes inn for den.

§ 19-14. Når en avgjørelse er rettskraftig

- (1) En avgjørelse er rettskraftig når den ikke lenger kan angripes med ordinære rettsmidler. Tidspunktet for rettskraften bedømmes særskilt for hvert enkelt krav som behandles i samme sak.
- (2) Angripes en rettskraftig avgjørelse ved rettsmidler, kan den rett som avgjørelsen bringes inn for, på begjæring beslutte at rettskraften foreløpig skal bortfalle.

§ 19-15. Hva rettskraft innebærer

- (1) En rettskraftig avgjørelse er bindende for partene. Avgjørelsen er dessuten bindende for andre som på grunn av sitt forhold til parten ville være bundet av en tilsvarende avtale om tvistegjenstanden.
- (2) En rettskraftig avgjørelse av et krav skal uten realitetsbehandling legges til grunn i en ny sak der retten må ta stilling til kravet for å avgjøre saken.
- (3) Retten skal avvise en ny sak mellom samme parter om et krav som er rettskraftig avgjort, om ikke saksøkeren på grunn av tvist om avgjørelsens bindende virkning eller andre særlige forhold likevel har søksmålsinteresse etter § 1-3.

(4) Har en domstol eller offentlig myndighet innen ti år truffet en endelig avgjørelse som rokker vesentlig ved det som er lagt til grunn i en rettskraftig dom, kan dette likevel gjøres gjeldende i ny sak om samme eller andre krav.

§ 19-16. Rettskraft for utenlandske avgjørelser

(1) Er et sivilt krav rettskraftig avgjort i fremmed stat av deres domstoler eller forvaltningsmyndigheter, ved voldgift eller ved inngåelse av rettsforlik, har avgjørelsen eller forliket rettskraft også i Norge i den utstrekning det er bestemt ved lov eller overenskomst med vedkommende stat. Luganokonvensjonen 2007 gjelder som lov, jf. § 4-8. Dommer som ikke behøver å anerkjennes eller fullbyrdes etter Luganokonvensjonen 2007 artikkel 61, har ikke rettskraft og tvangskraft her i riket.

(2) Rettskraftige avgjørelser av sivile krav truffet av utenlandsk domstol har rettskraft i Norge dersom domsmyndighet er vedtatt i samsvar med § 4-6 for et bestemt søksmål eller for de søksmål som springer ut av et bestemt rettsforhold.

(3) Avgjørelser som nevnt i første og annet ledd anerkjennes ikke dersom dette ville stride mot ufravikelige rettsregler eller virke støtende på rettsordenen.

0 Endret ved lov 19 juni 2009 nr. 79 (ikr. 1 jan 2010 iflg. res. 16 okt 2009 nr. 1279).

Kapittel 20. Sakskostnader

§ 20-1. Virkeområde

(1) Kapitlet gjelder parters krav på erstatning for sakskostnader i rettssaker. Rettsgebyrloven gjelder for partenes plikt til å betale det offentlige for rettergangsskritt.

(2) Erstatning for sakskostnader etter kapitlet kan bare kreves når det er bestemt eller er avtalt.

(3) Reglene om parter gjelder tilsvarende for partshjelpere og når staten opptrer i saken etter § 30-13.

§ 20-2. Sakskostnader til en part som har vunnet

(1) En part som har vunnet saken, har krav på full erstatning for sine sakskostnader fra motparten.

(2) Saken er vunnet hvis parten har fått medhold fullt ut eller i det vesentlige, eller hvis motpartens sak er avvist eller hevet fordi den er frafalt eller ikke hører under domstolene. Gjelder saken flere krav mellom samme parter, er det samlede utfallet avgjørende.

(3) Motparten kan helt eller delvis fritas for erstatningsansvar hvis tungtveiende grunner gjør det rimelig. Det legges særlig vekt på

- a) om det var god grunn til å få saken prøvd fordi den var tvilsom eller først ble bevismessig avklart etter saksanlegget,
- b) om den vinnende part kan bebreides at det kom til sak eller har avslått et rimelig forlikstilbud, eller
- c) om saken er av velferdsmessig betydning og styrkeforholdet partene imellom tilsier slikt fritak.

§ 20-3. Sakskostnader til en part som har fått medhold av betydning

En part som har fått medhold av betydning uten å vinne saken, jf. § 20-2, kan helt eller delvis tilkjennes sakskostnader av motparten hvis tungtveiende grunner tilsier det. I tillegg til momentene i § 20-2 tredje ledd annet punktum skal det legges særlig vekt på hvor mye parten har fått medhold, og andelen av sakskostnadene som knytter seg til den delen av saken.

§ 20-4. Sakskostnader uavhengig av utfallet

En part kan uavhengig av sakens utfall helt eller delvis tilkjennes sakskostnader

- a) når saken er reist uten fyllestgjørende grunn, og parten snarest godtar kravet,
- b) når saken heves på grunn av forhold utenfor partens kontroll, og det er klart at parten ellers hadde vunnet saken, eller
- c) i den utstrekning kostnadene skyldes motpartens forsømmelser.

§ 20-5. Utmåling av erstatning for sakskostnader

(1) Full erstatning for sakskostnader skal dekke alle partens nødvendige kostnader ved saken som ikke særlige regler gir grunnlag for å unnta. Ved vurderingen av om kostnadene har vært nødvendige, legges det vekt på om det ut fra betydningen av saken har vært rimelig å pådra dem. Parten kan kreve rimelig godtgjøring for eget arbeid med saken når det har vært særlig omfattende eller det ellers måtte ha vært utført av en prosessfullmektig eller annen fagkyndig hjelper.

(2) I forliksrådet gis erstatning for sakskostnader bare innenfor rammen av § 6-13, og for saker behandlet etter reglene for småkravprosess bare innenfor rammen av § 10-5. Tredje til sjette ledd gjelder ikke for forliksrådet.

(3) I saker som avgjøres etter muntlig forhandling, skal en part inngi oppgave over sakskostnader når de kreves erstattet. Oppgaven skal inngis ved rettsmøtets avslutning. Dersom størrelsen på noen av postene ikke er kjent, skal oppgaven suppleres innen den frist retten fastsetter. Utgiftspostene skal spesifiseres slik at retten har tilstrekkelig grunnlag for å foreta utmålingen. For salærutgifter skal det alltid angis hvor store beløp og hvor mange timers arbeid som knytter seg til disse stadier av saken:

- a) fram til det blir inngitt stevning eller tilsvær, eventuelt anke eller anketilsvær,
- b) fram til hovedforhandling eller muntlig sluttbehandling, eventuelt ankeforhandling, tar til, og
- c) fram til sakens avslutning for instansen.

(4) I saker uten muntlig forhandling kan ikke salærutgifter erstattes med mer enn kr 15 000 uten at det er inngitt kostnadsoppgave etter tredje ledd.

(5) Retten prøver også poster i oppgaven som motparten har godkjent. Overveier retten å nedsette kravet uten innsigelse fra motparten, skal partene gis adgang til å uttale seg.

(6) En part som ikke har inngitt pliktig kostnadsoppgave etter tredje ledd, tilkjennes ikke sakskostnader.

§ 20-6. Saker med flere parter på samme side

(1) Er det flere parter på samme side, avgjøres rett og plikt til sakskostnader i forhold til motparten særskilt for hver part.

(2) Pålegges flere parter sakskostnader, kan retten bestemme at de skal hefte felles for hele eller deler av beløpet. Det legges blant annet vekt på nærheten mellom de krav som er behandlet, og motpartens muligheter for å få dekning. Retten fordeler ansvaret innbyrdes mellom parter som hefter felles, dersom dette er begjært.

§ 20-7. Kostnadsansvaret for partenes representanter

- (1) Ansvar for sakskostnader påhviler parten. Blir en sak anlagt av en sammenslutning avvist på grunn av manglende partsevne, påhviler ansvaret den som er oppgitt som stedfortreder for sammenslutningen.
- (2) Krav om erstatning for sakskostnader som gjøres gjeldende mot andre enn motparten etter regler utenfor dette kapittel, kan inndras i saken. Reises kravet for tingretten, gjelder § 15-2 tredje og fjerde ledd. Reises kravet for ankeinstansen, kan det nektes behandlet hvis det mer hensiktsmessig kan behandles i egen sak, eller saken vil bli vesentlig forsinket.

§ 20-8. Alminnelige regler for sakskostnadsavgjørelser

- (1) Krav på sakskostnader avgjøres for hver instans i den avgjørelsen som avslutter saken i instansen.
- (2) Kostnader ved avgjørelser av annet enn krav som er tvistegjenstand, inngår i de sakskostnader som skal avgjøres etter første ledd. Ved særskilt anke over disse avgjørelsene skal kostnadene ved dem for alle instanser fastsettes særskilt av ankeinstansen.
- (3) Dersom kostnadsavgjørelsen avhenger av utfallet av deler av saken som ikke er avgjort, utsettes denne til den senere avgjørelse.

§ 20-9. Overprøving av sakskostnadsavgjørelser

- (1) En ankeinstans kan overprøve sakskostnadsavgjørelser av lavere domstoler i den saken som er anket. Begrensninger i ankeinstansens kompetanse gjelder også ved denne prøvingen.
- (2) Ankeinstansen legger sitt resultat til grunn når den avgjør krav på sakskostnader for lavere instanser.
- (3) Overprøves ikke sakskostnadsavgjørelsen etter første ledd, kan den ankes særskilt etter reglene for anke over kjennelser. Ankeinstansen kan bare prøve lovanvendelsen og saksbehandlingen, samt bevisvurderingen så langt den utelukkende gjelder sakskostnadsavgjørelsen. Ankeinstansen kan selv treffe ny avgjørelse om kostnadene hvis den finner at saken er tilstrekkelig opplyst.

§ 20-10. Prosessfullmektigens fortrinnsrett til tilkjente sakskostnader

I forhold til sin parts øvrige fordringshavere har prosessfullmektigen fortrinnsrett til de sakskostnader parten tilkjennes for sitt tilgodehavende. Prosessfullmektigen kan kreve kostnadsbeløpet utbetalt direkte til seg.

§ 20-11. Sikkerhetsstillelse for sakskostnadsansvar

- (1) Saksøkte kan kreve at en saksøker som ikke har bopel i Norge, stiller sikkerhet for mulig ansvar for sakskostnader i instansen. Sikkerhet kan ikke kreves hvis det ville stride mot en folkerettslig forpliktelse til å likebehandle parter bosatt i utlandet og parter bosatt i Norge, eller dersom det ville virke uforholdsmessig ut fra sakens art, partsforholdet og forholdene for øvrig.
- (2) Sikkerhet etter første ledd kan ikke kreves av saksøkte ved fremme av krav etter § 15-1 annet ledd, ved avledet anke etter § 29-7, eller i saker hvor offentlige hensyn medfører at partenes rådighet er begrenset.
- (3) Når det kreves sikkerhet for kostnadene, må kravet settes fram innen den første frist parten har til å uttale seg om sakens realitet i den aktuelle instans.
- (4) Retten fastsetter størrelsen av det beløp det skal gis sikkerhet for. Tvangsfullbyrdelsesloven § 3-4 første ledd gjelder tilsvarende for hva som godtas som sikkerhet. Stilles ikke sikkerheten innen den frist som er satt, skal saken avvises, jf. § 16-9 første ledd. Sikkerheten skal frigis hvis det ikke lenger er grunnlag for den.
- (5) Avgjørelse av krav om sikkerhetsstillelse eller om frigivelse av sikkerhet treffes ved kjennelse. Anke over kjennelse som gir pålegg om sikkerhetsstillelse, eller som frigir sikkerhet, har oppsettende virkning.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 127.

§ 20-12. Statens ansvar for partenes sakskostnader

- (1) En part som er påført sakskostnader på grunn av feil ved rettens behandling av saken, kan kreve tapet erstattet av staten dersom feilen
- a) ubetinget skal tillegges virkning etter § 29-21 annet ledd bokstav b eller etter bokstav d fordi parten ikke var lovlig innkalt, eller
  - b) skyldes at retten er vesentlig å bebreide.
- (2) Er partens sakskostnader påført ved at feilen har fått virkning for en avgjørelse i saken, må også vilkårene i domstoloven § 200 tredje ledd være oppfylt.
- (3) Krav om erstatning etter første ledd må settes fram innen tre måneder etter at saken er rettskraftig avgjort. Er det avsagt dom i straffesak etter domstoloven § 200 tredje ledd bokstav c, løper fristen fra dommen er rettskraftig. Det kan begjæres oppfriskning etter kapittel 16 III ved oversitting av fristen. Staten ved Domstoladministrasjonen er motpart.
- (4) Kravet settes fram for den domstol som har saken til behandling, eller som traff avgjørelsen i siste instans. Når feilen anføres å være begått i den domstolen, settes kravet fram for overprøvingsinstansen. Høyesterett kan overlate avgjørelsen til Høyesteretts ankeutvalg. Gjelder kravet feil begått av forlikrådet eller tingretten, kan Høyesterett eller ankeutvalget bestemme at kravet i stedet skal avgjøres av lagmannsretten.
- (5) For behandlingen av kravet gjelder reglene om anke over kjennelser tilsvarende så langt de passer. Fremmes kravet mens saken verserer, kan det forenes med denne hvis det er hensiktsmessig.

Femte del - Bevis

Kapittel 21. Alminnelige regler om bevis

§ 21-1. Virkeområdet for bevisreglene

Reglene om bevis gjelder det faktiske avgjørelsesgrunnlaget i saken.

§ 21-2. Bevisvurderingen

- (1) Retten fastsetter ved en fri bevisvurdering det saksforhold avgjørelsen skal bygges på.
- (2) Bevisvurderingen baseres på det som framkommer om de faktiske forhold i det som skal utgjøre grunnlaget for avgjørelsen. De bevis som føres, er felles for alle parter i saken eller i saker forent til felles behandling.
- (3) I bevisvurderingen kan retten, uten at det er forhandlet om det, trekke inn faktiske forhold som er erkjent av en part, vitterlige kjensgjerninger og den viten og det erfaringsgrunnlag retten har generelt og på vedkommende fagområde. Hvis slik kunnskap kan være usikker eller omtvistet, gjelder § 11-1 tredje ledd.

§ 21-3. Rett og plikt til bevisføring

(1) Partene har rett til å føre de bevis de ønsker. Unntak fra retten til å føre bevis følger av §§ 21-7 og 21-8, kapittel 22 og øvrige bevisregler i loven her.

(2) I saker hvor offentlige hensyn medfører begrensninger i partenes rådighet, jf. § 11-4, har retten plikt til å sørge for at bevisføringen gir et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag. I andre saker kan retten sørge for bevisføring med mindre partene motsetter seg dette.

§ 21-4. Partenes sannhets- og opplysningsplikt

(1) Partene skal sørge for at saken blir riktig og fullstendig opplyst. De skal gi de redegjørelser og tilby de bevis som er nødvendig for å oppfylle plikten, og har plikt til å gi forklaringer og bevistilgang i henhold til § 21-5.

(2) En part skal også opplyse om viktige bevis som parten ikke har hånd om, og som parten ikke har grunn til å regne med at den annen part er kjent med. Dette gjelder uansett om beviset er til støtte for parten selv eller den annen part.

§ 21-5. Allmenn forklarings- og bevisplikt

Enhver plikter å gi forklaring om faktiske forhold og gi tilgang til gjenstander mv. som kan utgjøre bevis i en retts sak, med de begrensninger som følger av bevisforbud og bevisfritak i kapittel 22 og andre bevisregler i loven.

§ 21-6. Bevistilbud

(1) Partene opplyser i bevistilbud til retten hvilke bevis de vil føre.

(2) Parten skal angi hva beviset skal godtgjøre, og skal kort redegjøre for viktig informasjon som vil bli gitt ved beviset, så langt parten ikke kan regne med at motparten er kjent med denne.

§ 21-7. Almennlige begrensninger i retten til å føre bevis

(1) Partene kan bare føre bevis om faktiske forhold som kan være av betydning for den avgjørelse som skal treffes.

(2) Retten kan nekte ført bevis som

- a) ikke er klarlagt som bestemt i § 21-6 annet ledd,
- b) ikke er egnet til å styrke avgjørelsesgrunnlaget nevneverdig, eller
- c) retten finner det nødvendig å føre på annen måte.

§ 21-8. Begrensning ut fra proporsjonalitet

(1) Det skal være et rimelig forhold mellom den betydning tvisten har og omfanget av bevisføringen. Er det varslet bevisføring av et omfang som går ut over dette, kan retten begrense bevisføringen for å oppnå lovens formål etter § 1-1, men innenfor rammen av de begrensninger som følger av formålet.

(2) Hvis bevisføringen kan begrenses på ulike måter, har parten valget mellom disse.

§ 21-9. Bevisføringen hvor saken behandles muntlig

I saker som behandles muntlig, skal bevisene føres direkte for den dømmende rett med de unntak som følger av §§ 21-10 til 21-12 og andre bevisregler. For bevisføringen i saker som behandles muntlig i Høyesterett, gjelder § 30-11 første ledd.

§ 21-10. Fjernavhør

(1) Parter, vitner og sakkyndige kan avhøres for den dømmende rett ved fjernavhør dersom direkte avhør ikke lar seg gjennomføre eller er spesielt byrdefullt eller kostnadskrevenende. Fjernavhør bør ikke foretas om forklaringen kan være særlig viktig, eller hvor andre forhold gjør det betenkelig. Hvor kostnadene eller ulempene med forklaring direkte for den dømmende rett er store i forhold til den betydning tvisten har for partene, kan fjernavhør alltid foretas. Sakkyndige som har gitt skriftlig redegjørelse til retten, kan alltid avhøres ved fjernavhør når ikke særlige forhold gjør det betenkelig.

(2) Fjernavhør foretas ved bildeavhør. Er utstyr for bildeavhør ikke tilgjengelig, kan lydavhør brukes hvis vilkårene etter første ledd likevel er oppfylt. Retten bestemmer hvor avhøret skal foretas. Kongen kan gi nærmere forskrift om fjernavhør.

§ 21-11. Bevisopptak

(1) Til bruk for avgjørelsen i saker som behandles muntlig, kan det ved bevisopptak etter reglene i kapittel 27 foretas rettslig avhør av parter, vitner og sakkyndige og undersøkelse av realbevis dersom

- a) det må antas at beviset vil bli sikrere enn om det skal føres for den dømmende rett, og det ikke vil påløpe uforholdsmessige merkostnader,
- b) det er en nærliggende risiko for at beviset ikke vil kunne føres for den dømmende rett, eller
- c) føring av beviset for den dømmende rett vil medføre kostnader eller ulemper som ikke står i et rimelig forhold til bevisets eller sakens betydning.

(2) Bevisopptak etter første ledd kan føres ved den muntlige forhandling hvis partene har hatt muligheter for å ivareta sine interesser eller vilkårene i § 21-12 er oppfylt. Bevis som på annet grunnlag er opptatt eller sikret i samme sak, kan føres hvis ingen av partene har krevd beviset ført direkte for den dømmende rett, eller hvis vilkårene i § 21-12 er oppfylt.

§ 21-12. Skriftlige forklaringer som bevis

(1) Skriftlig erklæring i saken fra sakkyndig etter § 25-5 kan føres som bevis.

(2) Skriftlig forklaring i saken fra andre kan føres som bevis hvis partene er enige om det, eller hvis de gis adgang til å avhøre den som har gitt forklaringen. Beviset føres ikke før det er klart at vedkommende møter. Hvis det er umulig å avhøre den som har gitt forklaringen, kan den føres som bevis hvis det ikke strider mot lovens formål etter § 1-1.

§ 21-13. Bevisføringen i saker som behandles skriftlig

(1) I saker som behandles skriftlig, føres bevisene ved dokumentasjon i henhold til § 26-2.

(2) Når bevis ikke kan føres for den dømmende rett, kan det til bruk for avgjørelsen ved bevisopptak foretas avhør av parter, vitner og sakkyndige og undersøkelse av realbevis. Skriftlige forklaringer kan brukes etter reglene i § 21-12.

Kapittel 22. Bevisforbud og bevisfritak

§ 22-1. Bevisforbud om opplysninger av betydning for rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat

- (1) Det kan ikke føres bevis om noe som holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat.
- (2) Kongen kan samtykke i at beviset føres.

§ 22-2. Bevisforbud om drøftelser i regjeringskonferanser

Det kan ikke føres bevis om drøftelser i regjeringskonferanser.

§ 22-3. Bevisforbud om opplysninger undergitt lovbestemt taushetsplikt

- (1) Det kan ikke føres bevis når dette vil krenke lovbestemt taushetsplikt for den som har opplysningene som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune, familievernkontor, tilbyder av posttjenester, tilbyder eller installatør av elektronisk kommunikasjonsnett eller -tjeneste, teknisk kontrollorgan eller statens lufthavnselskap.
- (2) Departementet kan samtykke i at beviset føres. Samtykke kan bare nektes når bevisføring kan utsette staten eller allmenne interesser for skade eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold.
- (3) Etter en avveining av hensynet til taushetsplikten og hensynet til sakens opplysning kan retten ved kjennelse bestemme at beviset skal føres selv om samtykke er nektet, eller at beviset ikke skal mottas selv om departementet har samtykket. Departementet skal få redegjøre for sitt standpunkt før retten treffer avgjørelse. Redegjørelsen meddeles partene.

0 Endret ved lover 26 jan 2007 nr. 3, 4 sep 2015 nr. 91 (ikr. 1 jan 2016 iflg. res. 4 sep 2015 nr. 1027). Endres ved lov 15 apr 2011 nr. 11 (ikr. fra den tid Kongen bestemmer).

§ 22-4. Bevisforbud om rettsforhandlinger og rettsavgjørelser

- (1) Det kan ikke føres bevis om innholdet av forhandlinger eller forklaringer som en domstol med hjemmel i lov har pålagt de tilstedeværende taushet om. Den som har krav på hemmelighold, kan samtykke i at beviset føres.
- (2) Det kan ikke føres bevis med opplysninger fra dommere og lagrettemedlemmer om grunnlaget for avgjørelser de har truffet.
- (3) For bevis om noe som er kommet fram under utenrettslig mekling eller rettsmekling gjelder § 7-3 sjette ledd og § 8-6.

§ 22-5. Bevisforbud og bevisfritak for betroelser til særlige yrkesutøvere

- (1) Retten kan ikke ta imot bevis fra prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklere i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling. Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.
- (2) Retten kan frita en part eller et vitne fra å gi tilgang til bevis om noe som er betrodd under sjelesorg, sosialt hjelpearbeid, medisinsk behandling, rettshjelp etter domstoloven § 218 annet ledd eller lignende virksomhet, selv om forholdet ikke omfattes av første ledd.

(3) Den som har krav på hemmelighold etter denne paragraf, kan samtykke i at beviset føres.

0 Endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 22-6. *Bevisforbud om vandel og troverdighet*

(1) Det kan ikke føres bevis om en parts eller et vitnes vandel, seksuelle atferd eller alminnelige troverdighet. Retten kan likevel tillate bevisføring som er av vesentlig betydning for avgjørelsen, og bestemmer hvordan og i hvilken utstrekning dette kan skje.

(2) Spørsmål om parten eller vitnet har vært straffet, skal som regel stilles og besvares skriftlig. Samme framgangsmåte kan brukes ved andre spørsmål om partens eller vitnets person eller privatliv.

(3) Skriftlige erklæringer om en part eller et vitnes gode eller dårlige navn eller rykte kan ikke brukes.

(4) Det kan ikke føres bevis om en parts eller et vitnes troverdighet hvor beviset er grunnet på testing av fysiologiske reaksjoner.

§ 22-7. *Forbud mot bevis framskaffet på utilbørlig måte*

Retten kan i særlige tilfeller nekte føring av bevis som er skaffet til veie på utilbørlig måte.

§ 22-8. *Bevisfritak for nærstående for opplysninger meddelt av parten*

(1) Partens nåværende og tidligere ektefelle eller samboer, slektninger i rett opp- eller nedstigende linje og søsken kan nekte å gi tilgang til bevis om det som er meddelt dem av parten.

(2) Retten kan frita en parts forlovede, fosterforeldre, fosterbarn og fostersøsken for bevisplikt om forhold som nevnt i første ledd.

§ 22-9. *Bevisfritak for belastende personopplysninger*

(1) En part eller et vitne kan nekte å gi tilgang til bevis som kan medføre straff for

- a) vedkommende selv,
- b) slektning nevnt i § 22-8 første ledd og dennes ektefelle eller samboer,
- c) nåværende og tidligere ektefelle eller samboer og dennes slektninger i rett opp- og nedstigende linje samt søsken, eller
- d) person som er gift eller samboer med noen som er omfattet av bokstav c.

(2) Retten kan gi pålegg til en part eller vitne om å forklare seg i tilfelle som nevnt i første ledd, når det er rimelig etter en samlet vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og følgene for parten eller vitnet av å gi forklaring.

(3) Retten kan frita for å gi tilgang til bevis ved fare for vesentlig tap av sosialt omdømme eller vesentlig velferdstap av annen art for parten eller vitnet eller noen av hans eller hennes nærmeste etter første ledd, når det ut fra en vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og forholdene ellers ville være urimelig å pålegge parten eller vitnet å gi tilgang til beviset.

(4) Retten kan frita for plikt til å gi tilgang til bevis som berører vedkommendes forlovede, fosterforeldre, fosterbarn og fostersøsken som nevnt i første til tredje ledd.

§ 22-10. Bevisfritak for drifts- eller forretningshemmeligheter

En part eller et vitne kan nekte å gi tilgang til bevis som ikke kan gjøres tilgjengelig uten å røpe en forretnings- eller driftshemmelighet. Retten kan likevel gi pålegg om at beviset skal gjøres tilgjengelig når den etter en avveining finner det påkrevd.

§ 22-11. Bevisfritak for massemedia - kildevern

- (1) Redaktøren av et trykt skrift kan nekte å gi tilgang til bevis om hvem som er forfatter til en artikkel eller melding i skriftet eller kilden for opplysninger i det. Det samme gjelder bevis om hvem som er kilden for andre opplysninger som er betrodd redaktøren til bruk i dennes virksomhet.
- (2) Når vektige samfunnsinteresser tilsier at opplysning etter første ledd gis, og det er av vesentlig betydning for sakens oppklaring, kan retten etter en samlet vurdering likevel gi pålegg om at beviset skal framlegges eller at navnet skal opplyses. Dersom forfatteren eller kilden har avdekket forhold som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, kan slikt pålegg bare gis når det er særlig påkrevd at navnet gjøres kjent.
- (3) Reglene i denne paragraf gjelder tilsvarende for
- a) andre som har fått kjennskap til forfatteren eller kilden gjennom sitt arbeid for vedkommende forlag, redaksjon, pressebyrå eller trykkeri, og
  - b) medarbeidere i kringkasting eller annen medievirksomhet som i hovedtrekk har samme formål som aviser og kringkasting.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 127.

§ 22-12. Taushetsplikt og lukkede dører

- (1) Når et bevis omhandlet i dette kapittel føres med vedkommendes samtykke, skal retten pålegge de tilstedeværende taushetsplikt, hvis ikke samtykket bestemmer noe annet. Har retten pålagt taushetsplikt, skjer muntlig forhandling om beviset for lukkede dører.
- (2) Bli beviset ført i henhold til pålegg fra retten, kan retten pålegge taushetsplikt og bestemme at muntlig forhandling om beviset skal skje for lukkede dører. Det samme gjelder hvor retten ikke har fritatt for bevisplikt etter § 22-5 annet ledd, § 22-8 annet ledd eller § 22-9 tredje og fjerde ledd.

0 Endret ved lov 22 apr 2016 nr. 3 (ikr. 22 apr 2016 iflg. res. 22 apr 2016 nr. 407).

Kapittel 23. Parters møte- og forklaringsplikt**§ 23-1. Parters møteplikt**

- (1) En part som ikke har gyldig fravær, har plikt til å møte personlig i rettsmøte parten innkalles til etter reglene i § 13-2. Personlig møteplikt pålegges på begjæring fra en annen part eller når retten finner det nødvendig at parten deltar. Retten kan fritta en part for å møte etter begjæring hvis vilkårene for fjernavhør er til stede eller retten ikke finner tilstrekkelig grunn til at parten er til stede.
- (2) Parten har plikt til å være til stede under hele rettsmøtet med mindre retten fritar for det. Retten kan bestemme at en part som er fritatt for å møte, skal holde seg tilgjengelig for kontakt i den tiden rettsmøtet pågår.
- (3) Innkalles en part som er undergitt frihetsberøvelse i institusjon, gjelder § 24-2 tilsvarende.

(4) I saker hvor retten etter § 21-3 annet ledd har plikt til å sørge for et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag, kan den i samsvar med § 24-5 bestemme at en part som uteblir uten gyldig fravær, skal avhentes, og at en part som møter beruset, skal fengsles.

§ 23-2. Partsavhør

(1) En part plikter personlig å avgi partsforklaring hvis en annen part eller retten krever det. Forklaringen skal gis direkte for retten om parten er til stede i rettsmøtet. Ellers gis forklaringen ved fjernavhør etter § 21-10 eller ved bevisopptak etter § 21-11.

(2) En part avhøres først av sin prosessfullmektig, så av andre parter og deretter av retten. En part som ikke har prosessfullmektig, avhøres først av retten. Retten kan endre rekkefølgen om det er hensiktsmessig. For øvrig gjelder reglene om vitneavhør i §§ 24-4, 24-7, 24-8, § 24-9 annet til femte ledd og §§ 24-10 og 24-11 tilsvarende for partsavhør.

(3) Når parter forklarer seg om krav de ikke har partsstilling for, får reglene om vitner anvendelse.

Kapittel 24. Vitnebevis

§ 24-1. Vitneplikt

(1) Enhver som kan ha noe å forklare av betydning for det faktiske avgjørelsesgrunnlaget i saken, har plikt til å møte som vitne i rettsmøte etter innkalling i henhold til § 13-3.

(2) Vitneplikten gjelder personer som bor eller oppholder seg i Norge, og som ikke har gyldig fravær etter § 13-4 første ledd. For personer som er bosatt eller oppholder seg i de andre nordiske land gjelder lov 21. mars 1975 nr. 9 om nordisk vitneplikt. Om vitneplikten for barn, sinnslidende og psykisk utviklingshemmede gjelder §§ 24-10 og 24-11.

(3) Om vitnet skal innkalles til å avgi forklaring direkte for den dømmende rett, ved fjernavhør eller ved bevisopptak, bestemmes etter reglene i §§ 21-10 og 21-11.

§ 24-2. Møteplikt for vitner som er berøvet friheten

Er vitnet undergitt frihetsberøvelse i institusjon, plikter institusjonen å sørge for at vitnet får møte for om mulig å avgi forklaring. Dersom forklaringen må avgis på annen måte enn forutsatt i innkallingen, skal institusjonen straks gi melding om dette til retten.

§ 24-3. Møteplikt for vitner ved bevisforbud og bevisfritak

(1) Et vitne som bare skal forklare seg om spørsmål som etter det som er oppgitt, ikke kan besvares uten samtykke eller pålegg fra retten, bør som regel ikke kalles inn så lenge samtykke ikke er gitt, eller det ikke er grunn til å anta at vitnet kan bli pålagt å forklare seg.

(2) Innkalles et vitne som har rett til å nekte å gi forklaring om det forhold det skal spørres om, kan det i vitnestevningen tilføyes at frammøte er unødvendig dersom vitnet er bestemt på å nekte å forklare seg. Melder vitnet tidsnok før rettsmøtet at det vil nekte å gi forklaring, skal stevningen tilbakekalles om nektelsen finnes begrunnet.

§ 24-4. *Plikt til å forberede forklaringen og ta med bevis*

- (1) Retten kan pålegge et vitne å ta med dokumenter og andre bevis som det plikter å legge fram.
- (2) Vitnet plikter etter anmodning å friske opp sitt kjennskap til saken, blant annet ved å undersøke eller gjennomgå bevis vitnet har tilgang til, som regnskap, møtereferater mv., og om nødvendig gjøre notater eller ta med gjenstander til retten.

§ 24-5. *Vitner som uteblir eller møter beruset*

Retten kan bestemme at et vitne som uteblir uten gyldig fravær, skal avhentes til samme eller et senere rettsmøte, og at et vitne som møter beruset, kan holdes i fengslig forvaring til det blir edru.

§ 24-6. *Enkeltvis avhør - retten til å følge forhandlingene*

- (1) Vitnene avhøres enkeltvis og skal ikke følge forhandlingene før de er avhørt, med mindre begge parter samtykker og retten finner det ubetenkelig. Vitner kan stilles mot hverandre når deres forklaringer gir grunn til det.
- (2) Et vitne som i vesentlig grad bistår eller har bistått en part i det forhold saken gjelder, tillates i alminnelighet å følge hele forhandlingen når parten begjærer det. For sakkyndige vitner gjelder § 25-6 annet ledd.

§ 24-7. *Påbud om å forlate rettssalen under vitneforklaring*

Retten kan beslutte at en part eller andre personer skal forlate rettssalen mens et vitne avhøres, når det er særlig grunn til å frykte at vitnet ellers ikke vil gi en uforbeholden forklaring. Retten skal sørge for at spørsmål parten måtte ha til vitnet, blir stilt. Etter avhøret skal retten gjøre en utelukket part kjent med forklaringen.

§ 24-8. *Innledning til vitneavhør*

- (1) Retten spør vitnet om navn, fødselsår og -dag, stilling, bopel og forhold til partene. Retten kan spørre vitnet om andre omstendigheter som kan være av betydning for å vurdere forklaringen.
- (2) I stedet for bopel kan vitnet oppgi arbeidssted, men vitnet kan da pålegges å oppgi sin bopel til retten. Er det fare for at vitnet eller noen som vitnet står i et slikt forhold til som nevnt i § 22-8, kan bli utsatt for et lovbrudd som krenker liv, helse eller frihet, eller vesentlig velferdstap av annen art, kan rettens leder beslutte at opplysning om bopelen eller arbeidsstedet bare skal opplyses skriftlig til retten.
- (3) Antar retten at vitnet etter regler om bevisforbud eller bevisfritak vil ha begrenset forklaringsplikt i saken, gjøres vitnet oppmerksom på dette. Et vitne som påstår at det ikke har rett eller plikt til å gi forklaring, må gjøre grunnen sannsynlig. I mangel av annet bevis er det nok at vitnet bekrefter den med forsikring.
- (4) Før forklaring gis, skal retten formane vitnet til å forklare seg sannferdig og fullstendig og gjøre klart for vitnet det ansvar som følger med uriktig forklaring og forsikring. Retten spør deretter vitnet: «Forsikrer du at du vil forklare den rene og fulle sannhet og ikke legge skjul på noe?» Til dette svarer vitnet stående: «Det forsikrer jeg på ære og samvittighet.»

0 Endret ved lov 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

§ 24-9. *Gjennomføring av vitneavhør*

- (1) Vitnet avhøres først av parten som har innkalt det, så av andre parter og deretter av retten. Retten starter avhøret av vitner den har innkalt av eget tiltak, men kan overlate dette til partene. Når en part krever det, skal retten avhøre vitnene for ham.
- (2) Vitnet skal forklare seg muntlig. Vitnet bør normalt gi en sammenhengende forklaring om hele eller bestemte deler av saksforholdet før mer detaljerte spørsmål stilles.
- (3) Notater kan brukes til støtte for hukommelsen. Vitnet må opplyse når, av hvem og til hvilket formål notatet er gjort. I forklaringen kan vitnet vise til skriftlig forklaring som er framlagt etter § 21-12, men skal svare på spørsmål fra partene og retten i tillegg.
- (4) Retten skal påse at avhøret skjer på en måte som er egnet til å få fram en klar og sannferdig forklaring, og som tar hensyn til vitnet. Spørsmål som ved innhold eller form innbyr til svar i en bestemt retning, må ikke stilles når det ikke skjer for å prøve påliteligheten av opplysninger som vitnet tidligere har gitt, eller andre særlige grunner gjør det forsvarlig. Spørsmål som ikke angår saken, skal avvises.
- (5) Retten skal overta avhøret dersom det foregår på en utilfredsstillende måte, eller andre grunner taler for det.

§ 24-10. Barn som vitner

- (1) Begjæres barn under 12 år avhørt som vitne, avgjør retten etter en avveining av hensynet til barnet og sakens opplysning om avhør skal foretas. Barnet innkalles bare når det er grunn til å tro at det kan avhøres.
- (2) Er vitnet et barn under 16 år, bestemmer retten hvordan avhøret skal gjennomføres under hensyn til barnets interesser og til en forsvarlig opplysning av saken. Forsikring avgis ikke.
- (3) Barnets verge eller en annen foresatt gis mulighet for å være til stede under avhøret hvis ikke særlige grunner taler mot det.

§ 24-11. Alvorlig sinnslidende og psykisk utviklingshemmede som vitner

For avhør av vitne som er alvorlig sinnslidende eller psykisk utviklingshemmet i betydelig grad, gjelder § 24-10 første til tredje ledd tilsvarende.

Kapittel 25. Sakkyndigbevis

§ 25-1. Hva sakkyndigbevis er

Sakkyndigbevis er en fagkyndig vurdering av faktiske forhold i saken.

§ 25-2. Vilkårene for å oppnevne sakkyndig

- (1) Retten kan oppnevne sakkyndig etter begjæring fra en part eller av eget tiltak etter § 21-3 annet ledd når det er nødvendig for å få et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag.
- (2) Når saken for en part kan få betydning ut over den konkrete avgjørelsen, og parten av den grunn vil føre sakkyndige vitner, kan retten oppnevne sakkyndige om det er nødvendig for å sikre balanse mellom partene i bevisføringen.

§ 25-3. Antall sakkyndige. Valget av sakkyndig. Sakkyndige utvalg

- (1) Det oppnevnes én sakkyndig. Hvis det ikke fører til uforholdsmessige kostnader eller forsinkelser, kan det oppnevnes mer enn én sakkyndig dersom karakteren av sakkyndigspørsmålene, sakens betydning eller andre forhold tilsier det. Retten kan oppnevne nye sakkyndige ved siden av tidligere oppnevnte.

- (2) Som sakkyndige velges personer som har den nødvendige kyndighet og erfaring. Er det opprettet utvalg av sakkyndige, skal det oppnevnes fra utvalget når det ikke er ønskelig å oppnevne andre. En sakkyndig som begjæres oppnevnt av begge parter og er villig, oppnevnes hvis ikke særlige grunner taler mot det.
- (3) En som ville ha vært inhabil som dommer i saken, skal ikke oppnevnes som sakkyndig. Det utelukker ikke oppnevning at vedkommende har vært sakkyndig i lavere instans.
- (4) Kongen kan opprette utvalg av sakkyndige for bestemte sakstyper og utvalg for å evaluere sakkyndigerklæringer på bestemte fagfelt.

§ 25-4. Mandat. Instruks

Retten fastsetter hva den sakkyndige skal utrede, og gir de nødvendige instruks. Retten kan pålegge partene å utarbeide forslag til mandat for de sakkyndige.

§ 25-5. Sakkyndigerklæringen. Muntlig forklaring

- (1) Den sakkyndige skal avgi en skriftlig erklæring hvis ikke retten har bestemt noe annet. Flere sakkyndige kan avgi felles erklæring om ikke retten har bestemt annet. Retten kan bestemme at den sakkyndige skal avgi en tilleggserklæring.
- (2) Den sakkyndige har plikt til å møte for å avgi forklaring i rettsmøte etter innkalling fra retten i henhold til § 13-3 fjerde ledd. Den sakkyndige innkalles hvis hensynet til utføringen av oppdraget eller sakens opplysning ellers tilsier det. Retten skal som regel etterkomme begjæring fra en part om dette.
- (3) Den sakkyndige kan følge forhandlingene, kan rådføre seg med andre sakkyndige, og skal tillates å stille spørsmål til parter, vitner og andre sakkyndige når det er nødvendig for å utføre oppdraget som sakkyndig.
- (4) Den sakkyndige skal før muntlig forklaring i retten bekrefte med forsikring på ære og samvittighet at oppdraget som sakkyndig er utført og vil bli fullført samvittighetsfullt og etter beste overbevisning. Avhøret skjer for øvrig etter reglene for vitner.

§ 25-6. Sakkyndige vitner

- (1) En part kan føre vitner som sakkyndigbevis.
- (2) Et sakkyndig vitne kan følge forhandlingene i sin helhet og kan tillates å stille spørsmål til parter, vitner og sakkyndige. Avhøret skjer for øvrig etter reglene for vanlige vitner.

Kapittel 26. Realbevis

§ 26-1. Realbevis

Realbevis er personer og gjenstander (fast eiendom, løsøre, dokumenter, elektronisk lagret materiale mv.) hvor personen eller gjenstanden, eller dens egenskaper, tilstand eller innhold, inneholder informasjon som kan ha betydning for det faktiske avgjørelsesgrunnlaget i saken.

§ 26-2. Førings av dokumentbevis

Dokumentbevis føres ved at beviset gjennomgås, og det som er viktig påpekes. Gjennomgåelsen skal ikke være mer omstendelig enn behovet for forsvarlig bevisføring tilsier.

§ 26-3. Førings av andre realbevis

Andre realbevis føres ved at den dømmende rett selv undersøker dem eller lar dem undersøke etter reglene i kapittel 27.

§ 26-4. Personer som bevis

Personer plikter å stille seg til rådighet for undersøkelse i den utstrekning dette kan gjennomføres uten uforholdsmessig belastning og ikke er krenkende.

§ 26-5. Gjenstander som bevis

(1) Enhver har plikt til å stille til rådighet (som bevis gjenstander vedkommende har hånd om eller kan skaffe til veie.

(2) For å gjennomføre plikten etter første ledd kan partene og andre pålegges å svare på spørsmål om de kjenner til bevisgjenstander, og foreta nødvendige undersøkelser i den forbindelse. De kan også pålegges å utarbeide sammenstillinger, utdrag eller annen bearbeiding av opplysninger som kan hentes ut av bevisgjenstander.

(3) Retten kan nekte bevis tilgang etter første eller annet ledd hvis dette vil medføre kostnader som ikke står i rimelig forhold til tvisten og den mulige verdien av beviset, eller som parten har tilnærmet samme mulighet for tilgang til selv. Retten kan sette som vilkår at den som har begjært bevis tilgang, forskutterer utgiftene.

§ 26-6. Utformingen av begjæring om bevis tilgang

(1) En begjæring om tilgang til eller spørsmål om realbevis skal spesifiseres slik at det er klart hvilke bevisgjenstander kravet gjelder.

(2) Retten kan lempe på kravet til spesifisering dersom dette er uforholdsmessig vanskelig å etterkomme, og det er en nærliggende mulighet for at kravet kan gi tilgang til bevis.

§ 26-7. Tvist om bevis tilgang

(1) Ved tvist om tilgang til bevisgjenstander kan retten kreve gjenstanden framlagt til avgjørelse av om den utgjør bevis.

(2) Imøtegående begjæringen om bevis tilgang med at det foreligger bevisforbud eller bevisfritak, kan ikke bevisgjenstanden framlegges uten at retten i kraft av særlig lovbestemmelse kan bestemme at beviset likevel skal føres. Er bare deler av bevisgjenstanden underlagt bevisforbud eller bevisfritak, skal om mulig det øvrige framlegges. § 24-8 tredje ledd annet og tredje punktum gjelder tilsvarende.

(3) Retten treffer i nødvendig utstrekning nærmere bestemmelser om måten beviset skal gjøres tilgjengelig på, hvordan det skal oppbevares og andre forhold av betydning for føringen av beviset. Beviset gjøres ikke kjent før tvisten om bevis tilgang er bindende avgjort.

§ 26-8. Tvangsfullbyrdelse

(1) Hvis en som ikke er part, nekter å etterkomme rettskraftig kjennelse om tilgang til bevis, kan retten treffe avgjørelse om at kjennelsen skal tvangsfullbyrdes.

(2) Det samme gjelder i forhold til en part i saker hvor retten har plikt til å sørge for et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag, jf. § 21-3 annet ledd.

Kapittel 27. Bevisopptak i rettssak

§ 27-1. Vilkår for bevisopptak

- (1) Bevisopptak med rettslig avhør av parter, vitner og sakkyndige og undersøkelse av realbevis til bruk for avgjørelsen, kan foretas når det følger av § 21-11 første ledd i saker som behandles muntlig, og av § 21-13 i saker som behandles skriftlig.
- (2) Til bruk under saksforberedelsen kan bevisopptak foretas hvis det er særlig viktig å få tilgang til beviset på dette trinnet.

§ 27-2. Begjæring om bevisopptak. Rettens avgjørelse

- (1) Retten som har saken, kan beslutte bevisopptak foretatt etter begjæring fra en part eller av eget tiltak i saker hvor retten etter § 21-3 annet ledd har plikt til å sørge for et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag.
- (2) Viser det seg å være behov for bevisopptak, må begjæring om dette settes fram snarest mulig under saksforberedelsen. Begjæringen skal begrunnes og bevilstilbudet klarlegges i henhold til § 21-6 annet ledd. Er begjæringen satt fram for sent, kan retten nekte bevisopptaket foretatt etter § 16-6 tredje ledd.
- (3) Bevisopptaket kan foretas av den rett som har saken, eller av en annen domstol ved rettsanmodning etter domstoloven §§ 44 til 51. Skal bevisopptaket foretas ved annen domstol, skal rettsanmodningen gi nødvendige opplysninger om saken og det som skal klarlegges.
- (4) Hvis sakkyndighet er nødvendig for å utføre en bevisundersøkelse, kan retten oppnevne sakkyndig etter § 25-2 og overlate undersøkelsen til denne.

§ 27-3. Gjennomføringen av bevisopptak

- (1) Bevisopptaket gjennomføres i samsvar med de alminnelige reglene for bevismidlet så langt de passer.
- (2) Partene varsles til rettslig avhør og rettslig bevisundersøkelse, jf. § 13-2 første ledd. Bevisopptaket kan foretas selv om partene uteblir. En part som ikke var varslet eller hadde gyldig fravær, kan kreve nytt bevisopptak. Til bevisundersøkelse ved sakkyndig skal partene varsles og gis anledning til å ivareta sine interesser så langt det lar seg forene med oppdraget.
- (3) Innsigelser om forklaringsplikt, plikt til å gi tilgang til realbevis og andre tvister i tilknytning til bevisopptaket avgjøres så vidt mulig av retten som har saken. Vil det i så fall oppstå uforholdsmessig forsinkelse eller annen ulempe, kan avgjørelsen treffes av bevisopptaksretten.
- (4) Den rett som har saken, kan bringe avgjørelser truffet av bevisopptaksretten inn for sin overordnede domstol. Er det en overordnet domstol som har saken, kan den omgjøre avgjørelser etter første punktum.
- (5) Er det mangler ved bevisopptaket, kan partene kreve at den rett som har saken, retter disse, om nødvendig ved nytt bevisopptak. Retten kan av eget tiltak rette manglene.

§ 27-4. Direkte avhør og fjernavhør

Bevisopptak som er besluttet i medhold av § 21-11 første ledd bokstav a, gjennomføres fortrinnsvis som direkte avhør ved den rett som foretar bevisopptaket. I andre tilfelle kan bevisopptak gjennomføres ved direkte avhør eller ved fjernavhør etter § 21-10.

§ 27-5. Utføring av bevisundersøkelse

- (1) Den som foretar bevisundersøkelsen, skal utføre de tiltak som er nødvendige for å oppnå formålet med undersøkelsen.
- (2) Forklaringer fra parter eller vitner kan innhentes. I så fall gjelder § 27-4 annet punktum tilsvarende. Retten kan beslutte at opplysninger til bruk for undersøkelsen skal innhentes ved rettslig avhør etter § 27-4.

(3) Hvis det er hensiktsmessig og kan gjennomføres uten vesentlig ulempe eller kostnad, kan undersøkelsen utvides til å gjelde andre forhold enn det som er gjenstand for undersøkelse.

§ 27-6. Redegjørelse for undersøkelsen

(1) Den som har foretatt undersøkelsen, skal skriftlig eller på annen hensiktsmessig måte gi en redegjørelse for undersøkelsen og det som framkom ved den. Det skal redegjøres for forklaringer som er innhentet.

(2) Retten kan innhente ytterligere opplysninger om undersøkelsen.

§ 27-7. Bevisopptak utenfor domstolene

Ved enighet mellom partene kan det foretas bevisopptak utenfor domstolene.

Kapittel 28. Bevissikring utenfor rettsak

§ 28-1. Bevissikring

Ved bevissikring utenfor rettsak kan det foretas rettslig avhør av parter og vitner og gis tilgang til og foretas undersøkelse av realbevis.

§ 28-2. Vilkårene for bevissikring

Bevissikring kan begjæres når beviset kan få betydning i en tvist hvor den som setter fram begjæringen, vil kunne bli part eller partshjelper, og det enten er en nærliggende risiko for at beviset vil gå tapt eller bli vesentlig svekket, eller av andre grunner er særlig viktig å få tilgang til beviset før sak er reist.

§ 28-3. Begjæring om bevissikring. Rettens avgjørelse

(1) Begjæring om bevissikring fremmes for den domstol der sak i tilfelle kunne vært reist. Er det klart at bevissikringen bør skje ved annen domstol, kan kravet fremmes for denne. Er det allerede fremmet krav om bevissikring i saksforholdet, fremmes det nye kravet for samme domstol. § 4-7 gjelder tilsvarende.

(2) I tillegg til den begjæringen direkte retter seg mot, angis som motpart den som det er nærliggende at en eventuell sak vil bli reist mot.

(3) Bevissikring kan iverksettes straks dersom rask gjennomføring er nødvendig for å sikre beviset. Om mulig skal motparten varsles før bevissikringen slik at motparten kan la seg representere under denne. Dersom varslings ikke lar seg gjennomføre i tide, skal retten så vidt mulig oppnevne en representant for motparten og snarest underrette motparten om det som er foretatt.

(4) Dersom det er grunn til å frykte at varsel til motparten vil kunne hindre at beviset sikres, kan retten treffe avgjørelse om at bevissikring skal holdes før motparten varsles. Verken motparten eller allmennheten skal gjøres kjent med saken før bevissikringen er gjennomført, eller mer enn seks måneder er gått siden saken ble avsluttet. Den som har framsatt begjæringen, bør ikke gis tilgang til beviset før avgjørelsen er endelig, dersom det kan være viktig for motparten å hindre det. § 32-8 gjelder tilsvarende. Fristen for å begjære muntlig forhandling er to uker fra avholdelsen er meddelt.

(5) Dersom det viser seg at den som satt fram begjæringen etter fjerde ledd, ikke har krav eller en rettighet som bevissikringen kunne tjene til å sikre, plikter vedkommende å erstatte den skade motparten har lidt som følge av bevissikringen. Det samme gjelder dersom det etter etterfølgende muntlig forhandling viser seg at begjæringen

om bevissikringen etter fjerde ledd for øvrig var ugrunnet som følge av at det under saken forsettlig eller uaktsomt ble gitt uriktige eller villedende opplysninger om hvorfor det var grunn til å foreta bevissikringen.

(6) Retten kan stille som vilkår for avholdelse av bevissikring etter fjerde ledd at den som har satt fram kravet, dekker eller stiller sikkerhet for de kostnader som påløper. Retten kan også stille som vilkår at det stilles den sikkerhet som retten fastsetter for mulig erstatning til motparten.

§ 28-4. Gjennomføringen av bevissikring

For gjennomføringen av bevissikring gjelder reglene om tilgang til realbevis og bevisopptak i rettssak tilsvarende så langt de passer.

§ 28-5. Kostnader ved bevissikring

(1) Den part som begjærer bevissikring, plikter å dekke de kostnader som påløper for motparter etter § 28-3 annet ledd, og kostnadene ved at det oppnevnes representant etter § 28-3 tredje ledd.

(2) Dersom begjæringen om bevissikring er nødvendiggjort av at en motpart etter § 28-3 annet ledd uten rimelig grunn har motsatt seg å medvirke til bevissikring og bevis tilgang eller uten rimelig grunn har bestridt begjæringen, kanplikten etter første ledd helt eller delvis falle bort. Både den som har fremmet begjæringen, og andre parter kan i slike tilfeller helt eller delvis tilkjennes saks kostnader av den part som ikke har villet medvirke.

0 Endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

Kapittel 28 A. Rett til informasjon ved inngrep i immaterialrettigheter m.m.

0 Kapitlet tilføyd ved lov 31 mai 2013 nr. 25 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 31 mai 2013 nr. 543).

§ 28 A-1. Rett til informasjon ved inngrep i immaterialrettigheter m.m.

(1) Når det er rimelig grunn til å tro at det er gjort inngrep i en immaterialrettighet, kan retten etter begjæring fra rettighetshaveren pålegge inngriperen å opplyse om opprinnelse og distribusjonsnettverk for varer eller tjenester som inngrepet gjelder (informasjonspålegg). Slike opplysninger kan også kreves fra den som:

- a) har medvirket til inngrep,
- b) har vært i besittelse av en vare som gjør inngrep som ledd i næringsvirksomhet,
- c) har brukt en tjeneste som gjør inngrep som ledd i næringsvirksomhet,
- d) har ytt en tjeneste som har blitt brukt ved et inngrep som ledd i næringsvirksomhet, eller
- e) er utpekt av inngriperen eller noen som nevnt i bokstav a til d, som involvert i produksjon eller distribusjon av en vare, eller leveringen av en tjeneste, som inngrepet gjelder.

(2) Opplysninger om opprinnelse og distribusjonsnettverk omfatter blant annet:

- a) navn og adresse til produsenter, distributører, leverandører og andre som har hatt varene i sin besittelse, eller levert eller mottatt tjenestene,
- b) navn og adresse til tiltenkte grossister og detaljhandlere, og
- c) opplysninger om hvor mye som har blitt produsert, levert, mottatt eller bestilt, og om hvilken pris som er blitt betalt og oppnådd for varene eller tjenestene.

(3) Immaterialrettigheter omfatter opphavsrett og andre rettigheter etter åndsverkloven, patent, supplerende beskyttelsessertifikater som nevnt i patentloven §§ 62 a og 62 b, rett til foretaksnavn og andre forretningskjenner, kretsmønsterrett, planteforedlerrett, designrett, varemerkerett, betegnelse som er

beskyttet etter forskrift 5. juli 2002 nr. 698 om beskyttelse av opprinnelsesbetegnelser, geografiske betegnelser og betegnelser for tradisjonelt særpreg på næringsmidler, samt geografiske betegnelse som er beskyttet etter markedsføringsloven §§ 25, 26 eller 31. Kapitlet her gjelder tilsvarende ved overtredelse av markedsføringsloven § 30, og ved overtredelse av markedsføringsloven §§ 25 og 26 som består i etterligning av annens produkt, kjennetegn, reklamemidler eller andre frembringelser.

(4) Første og annet ledd gjelder tilsvarende når noen har gjort vesentlige forberedelsestiltak med sikte på å utføre en handling som vil utgjøre inngrep, eller på annen måte har opptrådt slik at det er særlig grunn til å frykte at vedkommende vil gjøre inngrep.

0 Tilføyd ved lov 31 mai 2013 nr. 25 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 31 mai 2013 nr. 543), endret ved lov 22 apr 2016 nr. 3 (ikr. 22 apr 2016 iflg. res. 22 apr 2016 nr. 407).

§ 28 A-2. Krav til forholdsmessighet m.m.

(1) Informasjonspålegg kan bare gis når opplysningene kan ha betydning for håndhevingen av en rettighet som nevnt i § 28A-1, og rettighetshaverens interesse i å få opplysningene veier tyngre enn ulempene for den som pålegget retter seg mot og andre motstående interesser.

(2) Bestemmelsene om bevisforbud og bevisfritak i §§ 22-3, 22-5 og 22-7 til 22-12 gjelder tilsvarende for plikten til å gi opplysninger etter dette kapitlet.

0 Tilføyd ved lov 31 mai 2013 nr. 25 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 31 mai 2013 nr. 543).

§ 28 A-3. Begjæringen om informasjonspålegg og behandlingen av den

(1) Informasjonspålegg kan begjæres i forbindelse med et søksmål om inngrep eller uavhengig av slikt søksmål. Begjæringen settes frem gjennom prosesskriv. Fremmes begjæringen under en hovedforhandling, må den fremsettes muntlig.

(2) Begjæring om informasjonspålegg som fremmes uavhengig av et inngrepssøksmål, fremsettes for den domstol der søksmål om det inngrep som påberopes som grunnlag for begjæringen, kunne vært anlagt. Begjæringen kan også fremmes for domstolen der den begjæringen retter seg mot har alminnelig verneting. Retter begjæringen seg mot flere, kan den fremmes der én av disse har verneting.

(3) Begjæringen skal angi den som det kreves opplysninger fra som motpart. Når begjæringen fremmes i et inngrepssøksmål og retter seg mot en annen enn motparten i søksmålet, skal begge angis som motpart. Det skal redegjøres for hva slags opplysninger som kreves og begrunnelsen for det.

(4) I et inngrepssøksmål kan begjæring om informasjonspålegg fremmes inntil saken tas opp til doms. Fremmes begjæringen under hovedforhandlingen, kan den bare rette seg mot motparten eller et vitne. Er begjæringen rettet mot et vitne, må den fremmes før vitnets forklaring er avsluttet. Etter at saksforberedelsen er avsluttet, kan det ikke tilbys nye vitnebevis med sikte på at vitnet skal pålegges å gi opplysninger om opprinnelse og distribusjonsnettverk som er uten betydning for avgjørelsen av inngrepssøksmålet. Dersom vitnet også skal forklare seg om forhold som kan være av betydning ved avgjørelsen av søksmålet, gjelder § 9-16. Hvis det er aktuelt å begjære at et vitne skal pålegges å gi opplysninger etter § 28A-1, skal det opplyses om det når beviset tilbys.

(5) Den begjæringen retter seg mot skal ha anledning til å uttale seg før den avgjøres.

0 Tilføyd ved lov 31 mai 2013 nr. 25 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 31 mai 2013 nr. 543), endret ved lov 22 apr 2016 nr. 3 (ikr. 22 apr 2016 iflg. res. 22 apr 2016 nr. 407).

§ 28 A-4. Rettens avgjørelse

(1) Tvist om det skal gis opplysninger etter § 28 A-1 avgjøres ved kjennelse.

(2) I et inngrepssøksmål bestemmer retten om begjæringen skal avgjøres ved særskilt kjennelse, eller om avgjørelsen skal utstå til den dom eller kjennelse som avslutter saken. Avgjørelsen kan i begge tilfeller påankes særskilt.

(3) Retten avgjør hvordan et informasjonspålegg skal etterkommes. Informasjonspålegget kan gå ut på at den det retter seg mot skal avgi forklaring i retten eller gi tilgang til realbevis. Reglene i kapittel 23, 24, 26 og 27 gjelder tilsvarende så langt de passer. Retten kan også beslutte at den som pålegget retter seg mot, skal utarbeide en særskilt skriftlig erklæring i stedet for å avgi forklaring. Hvis en som ikke er part, nekter å etterkomme en rettskraftig kjennelse som pålegger vedkommende å utarbeide særlig skriftlig erklæring, kan retten treffe avgjørelse om at kjennelsen skal tvangsfullbyrdes.

0 Tilføyd ved lov 31 mai 2013 nr. 25 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 31 mai 2013 nr. 543).

§ 28 A-5. Sakskostnader og utlegg

(1) Når det begjæres informasjonspålegg uavhengig av et søksmål om inngrep eller overfor andre enn motparten i et inngrepssøksmål, plikter den som fremmer begjæringen å dekke nødvendige kostnader og utlegg, som påføres den det blir krevd informasjon fra. Dersom begjæringen er nødvendiggjort av at den det kreves informasjon fra uten rimelig grunn har bestridt kravet, kan plikten etter første punktum helt eller delvis falle bort, og den som har fremmet begjæringen helt eller delvis tilkjennes sakskostnader.

(2) Mellom partene i et søksmål om inngrep gjelder bestemmelsene om sakskostnader i kapittel 20 for kostnader og utlegg knyttet til behandling og gjennomføring av en begjæring om informasjon.

0 Tilføyd ved lov 31 mai 2013 nr. 25 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 31 mai 2013 nr. 543).

Sjette del - Rettsmidler

Kapittel 29. Anke til lagmannsrett

§ 29-1. Lagmannsretten som ankeinstans

Lagmannsretten er ankeinstans for avgjørelser av tingrettene og domstoler som settes med enedommer eller bare har én fagdommer.

§ 29-2. Avgjørelser som kan ankes mv.

(1) Dommer, kjennelser og beslutninger kan ankes.

(2) Avgjørelser om saksbehandlingen kan ikke ankes etter at saken er avgjort.

(3) I saker som behandles muntlig, inntreer begrensningen i ankeretten etter annet ledd når rettsmøte for sluttbehandling innledes. Begrensningen bortfaller hvis saken blir utsatt.

(4) Disse begrensningene i ankeadgangen gjelder ikke for avgjørelse om å avvise eller heve saken eller for avgjørelse som er rettet mot andre enn partene.

(5) Annet til fjerde ledd gjelder tilsvarende for avgjørelser om deler av saken.

§ 29-3. Ankegrunnene

(1) En dom eller kjennelse kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen eller den saksbehandling som ligger til grunn for avgjørelsen.

(2) En kjennelse om saksbehandlingen som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlag at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

(3) En beslutning kan bare ankes på det grunnlag at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelse, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

§ 29-4. De krav som kan behandles i ankesaken

(1) En anke kan gjelde krav som er avgjort ved den avgjørelse som ankes.

(2) Når kravet kan behandles etter vesentlig de samme saksbehandlingsregler, kan en anke i tillegg til krav etter første ledd omfatte

- a) krav som er knyttet til krav etter første ledd, og som ikke kan fremmes i egen sak,
- b) krav som har sammenheng med krav etter første ledd når endringen er knyttet til forhold som er inntruffet så sent, eller blitt kjent så sent, at kravet ikke kunne ha vært trukket inn i saken tidligere,
- c) krav som har sammenheng med krav etter første ledd når motparten ikke motsetter seg utvidelsen og retten ikke finner at vesentlige hensyn taler mot utvidelsen,
- d) krav ellers som har sammenheng med krav etter første ledd når retten finner at det nye kravet kan behandles forsvarlig i ankesaken, og tungtveiende hensyn tilsier at det bør tillates behandlet,
- e) nye krav som settes fram som motregningsinnsigelse når innsigelsen ikke kunne vært fremmet tidligere, eller motparten samtykker.

(3) Påstanden for et avgjort krav kan bare utvides hvis motparten samtykker, eller endringen er begrunnet i forhold som først er blitt kjent for parten etter hovedforhandlingen i tingretten. For saker som er ført etter allmennprosessen, kan endringen også begrunnes i forhold som parten ikke kan bebreides for ikke å ha blitt kjent med før etter avslutningen av saksforberedelsen, dersom tingretten har nektet å tillate endringen.

(4) En part kan sette fram krav etter annet ledd og utvide påstanden etter tredje ledd også etter at partens frist for anke eller tilsvar er utløpt, dersom det er rimelig å tillate endringen. Krav etter annet ledd bokstav a og påstandsendring som det ikke var mulig å fremme tidligere, kan alltid kreves behandlet.

§ 29-5. Ankefrister

(1) Fristen for å anke er én måned når ikke annet er bestemt ved lov.

(2) Retten kan fastsette en ankefrist på én uke for

- a) avgjørelser som pålegger eller nekter tilgang til bevis eller spørsmål om bevis,
- b) avgjørelser som gir pålegg om å avgi forsikring, og
- c) avgjørelser om å oppnevne eller ikke oppnevne sakkyndige.

(3) For avgjørelse etter annet ledd bokstav a og b om tilgang til bevis eller avgivelse av forsikring, som etter § 19-13 annet ledd ikke kan fullbyrdes før den er rettskraftig, kan retten kreve anke inngitt straks om den som kan anke avgjørelsen, er til stede i retten.

(4) Dersom det vil være særlig store problemer for partene å overholde fristen etter første ledd, kan retten ved avgivelsen av en dom fastsette en ankefrist på inntil seks uker fra forkynnelse.

§ 29-6. *Frafall av rett til anke*

(1) Retten til anke kan frafalles. Før avgjørelsen avsies, kan ankeretten bare frafalles hvis frafallet er gjensidig. Selv om ankeretten er frafalt før avgjørelsen, kan den likevel ankes på det grunnlag at det foreligger feil etter § 29-21 annet ledd.

(2) Retten til anke må frafalles uttrykkelig.

§ 29-7. *Avledet anke*

(1) En part som mangler selvstendig ankerett fordi ankefristen er oversittet, ankeretten er frafalt, eller kravet til ankegjensstandens verdi ikke er oppfylt, får likevel rett til å anke når motpartens anke ikke er begrenset til anke over saksbehandlingen.

(2) Anke etter første ledd er ikke nødvendig dersom parten bare vil kreve sakskostnadsavgjørelsen endret.

(3) Anke etter første ledd må inngis innen fristen etter § 29-10 annet ledd.

(4) Anke etter første ledd faller bort hvis motpartens anke ikke blir avgjort i realiteten.

§ 29-8. *Partsstilling*

(1) Partene i søksmålet kan anke rettslige avgjørelser for å oppnå endring i sin favør. Den som vil bli berørt av endringen, skal gjøres til motpart.

(2) Avgjørelser som gjelder prosessuelle plikter eller rettigheter for noen som ikke er parter i søksmålet, kan ankes også av disse. De må ved anke fra andre gjøres til ankemotparter.

§ 29-9. *Anke uttas. Ankeerklæringen*

(1) Anke uttas ved ankeerklæring.

(2) Anken inngis skriftlig eller muntlig etter reglene i § 12-1 annet ledd til den domstol som har truffet avgjørelsen som ankes.

(3) Ankeerklæringen skal angi

a) ankedomstolen,

b) navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger,

c) den avgjørelse som ankes,

d) om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare bestemte deler av den,

e) det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultat den ankende part krever,

f) de feil som gjøres gjeldende ved den avgjørelse som ankes,

g) den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil,

h) de bevis som vil bli ført,

i) grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det kan være tvil om dette, og

j) den ankende parts syn på den videre behandling av anken.

(4) Ankeerklæringen skal gi grunnlag for en forsvarlig behandling av saken for partene og retten. Det skal særlig påpekes hva som bestrides i den påankede avgjørelsen, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis. For øvrig gjelder § 9-2 tredje ledd så langt den passer.

§ 29-10. Foreløpig behandling av ankesaken ved den domstol som mottar anken

- (1) Ser retten at det er mangler ved anken, eller at fristen for anke kan være oversittet, gis den ankende part adgang til å avhjelpe feilen etter §§ 16-5 og 16-6. Avgjørelse av om anken skal avvises, eller oppfriskning gis, treffes av lagmannsretten.
- (2) Retten forkynner ankeerklæringen for ankemotparten og setter frist for anketilsvar. Fristen bør normalt være tre uker for anker over dommer og én uke for anker over kjennelser og beslutninger.
- (3) Etter at anketilsvar er inngitt og meddelt den ankende part, sendes saken omgående til lagmannsretten. Det samme gjelder hvis fristen er utløpt uten at tilsvar er inngitt.

§ 29-11. Anketilsvaret

- (1) Ankemotparten bør inngi anketilsvar.
- (2) I anketilsvaret bør ankemotparten redegjøre for sitt standpunkt til anken. Ankemotparten bør nedlegge påstand og angi det faktiske og rettslige grunnlaget for sin påstand og de bevis som vil bli ført. Ankemotparten bør angi sitt syn på den videre behandling av ankesaken.
- (3) Er anketilsvaret etter sitt innhold en avledet anke, gjelder §§ 29-9 og 29-10 for denne.

§ 29-12. Avvisning og opphevelse under saksforberedelsen

- (1) Lagmannsretten kan under saksforberedelsen
  - a) avvise en anke hvor det foreligger feil som må lede til avvisning,
  - b) heve en sak eller en del av den fordi den ikke hører under domstolene eller er rettskraftig avgjort, og
  - c) oppheve en avgjørelse som er anket hvor det foreligger feil som ubetinget skal tillegges virkning, jf. § 29-21 annet ledd.
- (2) I anke over dom etter forenklet domsbehandling eller småkravprosess kan lagmannsretten, i stedet for å fremme anken til behandling, oppheve dommen hvis det foreligger feil i rettsanvendelsen eller vesentlige feil ved saksbehandlingen, og videre behandling av saken heller bør finne sted i tingretten.
- (3) § 9-6 gjelder tilsvarende for behandlingen.

§ 29-13. Krav til samtykke. Nektelse

- (1) Anke over dom i en sak om formuesverdier kan ikke fremmes uten lagmannsrettens samtykke hvis ankegenstandens verdi er mindre enn kr 125 000. Ved vurderingen av om samtykke skal gis, skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, de behov partene har for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelse som er anket, eller ved behandlingen av saken.
- (2) Anke over dom kan nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. En nektelse kan begrenses til enkelte krav eller ankegrunner.
- (3) Er avgjørelse etter første ledd ikke truffet før ankeforhandlingen, kan samtykke likevel nektes hvis det da viser seg at verdien av ankegenstanden er mindre enn kr 125 000.

- (4) Nektelse etter annet ledd kan ikke skje uten at parten er gitt varsel om at anken overveies nektet fremmet. Slikt varsel kan bare gis inntil den videre saksforberedelse er tatt opp med partene etter § 29-14 tredje ledd, og inntil én måned etter at lagmannsretten mottok ankesaken.
- (5) Avgjørelse etter første og annet ledd treffes ved beslutning uten muntlig forhandling. Beslutning etter første ledd skal være begrunnet når særlige grunner tilsier det. Nektelse etter annet ledd krever enstemmighet og skal være begrunnet. Beslutningen kan bare ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen. At en anke ikke er nektet fremmet etter annet ledd, kan ikke ankes eller brukes som ankegrunn.

0 Endret ved lov 10 des 2010 nr. 76 (ikr. 10 des 2010 iflg. res. 10 des 2010 nr. 1574).

§ 29-14. Videre saksforberedelse

- (1) Dersom ankesaken ikke avgjøres etter §§ 29-12 eller 29-13, fortsetter saksbehandlingen etter annet eller tredje ledd. Saksforberedelsen konsentreres om det som skal prøves etter anken, og som er omtvistet. §§ 9-6 og 9-7 gjelder tilsvarende.
- (2) Anker over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt på det grunnlag som foreligger ved oversending av saken til lagmannsretten, med mindre ytterligere saksforberedelse er nødvendig for å få et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag. Om det er behov for å drøfte den videre saksforberedelse, gjelder § 9-4 så langt den passer.
- (3) Ved anker over dommer gjelder § 9-4, § 9-5 tredje og fjerde ledd og §§ 9-10 og 9-11 tilsvarende.

§ 29-15. Behandlingsform og avgjørelsesgrunnlag ved anke over kjennelser og beslutninger

- (1) Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling.
- (2) Muntlig forhandling holdes når hensynet til forsvarlig og rettferdig rettergang tilsier det. Den muntlige behandling kan begrenses til særlige spørsmål. § 29-18 får tilsvarende anvendelse så langt den passer for det som behandles muntlig.

§ 29-16. Behandlingsform og avgjørelsesgrunnlag ved anke over dommer

- (1) Anke over dommer avgjøres etter muntlig ankeforhandling etter § 29-18 eller rettsmøte etter § 29-14 tredje ledd, jf. § 9-5 fjerde ledd. Faktisk framstilling etter annet ledd, redegjørelser etter tredje og fjerde ledd og innlegg etter fjerde ledd inngår i avgjørelsesgrunnlaget i saken. Etter femte ledd kan det bestemmes at saken skal avgjøres etter skriftlig behandling.
- (2) Den faktiske framstilling i tingrettens dom kan legges opprøvd til grunn i den grad den ikke er bestridt.
- (3) Retten kan bestemme at partene skal inngi skriftlige framstillinger om deler av de faktiske eller rettslige spørsmål i saken hvis det kan føre til en mer effektiv og prosessøkonomisk behandling, eller hvis det er nødvendig for å få et vesentlig sikrere avgjørelsesgrunnlag. Hvis en part motsetter seg å gi skriftlig redegjørelse etter dette ledd, avgjøres spørsmålet ved kjennelse.
- (4) § 9-9 annet og fjerde ledd gjelder tilsvarende.
- (5) Gjelder anken bare saksbehandlingen og rettsanvendelsen, eller reiser den bare i liten grad faktiske spørsmål hvor umiddelbar bevisføring vil være av vesentlig betydning, kan retten bestemme at anken skal avgjøres etter skriftlig behandling hvis dette vil gi et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag. Partene skal etter beslutningen inngi skriftlige innlegg, som sammen med det som framkommer ved eventuelt rettsmøte etter fjerde punktum, utgjør avgjørelsesgrunnlaget i saken. De skal hver inngi minst ett innlegg, men har adgang til å inngi to. Retten kan bestemme at det etter de skriftlige innleggene skal holdes et rettsmøte til muntlig behandling av ett eller flere enkeltspørsmål i saken.

§ 29-17. Meddommere

Når anke over dom ikke skal avgjøres etter en fullt ut skriftlig behandling, kan retten settes med to meddommere. § 9-12 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 29-18. Muntlig ankeforhandling

(1) Den muntlige forhandling i ankesaker skjer etter reglene i §§ 9-13, 9-14, 9-16, 9-17 og 16-4. Retten sørger for at forhandlingene konsentreres om det som er tatt opp i anken og er omtvistet.

(2) For gjennomføringen av ankeforhandlingen gjelder § 9-15 tilsvarende. Den ankende part får normalt ordet før ankemotparten. Ved anke fra begge sider avgjør retten hvem som skal ha det første innlegget. Retten kan bestemme at partene skal holde sitt hovedinnlegg etter § 9-15 tiende ledd i alle tilfelle hvor det gir en effektiv avvikling av ankeforhandlingen.

(3) Når en part har redegjort for, eventuelt klargjort, sine påstander og påstandsgrunnlag, kan retten avskjære videre forhandlinger så langt den finner det klart at de ikke kan føre fram.

§ 29-19. Frafall av erklært anke

(1) Den som har erklært anke, kan frafalle anken inntil ankeforhandlingen er begynt, og med motpartens samtykke til kravet er avgjort. I ankesaker som helt ut behandles skriftlig, kan anken trekkes tilbake til kravet er avgjort.

(2) Tilbaketrekking av anke er til hinder for ny anke.

§ 29-20. Rettens prøving av anken

(1) Retten kan bare prøve de krav som er anket. Retten skal likevel tillegge feil etter § 29-21 annet ledd virkning for krav mellom ankende part og ankemotpart som ikke er anket, når feilen også rammer disse kravene, og det er nærliggende at feilen har hatt virkninger for avgjørelsen av dem.

(2) Ved anke over saksbehandlingen kan retten bare prøve de saksbehandlingsfeil som er påberopt, og kan ikke prøve sakens realitet. Retten kan utenom anken tillegge feil etter § 29-21 annet ledd virkning.

(3) Ved anke over realiteten er retten bundet av ankegrunnene, og slik at §§ 11-2 og 11-4 gir rammen for rettens prøving. Retten kan ikke prøve saksbehandlingen, likevel slik at den utenom anken kan tillegge feil etter § 29-21 annet ledd virkning.

§ 29-21. Saksbehandlingsfeil

(1) Feil ved saksbehandlingen skal tillegges virkning hvis det er nærliggende at feilen kan ha hatt betydning for den avgjørelse som er anket.

(2) Følgende feil skal ubetinget tillegges virkning

- a) at tvingende vilkår for å fremme saken eller avgjøre kravet var tilsidesatt,
- b) at retten ikke var lovlig sammensatt,
- c) at det er mangler ved avgjørelsen som ikke kan rettes etter §§ 19-8 og 19-9, og som hindrer prøving av anken, eller

- d) at avgjørelse er avsagt mot en part som ikke har møtt og som ikke har vært lovlig innkalt eller som har hatt gyldig fravær.

§ 29-22. Særskilt behandling og avgjørelse av anke over saksbehandlingen

- (1) Er det anket både over saksbehandlingen og realiteten, avgjøres som regel anken over saksbehandlingen først.
- (2) Selv om det foreligger saksbehandlingsfeil som skal tillegges virkning etter § 29-21, kan lagmannsretten fremme saken til realitetsavgjørelse hvis
- a) lagmannsretten er rett domstol ved overprøving av det krav ankesaken gjelder,
  - b) tingretten har avgjort kravet i realiteten, og
  - c) hensynet til partene ikke tilsier at kravet bør prøves på nytt der.
- (3) Fremmes saken til realitetsavgjørelse, kan det ikke ankes særskilt.

§ 29-23. Lagmannsrettens avgjørelser av ankesaken

- (1) Anken avgjøres ved dom eller kjennelse etter § 19-1.
- (2) Kommer lagmannsretten til at anken ikke kan føre fram, forkastes den.
- (3) Hvis en anke over saksbehandlingen tas til følge, eller en saksbehandlingsfeil av eget tiltak tillegges virkning etter § 29-21 annet ledd, oppheves den påankede avgjørelse. Lagmannsretten kan bestemme at den videre behandling av saken etter opphevelse skal foretas av en annen domstol eller andre dommere. Tilsier opphevelsesgrunnen at det ikke er adgang til fortsatt behandling av saken, skal den avvises.
- (4) Fører en anke over avgjørelsens innhold fram, treffer lagmannsretten ny realitetsavgjørelse om den har grunnlag for det. Ellers gjelder tredje ledd tilsvarende.

§ 29-24. Videre behandling etter opphevelse

- (1) Etter opphevelse sendes saken til den domstol som skal behandle saken videre.
- (2) Retten skal av eget tiltak sørge for fortsatt behandling av saken. Ved den fortsatte behandling skal tingretten følge den rettsoppfatning som lå til grunn for lagmannsrettens opphevelse.

Kapittel 30. Anke til Høyesterett

§ 30-1. Høyesterett som ankeinstans

- (1) Høyesterett er ankeinstans for avgjørelser av lagmannsrettene og for anke over dommer hvor det er gitt tillatelse til direkte anke etter § 30-2.
- (2) Anker over kjennelser og beslutninger avgjøres av Høyesteretts ankeutvalg.

§ 30-2. Direkte anke til Høyesterett

- (1) En anke over dom som ellers hører under lagmannsrett, kan med tillatelse bringes direkte inn for Høyesterett. Tillatelse kan bare gis hvor saken reiser særlig viktige prinsipielle spørsmål som det er av betydning raskt å få Høyesteretts standpunkt til, og hensynet til forsvarlig behandling av saken ikke taler mot direkte anke. Tillatelse til direkte anke kan ikke gis for anke over dom i småkravprosess eller dom etter forenklet domsbehandling.
- (2) Tillatelse til direkte anke må som regel gis for hele saken. Dersom det etter § 16-1 er adgang til å dele opp behandlingen og pådømmelsen, og det er klart hensiktsmessig for den videre behandling av saken at et krav eller påstandsgrunnlag skilles ut til særskilt behandling og avgjørelse ved direkte anke etter første ledd, kan det likevel gis tillatelse til dette.
- (3) Begjæring om direkte anke kan settes fram av ankende part eller ankemotparten innen fristen for anketilsvaret. § 29-10 gjelder tilsvarende for tingrettens forberedelse av ankesaken, men slik at saken sendes Høyesterett.
- (4) Tillatelse til direkte anke kan omgjøres dersom den videre saksforberedelse viser at anken av hensyn til bevisføringen bør avgjøres av lagmannsretten.
- (5) Dersom det ikke gis tillatelse til direkte anke eller tillatelsen blir omgjort etter fjerde ledd, sendes saken til lagmannsretten som behandler og avgjør anken etter reglene i kapittel 29. Hvor tillatelse til direkte anke er omgjort etter fjerde ledd, gjelder ikke § 29-13.
- (6) Hvis det gis tillatelse til en begrenset direkte anke etter annet ledd annet punktum, sendes anken for øvrig til lagmannsretten.
- (7) Avgjørelse om tillatelse etter første eller annet ledd eller omgjøring etter fjerde ledd treffes av Høyesteretts ankeutvalg.

§ 30-3. Tilsvarende anvendelse av reglene for anker til lagmannsrett

- (1) For anker til Høyesterett gjelder §§ 29-2 til 29-11 og §§ 29-19 til 29-24 tilsvarende med de endringer som følger av bestemmelsene i dette kapittel.
- (2) Høyesteretts ankeutvalg kan
  - a) avvise en anke hvor det foreligger feil som må lede til avvisning,
  - b) heve en sak eller en del av den fordi den ikke hører under domstolene eller er rettskraftig avgjort,
  - c) oppheve en avgjørelse som er anket hvor det foreligger feil som ubetinget skal tillegges virkning, jf. § 29-21 annet ledd, og
  - d) oppheve en avgjørelse av andre grunner dersom ankeutvalget enstemmig finner det klart at det er grunnlag for oppheving.
- (3) Ved avgjørelser etter annet ledd gjelder § 9-6 tilsvarende.

0 Endret ved lov 11 mai 2012 nr. 26.

§ 30-4. Samtykke til fremme av anke over dommer

- (1) Anke over dommer kan ikke fremmes uten samtykke. Samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende sak, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken avgjort i Høyesterett.
- (2) Spørsmålet om samtykke avgjøres for hver anke. Samtykke kan begrenses til enkelte krav og til enkelte ankegrunner, herunder til nærmere konkrete påberopte feil i rettsanvendelsen, saksbehandlingen eller det faktiske avgjørelsesgrunnlaget.
- (3) Avgjørelsen treffes av Høyesteretts ankeutvalg ved beslutning. Nektelse eller begrensning av samtykke krever enstemmighet.

§ 30-5. Nektelse av anke over kjennelser og beslutninger

En anke over kjennelse eller beslutning kan nektes fremmet dersom den ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende sak, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves. Anken kan også nektes fremmet dersom den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål. § 30-4 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 30-6. Særlige begrensninger i retten til videre anke over kjennelser

Når en anke til lagmannsrett er avgjort ved kjennelse, kan avgjørelsen ikke ankes videre. Det gjelder likevel ikke når

- a) den avviser en sak fra tingretten fordi saken ikke hører under domstolene, eller fordi den er rettskraftig avgjort,
- b) anken gjelder saksbehandlingen ved lagmannsretten,
- c) anken gjelder den generelle rettslige forståelse av en skreven rettsregel, eller
- d) anken gjelder en avgjørelse om tilgang til bevis etter § 22-11.

§ 30-7. Nye krav, utvidet påstand, nytt faktisk grunnlag og nye bevis

- (1) Når det er gitt samtykke til fremme av anken etter § 30-4 eller gitt tillatelse til direkte anke etter § 30-2, kan nye krav, utvidelse av påstanden til framsatt krav, nytt faktisk grunnlag eller nye bevis ikke gjøres gjeldende uten at særlige grunner taler for det. Avgjørelsen treffes av Høyesteretts ankeutvalg.
- (2) Ved behandling av anker over kjennelser og beslutninger kan det settes frist for utvidelser eller endringer som nevnt i første ledd.

§ 30-8. Videre saksforberedelse

- (1) Dersom ankesaken ikke avgjøres ved nektelse etter § 30-4 eller § 30-5 eller ved opphevelse eller avvisning etter § 29-12, jf. § 30-3, vurderer retten om ytterligere saksforberedelse skal foretas. Saksforberedelsen konsentreres om det som skal prøves etter anken og som er omtvistet. §§ 9-6 og 9-7 gjelder tilsvarende.
- (2) Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt på det grunnlag som foreligger ved oversending av ankesaken til Høyesterett, med mindre ytterligere saksforberedelse er nødvendig for å få et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag. Om det er behov for å drøfte en videre saksforberedelse, gjelder § 9-4 så langt den passer. Skal anken avgjøres av Høyesterett etter helt eller delvis muntlig behandling etter § 30-9 fjerde ledd eller § 30-12, gjelder tredje ledd.
- (3) Ved anke over dommer gjelder §§ 9-4 og 9-5 tredje ledd første punktum tilsvarende. Det kan bestemmes at partene skal inngi sluttinnlegg etter § 9-10 annet ledd. Det kan fastsettes tidsrammer for partenes innlegg under ankeforhandlingen.

§ 30-9. Behandlingsform og avgjørelsesgrunnlag ved anke over kjennelser og beslutninger

- (1) Anker over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling.
- (2) Dersom Høyesteretts ankeutvalg enstemmig finner det klart at anken ikke kan føre fram, kan den avvises eller forkastes uten annen begrunnelse enn det.

(3) Dersom det er nødvendig for en forsvarlig behandling, kan Høyesteretts ankeutvalg bestemme at det skal holdes rettsmøter til nærmere behandling av deler av det som er tatt opp i ankesaken. For den muntlige behandling i ankeutvalget gjelder § 30-11 tilsvarende så langt den passer.

(4) Dersom det treffes bestemmelse etter domstoloven § 5 første ledd, jf. § 6 første ledd om at saken skal avgjøres i avdeling av fem dommere, bestemmes det samtidig om behandlingen skal være skriftlig eller følge de regler i §§ 30-10 og 30-11 som gjelder for anke over dommer. Bestemmelse om muntlig behandling kan også senere treffes av forberedende dommer etter § 19-2 annet ledd eller av den rett som behandler saken.

§ 30-10. Behandlingsform og avgjørelsesgrunnlag ved anke over dommer

(1) Anke over dommer avgjøres etter muntlig ankeforhandling. Skriftlige redegjørelser etter annet ledd og faktiske framstillinger etter tredje ledd inngår i avgjørelsesgrunnlaget. Etter fjerde ledd kan det bestemmes at anken skal avgjøres etter skriftlig behandling.

(2) Retten kan bestemme at partene skal inngi skriftlige framstillinger om nærmere angitte faktiske og rettslige spørsmål i saken.

(3) De faktiske framstillinger i tingrettens og lagmannsrettens dommer kan legges uprøvd til grunn i den grad de ikke er bestridt.

(4) Høyesteretts ankeutvalg kan bestemme skriftlig behandling hvis sakens spørsmål egner seg for det. § 29-16 femte ledd annet til fjerde punktum gjelder tilsvarende. Når det holdes rettsmøte etter de skriftlige innleggene, gjelder § 30-11 så langt den passer.

§ 30-11. Muntlig ankeforhandling

(1) Rettsoppnevnte sakkyndige kan avhøres direkte for Høyesterett. Bevisføringen ellers foregår etter § 26-2.

(2) For ankeforhandlingen gjelder §§ 9-13, 9-14, 9-17, 16-4 og § 29-18 første ledd annet punktum, annet ledd annet og tredje punktum og tredje ledd så langt de passer. Partene får ordet to ganger hver. Partenes annet innlegg skal begrenses til det motparten har tatt opp, og til sakkyndiges muntlige redegjørelse. Sakkyndige som forklarer seg direkte for Høyesterett, gir sin forklaring etter at partene har holdt sitt første innlegg med mindre Høyesterett bestemmer noe annet.

§ 30-12. Behandlingen av saker som skal avgjøres av mer enn fem dommere

Når en sak eller et rettsspørsmål etter domstoloven § 5 fjerde ledd skal avgjøres av Høyesterett satt med mer enn fem dommere, skal saken eller rettsspørsmålet alltid behandles etter § 30-10 første ledd til tredje ledd og § 30-11.

§ 30-13. Statens rett til å opptre i saker om Grunnloven eller internasjonale forpliktelser

(1) Når det i sak fremmet for Høyesterett reises spørsmål om å sette til side eller fortolke innskrenkende regler gitt ved lov, provisorisk anordning eller stortingsbeslutning fordi reglene kan være i konflikt med Grunnloven eller med bestemmelser Norge er bundet av i internasjonalt samarbeid, skal Høyesterett varsle staten ved Justisdepartementet om saken. Staten har rett til å opptre i saken så langt det er nødvendig for å ivareta det offentlige interesser ved den mulige regelkonflikt.

(2) Dersom staten opptre, kan retten bestemme at staten skal inngi skriftlige framstillinger om nærmere angitte faktiske og rettslige spørsmål i saken.

§ 30-14. Opphevelse og fortsatt behandling ved lavere rett ved manglende avgjørelsesgrunnlag mv.

- (1) Dersom behandlingen viser at det er eller kan være feil i det faktiske eller rettslige grunnlaget for den påankede avgjørelse, men det ikke er forsvarlig grunnlag for å avgjøre det krav saken gjelder, skal avgjørelsen oppheves.
- (2) Når det i den påankede avgjørelsen ikke er vurdert bevis som det er nødvendig å ta stilling til for å avgjøre anken, kan avgjørelsen oppheves når det av hensyn til en forsvarlig eller hensiktsmessig saksbehandling er viktig å få bevisene vurdert i den lavere rett.
- (3) Det kan under saksforberedelsen treffes avgjørelse om at forhandlingene for Høyesterett skal begrenses slik at det foreløpig ikke forhandles om tvistepunkter som det kan være aktuelt å henvise til behandling ved lavere rett etter annet ledd.

§ 30-15. Opphevelse også av avgjørelsen i tingretten

- (1) Rammer feil som fører til opphevelse også tingrettens avgjørelse, skal begge avgjørelser oppheves. Det gjelder likevel ikke hvis lagmannsretten ved ny behandling kan avgjøre saken i realiteten, og det gir en hensiktsmessig behandling.
- (2) Oppheves tingrettens avgjørelse uten at saken også avvises, gjelder § 29-24 for den fortsatte behandling i tingretten.

Kapittel 31. Gjenåpning

§ 31-1. Virkeområde. Gjenåpningsdomstol

- (1) Kapitlet gjelder gjenåpning av saker som er rettskraftig avgjort.
- (2) Avgjørelser av forliksrådet kan gjenåpnes ved begjæring til tingretten.
- (3) Avgjørelser av tingretten og lagmannsretten kan gjenåpnes ved begjæring til en sideordnet domstol med rettskrets som grenser til den domstol som har truffet avgjørelsen.
- (4) Avgjørelser av Høyesterett, herunder Høyesteretts ankeutvalg, kan gjenåpnes ved begjæring til Høyesterett. Begjæringen avgjøres av Høyesteretts ankeutvalg.

§ 31-2. Avgjørelser som kan gjenåpnes

- (1) Rettskraftige avgjørelser som avslutter behandlingen av et krav, kan gjenåpnes. Midlertidige avgjørelser kan ikke gjenåpnes.
- (2) Har en sak vært behandlet i flere instanser, er det bare avgjørelsen i siste instans som kan gjenåpnes. Dette gjelder likevel ikke hvis grunnlaget for gjenåpning er forhold som lå utenfor rammen av behandlingen der.
- (3) Beslutninger som nekter anke, og kjennelser som forkaster en begjæring om oppfriskning, kan bare gjenåpnes på grunn av feil ved rettergangen nevnt i § 31-3.
- (4) Dommer og kjennelser som opphever en avgjørelse, kan gjenåpnes inntil ny realitetsavgjørelse er truffet. Tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 31-3. Gjenåpning på grunn av feil ved rettergangen

- (1) Gjenåpning kan begjæres
  - a) hvis en dommer som etter loven ikke kunne gjøre tjeneste, har deltatt i behandlingen av saken,
  - b) hvis en dommer, noen som har utført arbeid eller oppdrag for domstolen, motparten eller noen som har handlet i saken for motparten, med skjellig grunn kan mistenkes for en straffbar handling i forbindelse med behandling av saken,
  - c) hvis et vitne med skjellig grunn mistenkes for uriktig forklaring,
  - d) hvis det i klagesak mot Norge i samme saksforhold er fastslått at saksbehandlingen har krenket en konvensjon som etter menneskerettsloven gjelder som norsk lov, eller
  - e) når parten ikke møtte ved behandlingen av saken fordi parten ikke var lovlig innkalt eller hadde gyldig fravær.
- (2) Et straffbart forhold som siktede er frifunnet for, kan ikke påberopes med mindre retten har funnet det bevist at siktede har foretatt den rettsstridige handlingen.

0 Endret ved lov 19 juni 2015 nr. 65 (ikr. 1 okt 2015).

§ 31-4. Gjenåpning på grunn av feil ved avgjørelsen

Gjenåpning kan begjæres

- a) hvis opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort, tilsier at avgjørelsen høyst sannsynlig ville blitt en annen, eller
- b) hvis en bindende avgjørelse av en internasjonal domstol eller en uttalelse fra FNs menneskerettskomité i samme saksforhold tilsier at avgjørelsen var basert på uriktig anvendelse av folkeretten.

§ 31-5. Alminnelige begrensninger i retten til gjenåpning

- (1) Gjenåpning kan ikke begjæres av en grunn som er forkastet ved sakens behandling. En grunn anses ikke som forkastet ved beslutning om å nekte anke etter § 29-13 første ledd, § 30-4 og § 30-5.
- (2) Gjenåpning kan heller ikke begjæres av en grunn som parten burde ha gjort gjeldende under sakens ordinære behandling, ved anke eller ved begjæring om oppfriskning.
- (3) Gjenåpning finner ikke sted dersom det er rimelig sannsynlighetsovervekt for at en ny behandling av saken ikke vil lede til en endring av betydning for parten.

§ 31-6. Fristene for gjenåpning

- (1) Begjæring om gjenåpning må settes fram innen seks måneder etter at parten ble kjent med det forhold begjæringen bygger på, eller burde ha skaffet seg kunnskap om dette. Bygger begjæringen på en straffbar handling, løper det ny frist fra det tidspunkt siktede er domfelt ved rettskraftig dom.
- (2) Etter ti år kan saken ikke gjenåpnes. Det kan ikke gis oppfriskning mot forsømmelse av denne fristen.

§ 31-7. Begjæringen om gjenåpning

- (1) Begjæring om gjenåpning inngis til en domstol som etter § 31-1 annet til fjerde ledd kan behandle begjæringen.
- (2) Begjæringen skal angi
  - a) domstolen,

- b) navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger,
- c) den avgjørelse som kreves gjenåpnet,
- d) om begjæringen gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den,
- e) grunnlaget for gjenåpning etter §§ 31-3 og 31-4,
- f) en faktisk og rettslig begrunnelse for at grunnlaget gir rett til gjenåpning,
- g) de bevis som vil bli ført for retten til gjenåpning,
- h) det krav som vil bli gjort gjeldende i gjenåpningssaken, og en påstand som angir det resultat saksøkeren krever for begjæringen og for gjenåpningssaken,
- i) de bevis som vil bli ført i gjenåpningssaken,
- j) grunnlaget for at retten kan behandle begjæringen dersom det kan være tvil om dette, og
- k) saksøkerens syn på den videre behandling av saken.

(3) § 9-2 tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 31-8. Rettens behandling av begjæringen

- (1) Begjæringen om gjenåpning behandles etter reglene om anke over beslutninger og kjennelser så langt disse passer. § 30-5 og § 30-9 annet ledd får ikke anvendelse.
- (2) Retten prøver av eget tiltak om vilkårene for gjenåpning er til stede. Er som grunn angitt et mulig straffbart forhold uten at forfølgning er innledet, kan retten anmode påtalemyndigheten om å foreta etterforskning.
- (3) Hvis begjæringen tas til følge, behandles gjenåpningssaken etter de alminnelige regler for sakstypen.
- (4) Retten kan bestemme at det etter reglene i tredje ledd skal finne sted felles behandling av begjæringen og av det krav eller rettsforhold som er gjenstand for denne.
- (5) Høyesteretts ankeutvalg kan bestemme at en begjæring om gjenåpning eller en gjenåpningssak helt eller delvis skal henvises til lagmannsrett hvis utvalget enstemmig finner det klart at hensynet til bevisføringen gjør det hensiktsmessig.
- (6) En dommer som har vært med på å treffe den avgjørelse som er angrepet, kan ikke delta i sak om gjenåpning av denne.

§ 31-9. Forenklet avgjørelse av begjæringen

- (1) Retten kan avgjøre begjæringen uten videre behandling dersom det er åpenbart at den må avvises av grunner som ikke kan avhjelpes, eller forkastes fordi grunnlaget er utilstrekkelig.
- (2) I lagmannsretten og i Høyesteretts ankeutvalg må avgjørelse av begjæringen etter første ledd være enstemmig.

Sjuende del - Midlertidig sikring

Kapittel 32. Alminnelige bestemmelser

§ 32-1. Innledning

- (1) Midlertidig sikring omfatter arrest og midlertidig forføyning.
- (2) Den som har et pengekrav mot en annen, kan begjære sikring av dette kravet ved arrest etter kapittel 33 dersom det foreligger en sikringsgrunn.
- (3) Den som har et krav som går ut på annet enn betaling av penger, kan begjære midlertidig forføyning etter kapittel 34 dersom det foreligger en sikringsgrunn.

§ 32-2. Forholdet til lovens alminnelige regler m.m.

Reglene i kapittel 1 til 3, §§ 4-1, 4-3, 4-4 og 4-7, kapittel 7 og 8, § 9-6, kapittel 11 til 15, kapittel 16 unntatt §§ 16-2, 16-4 og 16-8, kapittel 18, kapittel 19 unntatt § 19-13 første og annet ledd og kapittel 20 til 31 gjelder tilsvarende i saker om midlertidig sikring så langt de passer og når ikke annet følger av reglene i kapittel 32 til 34. Før retten avsier en kjennelse, skal den så vidt mulig gi partene anledning til å uttale seg.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 127.

§ 32-3. Norske og utenlandske skip og utenlandske statlige luftfartøyer

- (1) For arrest i skip og midlertidig forføyning som går ut på tilbakeholding av et skip, gjelder også reglene i sjøloven kapittel 4.
- (2) Tvangsfullbyrdelsesloven §§ 1-5 til 1-7 gjelder tilsvarende for midlertidig sikring.
- (3) Reglene for skip gjelder også for flyttbare innretninger som ikke er skip, men som kan registreres i norsk skipsregister eller i tilsvarende utenlandske registre.

§ 32-4. Kompetent domstol

- (1) Begjæring om midlertidig sikring skal settes fram for tingretten i den krets der saksøkte har alminnelig verneting. En begjæring om arrest kan også settes fram for tingretten i en annen krets hvor et formuesgode som tilhører saksøkte er, eller hvor løsøre som tilhører saksøkte kan ventes å komme i nær fremtid. En begjæring om midlertidig forføyning som gjelder et formuesgode eller en annen gjenstand, kan også settes fram for tingretten på det stedet hvor godet eller gjenstanden er eller ventes å komme i nær framtid. Tvangsfullbyrdelsesloven § 1-9 gjelder tilsvarende. Begjæring om utreiseforbud settes fram for tingretten i den krets hvor saksøkte bor eller oppholder seg.
- (2) Begjæring om midlertidig forføyning mot staten eller fylkeskommuner kan også settes fram for saksøkerens alminnelige verneting.
- (3) Er søksmål om det kravet som det begjæres midlertidig sikring for, reist for en annen domstol enn forliksrådet, skal begjæringen settes fram for denne domstolen.

§ 32-5. Begjæringen

- (1) Begjæring om midlertidig sikring settes fram gjennom prosesskriv eller muntlig.
- (2) I begjæringen skal oppgis det krav som det begjæres midlertidig sikring for, og sikringsgrunnen. I en begjæring om arrest oppgis også kravets størrelse med et bestemt maksimum. Begjæringen skal videre inneholde en redegjørelse for de forhold som saksøkeren påberoper.
- (3) De dokumenter som påberopes og som saksøkeren er i besittelse av, bør følge med begjæringen.

§ 32-6. Foreløpig prøving

Dersom retten av eget tiltak skal avvise saken, treffer den straks avgjørelse om det. Kan feilen rettes, skal saksøkeren få en frist til å rette den. Bli feilen ikke rettet, skal saken avvises.

§ 32-7. Rettens forhandlinger

- (1) Retten treffer avgjørelse om midlertidig sikring ved kjennelse etter at partene har vært innkalt til muntlig forhandling. Dersom saksøkeren uteblir fra rettsmøtet og det ikke er opplyst eller sannsynlig at det foreligger gyldig fravær, avvises begjæringen. Er det opplyst eller sannsynlig at saksøkeren har gyldig fravær, utsettes saken. Uteblir saksøkte og det er opplyst eller sannsynlig at det foreligger gyldig fravær, kan retten utsette saken.
- (2) Dersom det er fare ved opphold, kan kjennelse som beslutter midlertidig sikring treffes uten muntlig forhandling.
- (3) Dersom det, bedømt på grunnlag av saksframstillingen i begjæringen, ikke er adgang til å ta begjæringen til følge, kan den forkastes straks.

0 Endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

§ 32-8. Etterfølgende muntlig forhandling

- (1) Har retten besluttet midlertidig sikring uten muntlig forhandling, kan partene og enhver annen som rammes, kreve etterfølgende muntlig forhandling om sikringen. Det kan også kreves etterfølgende muntlig forhandling om sakskostnader som er ilagt. Dersom etterfølgende muntlig forhandling kan kreves etter denne paragrafen, kan avgjørelsen ikke ankes.
- (2) Retten kan helt eller delvis stadfeste, endre eller oppheve sin første beslutning og gjøre stadfestelsen eller endringen avhengig av sikkerhetsstillelse. Avgjørelsen treffes ved kjennelse.

§ 32-9. Samtidig pådømmelse av hovedkravet

- (1) I sak om midlertidig sikring kan saksøkeren eller saksøkte for tingretten trekke inn hovedkravet til pådømmelse dersom dette
- a) forsvarlig kan avgjøres samtidig med begjæringen om midlertidig sikring,
  - b) ikke vil forsinke avgjørelsen av den midlertidige sikringen og
  - c) det ikke nødvendiggjør annen saksforberedelse.
- (2) En begjæring om å trekke inn hovedkravet til pådømmelse avgjøres ved beslutning. En beslutning som tillater kravet trukket inn, kan senere omgjøres om det viser seg at vilkårene etter første ledd ikke er til stede.
- (3) Retten skal normalt nekte samtidig pådømmelse av hovedkravet dersom det ved avgjørelsen av den midlertidige sikringen legges til grunn at sikringsgrunn ikke foreligger og det bare er saksøkeren som har begjært hovedkravet pådømt. Retten kan også ellers nekte pådømmelse av hovedkravet om den finner grunn til det.
- (4) Dersom hovedkravet ikke kommer til pådømmelse etter beslutning om omgjøring etter annet ledd, eller fordi det nektes pådømt etter tredje ledd, kan den som begjærte pådømmelse, innen en frist satt av retten kreve det behandlet i egen sak. Ville særskilt søksmål om hovedkravet hørt under en annen domstol, kan retten bestemme at hovedkravet skal behandles ved denne domstol.

§ 32-10. Kostnadsansvaret ved midlertidig sikring

Retten kan ilegge sakskostnader også i en sak som avgjøres uten innkalling til muntlig forhandling. Pålegges saksøkte kostnader i en sak om arrest, tas kostnadene med i det beløpet som det tas arrest for.

§ 32-11. Erstatning ved midlertidig sikring

(1) Dersom midlertidig sikring er opphevet eller falt bort og det viser seg at saksøkerens krav ikke bestod da sikringen ble besluttet, plikter saksøkeren å erstatte den skade saksøkte har lidt som følge av sikringen eller ved de skritt som har vært nødvendige for å avverge sikringen eller å få den opphevet. Det samme gjelder om det viser seg at begjæringen for øvrig var ugrunnet som følge av at det under saken forsettlig eller uaktsomt ble gitt uriktige eller villedende opplysninger om sikringsgrunnen. Ved midlertidige forføyninger til sikring av hovedkrav som bygger på at bestemmelser som ivaretar miljøsyn, er overtrådt, og som er besluttet på grunnlag av at kravet er sannsynliggjort, jf. § 34-2 første ledd, og etter muntlig forhandling, jf. § 32-7 første ledd, plikter saksøkeren bare å erstatte skade som nevnt i første punktum, dersom denne visste eller burde vite at kravet ikke bestod da sikringen ble besluttet.

(2) Dersom sikringen er skjedd ved utreiseforbud, kan retten, i stedet for eller i tillegg til erstatning for økonomisk tap, pålegge saksøkeren å yte saksøkte et rimelig pengebeløp i erstatning (oppreisning) for tort og annen skade av ikke-økonomisk art. Det samme kan retten gjøre i andre tilfeller dersom sikringen ble besluttet som følge av at det under saken forsettlig eller uaktsomt ble gitt uriktige eller villedende opplysninger.

(3) Krav om erstatning etter denne paragrafen kan gjøres gjeldende for tingretten i en sak om opphevelse av sikringen, eller ved ordinært søksmål.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 3.

§ 32-12. Sikkerhetsstillelse

Tvangsfullbyrdelsesloven § 3-4 gjelder tilsvarende i saker om midlertidig sikring.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 127.

§ 32-13. Bortfall av stilt sikkerhet

(1) Dersom saksøkeren i en sak om midlertidig sikring har stilt sikkerhet for mulig erstatning til saksøkte, kan sikkerheten på begjæring kreves friggitt når det er gått mer enn tre måneder etter at saksøkte fikk underretning om at sikringen er falt bort eller opphevet uten at søksmål om erstatning er reist.

(2) Tvangsfullbyrdelsesloven § 3-5 annet ledd gjelder tilsvarende.

0 Endret ved lov 21 des 2007 nr. 127.

Kapittel 33. Arrest**§ 33-1. Innledning**

(1) Arrest besluttes i skyldnerens formuesgoder eller, i særlige tilfeller, ved at skyldneren blir pålagt utreiseforbud. For arrest i formuesgoder gjelder §§ 33-2 til 33-10. For utreiseforbud gjelder §§ 33-11 til 33-14 og ellers §§ 33-2 til 33-10 så langt de passer.

(2) Pengekrav mot staten, en kommune, en fylkeskommune, en samkommune, et interkommunalt selskap, et regionalt helseforetak eller et helseforetak kan ikke sikres med arrest.

0 Endret ved lov 25 mai 2012 nr. 28 (ikr. 1 juli 2012 iflg. res. 25 mai 2012 nr. 449). Endres ved lov 22 apr 2016 nr. 4 (ikr. fra den tid Kongen bestemmer).

§ 33-2. Sikringsgrunn for arrest i formuesgoder

- (1) Arrest i formuesgoder kan besluttes når skyldnerens adferd gir grunn til å frykte for at tvangsfullbyrdelse av kravet ellers enten vil bli forspilt eller vesentlig vanskeliggjort, eller må skje utenfor riket.
- (2) At et pengekrav ikke er forfalt eller betinget, er ikke til hinder for sikring av kravet, hvis ikke dette fører til at kravet er uten verdi.
- (3) Arrest i bestemt skip og luftfartøy kan besluttes uten særlig arrestgrunn når det begjæres av en fordringshaver med et forfalt pantekrav i skipet eller luftfartøyet. For luftfartøyer gjelder dette likevel bare dersom fordringshaveren har tvangsgrunnlag for pantekravet.

§ 33-3. Sannsynliggjøring av krav og sikringsgrunn

- (1) Arrest kan bare besluttes dersom kravet det begjæres arrest for og sikringsgrunnen er sannsynliggjort. Retten kan bestemme at saksøkeren som vilkår for gjennomføringen skal stille slik sikkerhet som retten fastsetter for mulig erstatning til saksøkte.
- (2) Dersom det er fare ved opphold, kan arrest besluttes selv om saksøkerens krav ikke er sannsynliggjort. Retten skal i tilfelle bestemme at saksøkeren som vilkår for gjennomføringen skal stille sikkerhet.

§ 33-4. Avgjørelsen om arrest

- (1) Rettens avgjørelse skal nevne partene, kravet med et bestemt maksimum og sikringsgrunnen. Blir det besluttet arrest, kan retten også fastsette hvilket formuesgode som det tas arrest i. Dersom saksøkeren pålegges å stille sikkerhet for gjennomføringen og retten har fastsatt hvilket formuesgode det tas arrest i, skal retten fastsette en frist for å stille sikkerheten.
- (2) Retten skal på saksøktes begjæring i avgjørelsen eller i en senere avgjørelse sette en frist for saksøkeren for å reise søksmål om kravet, eller for å begjære tvangsfullbyrdelse dersom saksøkeren allerede har tvangsgrunnlag for sitt krav. Søksmål i utlandet regnes likt med søksmål i Norge dersom avgjørelsen av den utenlandske domstol er bindende her i riket.
- (3) Saksøkte skal opplyses om sin adgang til å avverge gjennomføringen ved å stille sikkerhet for saksøkerens krav. Er det besluttet arrest uten at muntlig forhandling har vært holdt, skal partene opplyses om sin rett til å kreve etterfølgende muntlig forhandling.

§ 33-5. Gjennomføring av arrest

- (1) En arrest skal gjennomføres straks. Er saksøkeren pålagt å stille sikkerhet, skal den gjennomføres straks retten er meddelt at sikkerhet er stilt. Det hører under gjennomføringen å beslutte hvilket formuesgode det skal tas arrest i, hvis dette ikke allerede er gjort etter § 33-4 første ledd, og å etablere rettsvern for arresten og gi partene meddelelse om utfallet av gjennomføringen. Retten kan helt eller delvis overlate gjennomføringen til namsmannen i et hvilket som helst distrikt. Dersom retten overlater til namsmannen å bestemme formuesgodet, kan den bestemme hvilket formuesgode namsmannen fortrinnsvis skal søke etter.
- (2) Om gjennomføringen av arrest gjelder tvangsfullbyrdelsesloven §§ 5-5 til 5-10, 5-13 til 5-16 og 5-19 og §§ 7-8, 7-9 og 7-12 tilsvarende. Skal arrestgjenstand utpekes, gjelder også tvangsfullbyrdelsesloven §§ 7-18, 7-19

og 7-25. Er avgjørelsen ikke forkynt for saksøkte på forhånd, forkynnes den under forretningen, eller hvis det ikke lar seg gjøre, straks etter.

(3) Saksøkte kan alltid avverge gjennomføringen ved å stille sikkerhet for saksøkerens krav.

§ 33-6. Valget av formuesgode

(1) Arrest kan tas i ethvert formuesgode som det kan tas utleggspant i. Arrest kan også tas i pengekrav som det kan besluttes utleggstrekk i etter dekningsloven § 2-7 når det er gått minst en måned siden saksøkte kunne fått betaling. Det skal velges et formuesgode som vil gi saksøkeren tilstrekkelig sikkerhet for arrestkravet og som i tilbørlig utstrekning tar hensyn til saksøktes interesser. Tvangsfullbyrdsloven §§ 7-13 til 7-16 gjelder tilsvarende.

(2) Dersom en arrest blir besluttet uten muntlig forhandling og arrest er begjært i et bestemt formuesgode som det kan tas arrest i, skal det tas arrest i dette. Det gjelder likevel ikke dersom det finnes klart at saksøkeren vil være tilstrekkelig sikret med arrest i et annet formuesgode, og det må antas å være i saksøktes interesse å velge dette.

§ 33-7. Virkningen av arresten, rettsvern m.m.

(1) Arresten medfører at skyldneren mister retten til å råde over de arresterte formuesgoder til skade for arresthaveren. Om skyldnerens råderett gjelder for øvrig de samme regler som for utleggspant.

(2) Arrest får rettsvern mot saksøktes rettslige disposisjoner etter reglene for utleggspant i panteloven. Om etablering av rettsvern m.m. gjelder tvangsfullbyrdsloven § 7-20.

(3) Arrest i et formuesgode gir ikke arresthaveren rett til å kreve tvangsdekning. Dersom det er nødvendig for å forebygge vesentlig verdiforringelse, kan retten på arresthaverens begjæring ved kjennelse bestemme at arresthaveren skal gis adgang til å begjære tvangsdekning. For andel av utbytte som faller på arrestkravet gjelder tvangsfullbyrdsloven § 8-19 tredje ledd og § 11-36 tredje ledd.

§ 33-8. Særregler om arrest i luftfartøy

Sjøloven § 95 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende ved arrest i luftfartøy. Dette gjelder likevel ikke dersom luftfartøyet er satt inn i regelmessig rute som er åpen for allmennheten, eller dersom luftfartøyet ellers nyttes til befordring av personer eller gods mot betaling når luftfartøyet er klart til avgang og arrestkravet ikke gjelder krav som er stiftet til gjennomføring av reisen.

§ 33-9. Opphevelse av arrest m.m.

(1) Saksøkte kan begjære arresten helt eller delvis opphevet når det settes fram nye bevis eller det foreligger endrede forhold som godtgjør at kravet eller sikringsgrunnen ikke er til stede. Det samme gjelder hvis arresthaveren etter at søksmål er reist om kravet eller tvangsfullbyrdelse er begjært, utilbørlig forhaler saken.

(2) En begjæring om opphevelse etter første ledd framsettes for den rett som har besluttet arresten. Er søksmål reist, kan begjæringen alltid framsettes for den rett som behandler søksmålet. Avgjørelsen treffes ved kjennelse. Kjennelse som opphever arrest har ikke virkning før den er rettskraftig, med mindre saksøkte stiller sikkerhet for kravet.

(3) Saksøkte kan begjære gjennomføringen av en arrest opphevet ved å stille sikkerhet for kravet. Annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 33-10. Bortfall av arrest og forlengelse av frister

(1) Arresten faller bort uten opphevelse:

- a) når det blir tatt utlegg for saksøkerens krav i det arresterte formuesgode,
- b) når saksøkeren er gitt en frist for å stille sikkerhet eller for å reise søksmål om eller begjære tvangsfullbyrdelse av kravet, og fristen oversittes,
- c) når det ikke er satt frist for søksmål eller begjæring om tvangsfullbyrdelse, og søksmål ikke er reist eller tvangsfullbyrdelse begjært ett år etter avsigelsen av arrestkjennelsen,
- d) når saksøkte oppfyller pengekravet, eller det faller bort på annen måte, eller saksøkte rettskraftig er frifunnet for kravet,
- e) når saksøkeren gir avkall på sin rett etter arresten, eller
- f) når saksøkeren har fått fullbyrdsdom for kravet og utlegg ikke blir begjært innen en måned etter at dommen ble rettskraftig.

(2) Fristene i første ledd bokstav b, c og f kan på begjæring forlenges. § 33-9 annet ledd gjelder tilsvarende. Forlengelse kan bare gis dersom begjæringen kommer inn innen utløpet av fristen. Forlengelse kan etter samme regler gis på ny.

(3) Er arresten falt bort, plikter saksøkeren skriftlig å gi avkall på sin rett etter arresten. Saksøkte kan kreve at retten treffer avgjørelse om at arresten er falt bort. § 33-9 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 33-11. Sikringsgrunn for utreiseforbud

(1) Utreiseforbud kan besluttes når skyldneren er i ferd med å forlate riket under slike forhold at det er usikkert om skyldneren vil vende tilbake. Et slikt forbud kan bare besluttes når det er nødvendig for å sikre tvangsfullbyrdelse, og arrest i formuesgoder ikke gir tilstrekkelig sikring. Utreiseforbud kan ikke besluttes når det etter sakens art og forholdene ellers vil være et uforholdsmessig inngrep.

(2) Utreiseforbud kan ikke besluttes overfor en person uten fast bosted i Norge for krav som ikke kan bringes inn for norsk domstol.

§ 33-12. Rettens avgjørelse, etterfølgende muntlig forhandling

(1) Avgjørelse om utreiseforbud skal istedenfor opplysning om arrestgjenstanden etter § 33-4, nevne at skyldneren er underlagt utreiseforbud og ikke må forlate riket. Det skal besluttes beslag i skyldnerens pass.

(2) Om nødvendig kan det under særlig graverende forhold besluttes at skyldneren skal settes i fengslig forvaring eller undergis andre innskrenkninger i sin personlige frihet. Har det i disse tilfellene ikke vært muntlig forhandling innkaller retten av eget tiltak til etterfølgende muntlig forhandling.

§ 33-13. Forretning for gjennomføring av utreiseforbud

Dersom det under gjennomføringen av en avgjørelse om utreiseforbud blir oppdaget at saksøkte har formuesgoder som det kan tas arrest i, skal den myndighet som står for gjennomføringen, isteden ta arrest i formuesgodet.

§ 33-14. Bortfall av utreiseforbud

Foruten etter bortfallsgrunnene i § 33-10 første ledd bokstav b, c, d, e og f faller fengslig forvaring eller andre frihetsinnskrenkninger bort etter tre måneder hvis ikke retten har besluttet at den skal falle bort før dette tidspunkt.

Kapittel 34. Midlertidig forføyning**§ 34-1. Sikringsgrunn**

(1) Midlertidig forføyning kan besluttes:

- a) når saksøktes adferd gjør det nødvendig med en midlertidig sikring av kravet fordi forfølgningen eller gjennomføringen av kravet ellers vil bli vesentlig vanskeliggjort, eller
- b) når det finnes nødvendig for å få en midlertidig ordning i et omtvistet rettsforhold for å avverge en vesentlig skade eller ulempe, eller for å hindre voldsomheter som saksøktes adferd gir grunn til å frykte for.

(2) Midlertidig forføyning kan ikke besluttes dersom den skade eller ulempe som saksøkte blir påført står i åpenbart misforhold til den interesse saksøkeren har i at forføyning blir besluttet.

§ 34-2. Sannsynliggjøring av krav og sikringsgrunn

(1) Midlertidig forføyning kan bare besluttes dersom kravet det begjæres forføyning for og sikringsgrunnen er sannsynliggjort. Retten kan bestemme at saksøkeren som vilkår for ikrafttredelse og gjennomføring av forføyningen skal stille slik sikkerhet som retten fastsetter for mulig erstatning til saksøkte.

(2) Dersom det er fare ved opphold, kan midlertidig forføyning besluttes selv om kravet ikke er sannsynliggjort.

(3) Ved midlertidige forføyninger til sikring av hovedkrav som bygger på at bestemmelser som ivaretar miljøhensyn, er overtrådt, kan saksøkeren ikke pålegges å stille sikkerhet som nevnt i første ledd dersom den midlertidige forføyningen er besluttet etter muntlig forhandling og kravet er sannsynliggjort.

§ 34-3. Avgjørelse om midlertidig forføyning

(1) Midlertidig forføyning kan gå ut på at saksøkte skal unnlate, foreta eller tåle en handling, eller på at et formuesgode skal settes ut av saksøktes besittelse og tas under forvaring eller bestyrelse. Midlertidig forføyning kan ikke gå ut på fengslig forvaring eller andre innskrenkninger i den personlige frihet.

(2) Rettens avgjørelse om midlertidig forføyning skal nevne partene, saksøkerens krav og sikringsgrunnen. Beslutter retten midlertidig forføyning, skal den fastsette de forholdsregler som den finner påkrevet. Retten kan samtidig fastsette hvordan forføyningen skal gjennomføres. Retten kan gi bestemmelser om når forføyningen skal tre i kraft og hvor lenge den skal vare. Pålegges saksøkeren å stille sikkerhet som vilkår for ikrafttredelse og gjennomføring av forføyningen, skal retten fastsette en frist for å stille sikkerheten. Retten kan bestemme at saksøkte kan avverge ikrafttredelse og gjennomføringen av forføyningen ved å stille sikkerhet for mulig erstatning til saksøkeren.

(3) Retten kan i avgjørelsen, eller på saksøktes begjæring i en senere avgjørelse, sette en frist for saksøkeren for å reise søksmål om kravet. Søksmål i utlandet regnes likt med søksmål i Norge dersom avgjørelsen av den utenlandske domstol er bindende her i riket.

(4) Er det besluttet midlertidig forføyning uten at muntlig forhandling har vært holdt, skal partene opplyses om sin rett til å kreve etterfølgende muntlig forhandling.

§ 34-4. Gjennomføring av midlertidig forføyning

- (1) En midlertidig forføyning gjennomføres etter reglene i tvangsfullbyrdelsesloven kapittel 13 II til VI. Forføyningen skal gjennomføres straks saksøkeren begjærer det. Begjæringen framsettes for retten. Begjæring om gjennomføringstiltak som skal utføres av namsmannen, kan framsettes direkte for den namsmannen som utførelsen hører under. Framsettes begjæringen for retten, kan retten overlate til den namsmannen som utførelsen hører under, å utføre gjennomføringstiltak som krever at det holdes en forretning på annet sted enn rettens kontor.
- (2) Er saksøkeren pålagt å stille sikkerhet for en midlertidig forføyning, trer forføyningen ikke i kraft og kan ikke gjennomføres før retten har meddelt saksøkte at sikkerhet er stilt, dersom retten ikke har bestemt annet.
- (3) For forretninger for gjennomføring som holdes på annet sted enn rettens kontor, gjelder tvangsfullbyrdelsesloven §§ 5-5 til 5-10, 5-13 til 5-16 og 5-19 tilsvarende. Er forføyningkjennelsen ikke forkynt for saksøkte på forhånd, forkynnes den under forretningen, eller hvis det ikke lar seg gjøre, straks etter.
- (4) Gjelder en midlertidig forføyning en rettighet i et realregistrert formuesgode, eller begrenser den saksøktes rådighet over et realregistrert formuesgode, kan retten bestemme at forføyningen skal registreres som ledd i gjennomføringen. Tilsvarende gjelder for rettigheter registrert i et verdipapirregister eller i et særskilt register for immaterialrettigheter.
- (5) Går en midlertidig forføyning ut på å sette et formuesgode i forvaring og det er tvist om eiendomsretten til gjenstanden, skal avkastning av formuesgodet utbetales til retten, som plasserer midlene på best mulige rentebærende vilkår i norsk bank inntil saken er avgjort.

§ 34-5. Opphevelse av midlertidig forføyning m.m.

- (1) Saksøkte kan begjære forføyningen opphevet eller innskrenket når det settes fram nye bevis eller det foreligger endrede forhold som godtgjør at kravet eller sikringsgrunnen ikke er til stede. Det samme gjelder hvis saksøkeren etter at søksmål om kravet er reist, utilbørlig forhaler saken.
- (2) Begge parter kan begjære at det treffes nye bestemmelser om hvordan en midlertidig forføyning skal gjennomføres, om når den skal tre i kraft og om sikkerhetsstillelse.
- (3) En begjæring etter første og annet ledd framsettes for den rett som har besluttet forføyningen. Er søksmål reist, kan begjæringen alltid framsettes for den rett som behandler søksmålet. Avgjørelsen treffes ved kjennelse. Kjennelse som opphever midlertidig forføyning har ikke virkning før den er rettskraftig, med mindre saksøkte stiller sikkerhet for kravet.

§ 34-6. Bortfall av midlertidig forføyning og forlengelse av frister

- (1) Midlertidig forføyning faller bort uten opphevelse:
- når en fastsatt tid for forføyningen er løpt ut,
  - når saksøkeren er gitt en frist for å stille sikkerhet eller for å reise søksmål om kravet, og fristen oversittes,
  - når kravet er avgjort ved rettskraftig dom,
  - når saksøkte oppfylder kravet, eller det faller bort på annen måte, eller
  - når saksøkeren gir avkall på sin rett etter forføyningen.

(2) Fristene i første ledd bokstav a og b kan på begjæring forlenges. § 34-5 tredje ledd gjelder tilsvarende. Forlengelse kan bare gis dersom begjæring kommer inn innen utløpet av fristen. Forlengelse kan etter samme regler gis på ny.

(3) Er midlertidig forføyning falt bort, plikter saksøkeren skriftlig å gi avkall på sin rett etter forføyningen. Saksøkte kan kreve at retten treffer avgjørelse om at forføyningen er falt bort. § 34-5 tredje ledd gjelder tilsvarende.

§ 34-7. Særregler om midlertidige forføyninger til sikring av immaterialrettigheter

(1) Retten kan som midlertidig forføyning mot mottakeren eller dennes representant, beslutte at tollmyndighetene skal holde tilbake varer som er under deres kontroll, når innførsel eller utførsel av varene vil utgjøre et inngrep i en immaterialrettighet som nevnt i tvisteloven § 28 A-1 tredje ledd første punktum. Retten kan beslutte dette selv om mottakeren eller dennes representant er ukjent. Forføyningen skal i så fall besluttes uten innkalling til muntlig forhandling, og det skal ikke fastsettes en frist for saksøkeren til å reise søksmål om kravet. Fra det tidspunkt tollmyndighetene holder varer tilbake i samsvar med forføyningen, får mottakeren eller dennes representant stilling som saksøkt.

(2) For midlertidige forføyninger etter paragrafen her gjelder i tillegg til loven her reglene i tolloven §§ 15-1 til 15-5. § 34-4 gjelder ikke.

(3) Paragrafen her gjelder tilsvarende ved innførsel eller utførsel av varer som krenker markedsføringsloven § 30, og ved innførsel eller utførsel av varer som krenker markedsføringsloven §§ 25 og 26, når krenkelsen består i etterligning av annens produkt, kjennetegn, reklamemidler eller andre frembringelser.

0 Endret ved lover 29 juni 2007 nr. 68 (ikr. 1 sep 2007), 21 des 2007 nr. 119 (ikr. 1 jan 2009 iflg. res. 7 nov 2008 nr. 1206), 31 mai 2013 nr. 25 (ikr. 1 juli 2013 iflg. res. 31 mai 2013 nr. 543).

Attende del - Særlige prosessformer

Kapittel 35. Gruppesøksmål

§ 35-1. Virkeområde. Definisjoner

(1) Kapitlet gir særlige regler om behandlingsmåten for gruppesøksmål i tingretten og anke over avgjørelser i gruppesøksmål.

(2) Gruppesøksmål er søksmål som føres av eller mot en gruppe på samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag, og som er godkjent av retten som gruppesøksmål.

(3) Gruppeprosess er de særlige prosessregler for gruppesøksmål.

(4) Gruppen er de rettssubjekter som har krav eller forpliktelser som faller innenfor den ramme retten har trukket opp for gruppesøksmålet, og som omfattes av søksmålet etter § 35-6 eller § 35-7.

(5) Gruppemedlemmer er de enkelte rettssubjekter innenfor gruppen.

(6) Grupperegisteret er det register som føres over gruppemedlemmene etter § 35-6.

(7) Grupperepresentant er den som handler på gruppens vegne i søksmålet etter § 35-9 første til tredje ledd.

§ 35-2. Vilkår for gruppesøksmål

- (1) Gruppesøksmål kan bare reises hvis
  - a) flere rettssubjekter har krav eller forpliktelser på samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag,
  - b) kravene ellers kan behandles av retten med samme sammensetning og hovedsakelig etter de samme saksbehandlingsregler,
  - c) gruppeprosess er den beste behandlingsmåten, og
  - d) det er grunnlag for å utpeke grupperepresentant etter § 35-9.
- (2) Bare de som kunne reist eller sluttet seg til et ordinært søksmål for norske domstoler, kan være gruppedlemmer.

§ 35-3. Saken reises

- (1) Gruppesøksmål kan reises av
  - a) enhver som fyller vilkårene for å være gruppedlem hvis søksmålet fremmes, eller
  - b) foreninger og stiftelser, samt offentlige organer med oppgave å fremme særskilte interesser, når søksmålet ligger innenfor deres formål og naturlige virkeområde etter § 1-4.
- (2) Saken innledes ved stevning til en tingrett der en som kan være gruppedlem, kunne ha reist et vanlig søksmål.
- (3) Stevningen skal gi retten de opplysninger som er nødvendige for å vurdere om vilkårene for gruppesøksmål er oppfylt og treffe avgjørelser etter § 35-4 annet ledd. Det skal angis om gruppesøksmålet begjæres fremmet etter § 35-6 eller § 35-7.

§ 35-4. Godkjenning av gruppesøksmål

- (1) Retten skal så tidlig som mulig avgjøre om gruppesøksmålet skal fremmes eller avvises.
- (2) Fremmes gruppesøksmålet, skal retten i avgjørelsen om dette
  - a) beskrive rammen for krav som kan omfattes av gruppesøksmålet,
  - b) avgjøre om gruppesøksmålet skal fremmes etter § 35-6 eller § 35-7,
  - c) i gruppesøksmål etter § 35-6 fastsette en frist for registrering i grupperegisteret,
  - d) fastsette et eventuelt maksimalt ansvar og eventuell forskuddsbetaling etter § 35-6 tredje ledd, og
  - e) utpeke grupperepresentant.
- (3) Viser sakens videre behandling at det er klart uhensiktsmessig at søksmålet føres etter reglene for gruppeprosess, eller at rammen for de krav som omfattes av gruppesøksmålet bør få en annen avgrensning, kan retten av eget tiltak omgjøre eller endre avgjørelsen. De som ikke lenger omfattes av gruppesøksmålet, kan innen én måned etter at avgjørelsen om omgjøring eller endring er rettskraftig, kreve at retten fortsetter behandlingen av deres krav som individuelle søksmål.
- (4) Avgjørelser etter første til tredje ledd treffes som kjennelse. Ved anke gjelder ikke § 29-3 annet ledd.

§ 35-5. Varsel om godkjent gruppesøksmål

- (1) Når et gruppesøksmål er godkjent, skal retten gjennom varsel, kunngjøring eller på annen måte sørge for at gruppesøksmålet gjøres kjent overfor dem som kan slutte seg til det, eller som er gruppedlemmer etter § 35-7.
- (2) Varslet eller kunngjøringen skal gjøre det klart hva gruppesøksmålet og gruppeprosessen innebærer, herunder konsekvensene av å registrere seg eller tre ut som gruppedlem, mulig ansvar for kostnader som kan

påløpe, og grupperepresentantens fullmakt til å inngå forlik. Frist for registrering i grupperegisteret skal framgå av varslet.

(3) Varslets innhold, varslingsmåte mv., bestemmes av retten, herunder om grupperepresentanten skal besørge varsel eller kunngjøring og dekke kostnadene forbundet med dette.

§ 35-6. Gruppesøksmål som krever registrering av gruppemedlemmer

(1) Gruppesøksmålet omfatter bare dem som er registrert som gruppemedlemmer, hvis ikke søksmålet er fremmet etter § 35-7. De som har krav innenfor rammen av gruppesøksmålet, kan registreres som gruppemedlem.

(2) Begjæring om registrering må settes fram innen fristen for dette. Inntil hovedforhandlingen kan retten i særlige tilfeller godkjenne en forsinket registrering når ikke hensynet til de øvrige parter i vesentlig grad taler mot det.

(3) Etter begjæring fra den som reiser gruppesøksmålet, eller grupperepresentanten kan retten bestemme at det skal være et vilkår for registrering at gruppemedlemmene skal ha ansvar for et fastsatt maksimalbeløp for kostnader etter § 35-14. Retten kan etter begjæring bestemme at hele eller deler av beløpet skal innbetales til gruppens prosessfullmektig før registrering.

(4) Grupperegisteret føres av retten. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere regler om grupperegisteret ved forskrift.

§ 35-7. Gruppesøksmål som ikke krever registrering av gruppemedlemmer

(1) Retten kan bestemme at de som har krav innenfor rammen for gruppesøksmålet, skal være gruppemedlemmer uten registrering i grupperegisteret dersom kravene

- a) enkeltvis gjelder så små verdier eller interesser at et betydelig flertall av dem ikke kan forventes fremmet ved individuelle søksmål, og
- b) ikke antas å reise spørsmål som krever individuell behandling.

(2) De som ikke vil delta i gruppesøksmålet, kan tre ut etter § 35-8. Det føres utmeldingsregister. Reglene i § 35-6 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 35-8. Uttreden som gruppemedlem

(1) Enhver kan tre ut som gruppemedlem. Det gjøres ved sletting i grupperegisteret eller ved innføring i utmeldingsregisteret. Uttmeldingen er virksom fra det tidspunkt retten mottar meldingen. Uttmelding kan ikke skje etter at gruppemedlemmets krav er rettskraftig avgjort.

(2) Uttmelding før det er avsagt dom som binder gruppemedlemmene etter § 35-11, kan skje uten at vedkommende taper det materielle krav som var fremmet.

(3) Ved utmelding etter at det er avsagt dom som binder gruppemedlemmet etter § 35-11 annet ledd annet punktum, fortsetter nødvendig videre behandling i instansen etter reglene for allmennprosess eller småkravprosess. Dersom gruppemedlemmets krav er avgjort i instansen, må den som har trådt ut, erklære selvstendig anke om overprøving. Anke kan inngis innen én måned etter utløpet av ankefristen for gruppen. Selv om denne fristen er utløpt, kan vedkommende likevel anke hvor gruppen har anket. Anke må da inngis samtidig med utmeldingen av gruppesøksmålet, og den må ligge innenfor den ramme for anke som er trukket opp i anken fra gruppen.

(4) En anke fra gruppens motpart omfatter alle som var gruppemedlemmer da det ble avsagt dom som binder gruppemedlemmene etter § 35-11, hvis ikke noe annet framgår av ankeerklæringen.

(5) En som har fremmet krav ved individuelt søksmål, betraktes i forhold til reglene foran som utmeldt av gruppesøksmålet. For søksmål etter § 35-7 opphører denne virkningen om det individuelle søksmål heves.

§ 35-9. Ivaretaking av rettigheter og plikter i gruppesøksmålet. Representasjon

(1) Gruppens rettigheter og plikter i gruppesøksmålet ivaretas av grupperepresentanten. Grupperepresentanten har plikt til å påse at gruppemedlemmene holdes forsvarlig orientert om gruppesøksmålet. Særlig gjelder dette for prosesshandlinger og avgjørelser som får betydning for gruppemedlemmenes krav.

(2) Den som kan reise gruppesøksmål etter § 35-3 første ledd, og som er villig til det, kan være grupperepresentant.

(3) Grupperepresentanten skal utpekes av retten. Representanten skal kunne ivareta gruppens interesser på en god måte, og kunne svare for gruppens mulige kostnadsansvar overfor motparten. Retten kan om nødvendig tilbakekalle en oppnevning som grupperepresentant og oppnevne en ny. § 35-4 fjerde ledd gjelder tilsvarende for avgjørelser om tilbakekall og ny oppnevning av grupperepresentant.

(4) Gruppen skal ha prosessfullmektig som er advokat. Retten kan i særlige tilfeller gjøre unntak fra dette.

§ 35-10. Tvistepunkter som kun gjelder én eller få gruppemedlemmer. Undergrupper

(1) Retten kan bestemme at reglene for gruppesøksmål ikke skal gis anvendelse for behandlingen av tvistepunkter som bare gjelder et lite antall gruppemedlemmer. I så fall råder gruppemedlemmene selv over disse spørsmålene. Retten avgjør rekkefølgen de forskjellige spørsmål skal behandles i. Normalt bør retten behandle de spørsmål som gjelder gruppen som helhet, før den behandler særspørsmål knyttet til en eller noen få parter.

(2) Hvor gruppen består av et stort antall gruppemedlemmer, og det for flere av disse oppstår samme eller vesentlig like rettslige eller faktiske spørsmål som skiller seg fra de spørsmål som er felles for gruppen som helhet, kan retten bestemme at det skal opprettes undergrupper. For opprettelse av undergrupper og behandlingen av særspørsmålene for dem, gjelder reglene i dette kapittel tilsvarende.

§ 35-11. Avgjørelse av gruppesøksmålet. Forlik

(1) Avgjørelser av krav i gruppesøksmål binder dem som er gruppemedlemmer på avgjørelsestidspunktet.

(2) Retten kan dele pådømmelsen slik at den først avgjør kravene fra ett eller noen gruppemedlemmer når innsigelser og anførsler gjør det upraktisk å treffe realitetsavgjørelse for kravene fra alle gruppemedlemmene under ett. Denne første dommen legges opprøvd til grunn ved senere pådømmelser, så langt det ikke er anført at det foreligger særlige grunnlag for avvikende avgjørelse. Denne virkningen gjelder ikke for fastlegging av faktiske og rettslige forhold som gruppemedlemmene vil være avskåret fra å få overprøvd ved anke.

(3) Forlik i gruppesøksmål etter § 35-7 må godkjennes av retten. For avgjørelsen om godkjenning gjelder § 35-4 fjerde ledd tilsvarende.

§ 35-12. Sakskostnader

(1) Grupperepresentanten har rett og plikt i forhold til sakskostnader i gruppesøksmålet.

(2) Ved skifte av grupperepresentant bestemmer retten hvordan rett og plikt til sakskostnader skal fordeles mellom disse.

(3) Første og annet ledd gjelder ikke for sakskostnader ved tvistepunkter etter § 35-10 første ledd.

§ 35-13. Godtgjøring

(1) Grupperepresentanten har krav på godtgjøring for sitt arbeid og dekning av sine utgifter, herunder godtgjøring til gruppens prosessfullmektig og dekning av dennes utgifter. Godtgjøring og utgiftsdekning til grupperepresentanten og gruppens prosessfullmektig fastsettes av retten. § 20-9 får anvendelse.

(2) Grupperepresentantens krav kan kreves dekket av gruppens motpart i den utstrekning denne ilegges ansvar for sakskostnader, og ellers av gruppe medlemmene innen den ramme som følger av § 35-14.

§ 35-14. Gruppe medlemmers økonomiske ansvar mv.

(1) Gruppe medlemmer i søksmål etter § 35-6 er ansvarlig overfor grupperepresentanten for kostnader denne ilegges etter § 35-12, og for godtgjøring og utgiftsdekning som er fastsatt etter § 35-13, i den utstrekning slikt ansvar er satt som vilkår for registrering. Beløp som tidligere ikke er innbetalt, skal innbetales til gruppens prosessfullmektig.

(2) Tidligere gruppe medlemmer som er utelukket fra gruppen etter § 35-4 tredje ledd, er ikke ansvarlig for kostnader etter første ledd. Innbetalt beløp etter § 35-6 tredje ledd skal tilbakebetales. Tidligere gruppe medlemmer som har trådt ut av gruppen ved utmelding, har ansvar etter første ledd hvis ikke retten bestemmer noe annet. Ved avgjørelsen skal retten legge vekt på de økonomiske konsekvensene fritak fra ansvar vil få for grupperepresentanten, og om ansvaret vil være urimelig tyngende for det utmeldte gruppe medlemmet, blant annet under hensyntaken til tidspunktet for utmeldingen.

(3) Etter dekning av eget tilgodehavende plikter prosessfullmektigen å videreføre innbetalte beløp etter første ledd til dekning av kostnadsbeløp som gruppens motpart er tilkjent, før det skjer utbetaling til dekning av grupperepresentantens tilgodehavende.

§ 35-15. Gruppe på saksøkesiden

§§ 35-1 til 35-14, med unntak av § 35-7, gjelder tilsvarende så langt de passer, når gruppen utgjøres av parter på saksøkesiden.

Kapittel 36. Saker om administrative tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren

§ 36-1. Virkeområde

(1) Reglene i dette kapitlet gjelder søksmål som etter særskilt lovbestemmelse kan reises for rettslig prøving av administrative vedtak om tvang mot personer. Andre krav kan ikke trekkes inn i saken.

(2) Søksmål etter reglene her kan ikke reises etter at vedtaket er falt bort. Faller vedtaket bort etter at det er krevd rettslig prøving, heves saken.

(3) Ny rettslig prøving kan bare skje etter at saken på nytt er behandlet administrativt.

§ 36-2. Hvordan og hvor søksmål reises. Virkningene av søksmål

(1) Søksmål reises ved at det settes fram krav om rettslig prøving overfor den myndighet som har truffet vedtaket. Vedkommende myndighet skal straks sende kravet om rettslig prøving og sakens dokumenter til retten.

- (2) Saken skal behandles ved tingretten i den rettskrets der den private part er i samsvar med vedtaket eller der denne har alminnelig verneting eller hadde alminnelig verneting før vedtaket ble satt i verk.
- (3) Søksmål er ikke til hinder for at vedtaket settes i verk eller opprettholdes med mindre retten ved kjennelse bestemmer noe annet. At det gis oppsettende virkning, fører ikke til at vedtaket faller bort.

§ 36-3. Partsforhold og prosessdyktighet

- (1) Søksmål reises av den vedtaket retter seg mot, eller av den som etter særskilt lovbestemmelse er gitt adgang til å reise sak.
- (2) Den vedtaket retter seg mot, kan reise søksmål på egen hånd dersom vedkommende er i stand til å forstå hva saken gjelder. Likevel kan mindreårige under 15 år bare reise sak hvis det følger av særskilt lovbestemmelse.
- (3) Søksmålet rettes mot staten ved departementet. I saker som gjelder vedtak truffet av fylkesnemnda for sosiale saker, rettes søksmålet mot kommunen. Er det kommunen som reiser søksmålet, må dette rettes mot den eller de private parter i det vedtak som blir angrepet.

§ 36-4. Tingrettens sammensetning. Fagkyndige utvalg

- (1) Tingretten settes med to meddommere, hvorav én lek og én fagkyndig. I særlige tilfeller kan retten settes med to fagdommere og tre meddommere, hvorav én eller to skal være fagkyndige. Når retten skal settes med bare én lek meddommer, avgjøres det ved loddtrekning hvilket kjønn denne skal ha.
- (2) Kongen kan opprette ett eller flere utvalg av personer med fagkyndighet i saker som skal behandles etter dette kapitlet.

0 Endret ved lov 15 juni 2007 nr. 38 (ikr. 1 juli 2007 iflg. res. 15 juni 2007 nr. 654).

§ 36-5. Rettens behandling og prøving

- (1) Hovedforhandling skal berammes straks.
- (2) Saken skal prioriteres og behandles så hurtig som hensynet til en forsvarlig saksbehandling gjør mulig.
- (3) Innenfor rammene av vedkommende lov skal retten prøve alle sider av saken.

§ 36-6. Partsrettigheter mv. for den private part

- (1) Retten kan unnlate å motta forsikring fra den private part.
- (2) Personlig avhør av den private part kan unnlates dersom retten finner dette ubetenkelig.
- (3) Retten kan bestemme at den private part ikke skal få dokumentinnsyn eller skal utelukkes fra forhandlingene, i den utstrekning partens helsetilstand eller lave alder gjør dette påkrevd. I så fall skal rettens leder, den private partens prosessfullmektig eller representant gjøre parten kjent med hovedinnholdet i dokumentene eller forhandlingene så langt opplysningene er av interesse for saken.
- (4) Den private part gjøres kjent med rettens avgjørelser og reglene for anke på den måten retten bestemmer.

§ 36-7. Offentlighet og dokumentinnsyn

- (1) Sakens dokumenter er unntatt offentlighet.

(2) Rettsmøter holdes for lukkede dører. Rettsmøter kan likevel holdes helt eller delvis for åpne dører dersom den private part begjærer det, og retten finner dette ubetenkelig ut fra hensynet til sakens opplysning, til den private part selv og andre.

§ 36-8. *Kostnadene ved saken*

Staten bærer alle kostnadene ved saken når ikke annet følger av særskilt lovbestemmelse.

§ 36-9. *Foregrepet virkning mv.*

(1) Går dommen ut på at tvangsvedtaket skal opphøre, får dette virkning straks.

(2) Dersom det foreligger tungtveiende grunner, kan retten i dommen likevel bestemme at den ikke skal få foregrepet virkning. Avgjørelsen kan bare ankes med de begrensninger som følger av § 29-3 tredje ledd.

§ 36-10. *Anke*

(1) Ved anke fra den private part gjelder ikke § 29-9 tredje og fjerde ledd.

(2) Ved anke over dom gjelder § 36-2 tredje ledd om oppsettende virkning tilsvarende. Ved anke over dom som går ut på at tvangsvedtaket skal opphøre, kan den rett som har ankesaken, ved kjennelse bestemme at tvangsvedtaket likevel skal stå ved lag til det foreligger en rettskraftig avgjørelse. Avgjørelse etter § 36-9 annet ledd kan ved kjennelse omgjøres av den rett som har ankesaken.

(3) Anke over tingrettens dom i sak om fylkesnemndas vedtak etter lov om barneverntjenester kan ikke fremmes uten lagmannsrettens samtykke. Samtykke kan bare gis når

- a) anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende sak,
- b) det er grunn til å behandle saken på ny fordi det er framkommet nye opplysninger,
- c) det er vesentlige svakheter ved tingrettens avgjørelse eller saksbehandling, eller
- d) dommen går ut på tvang som ikke er vedtatt av fylkesnemnda.

(4) Under muntlig ankeforhandling i lagmannsretten settes retten med to meddommere, hvorav én lek og én fagkyndig. For ankebehandlingen gjelder for øvrig reglene i kapitlet her så langt de passer.

0 Endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.

Niende del - Ikraftsetting og endringer i andre lover

Kapittel 37. Ikraftsetting og endringer i andre lover

§ 37-1. *Ikraftsetting*

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. Kongen kan bestemme at forskjellige bestemmelser skal tre i kraft til forskjellig tid.

Fra den tid loven trer i kraft oppheves lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten i tvistemål (tvistemålsloven).

0 Ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 26 jan 2007 nr. 88.

§ 37-2. *Overgangsregler*

Kongen kan gi forskrift om overgangsregler.

§ 37-3. *Endringer i andre lover*

---

0 Endret ved lover 26 jan 2007 nr. 3, 29 juni 2007 nr. 80 (ikr. 1 jan 2008 iflg. res. 14 des 2007 nr. 1415), 21 des 2007 nr. 127.

Konvensjon om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, vedtatt i Lugano 30 okt 2007.

Fortale

DE KONTRAHERENDE PARTER I KONVENSJONEN HER,

ER FAST BESTEMT PÅ å styrke rettsvernet i sine territorier for personer med tilhold der,

MENER at det for dette formål er nødvendig å fastlegge domstolenes internasjonale domsmyndighet, å gjøre anerkjennelse lettere samt å innføre en hurtig prosedyre for fullbyrdelse av dommer, autentiske offentlig bekreftede dokumenter og rettsforlik,

ER KLAR OVER de bånd som forener dem og som på det økonomiske område er befestet gjennom frihandelsavtalene mellom Det europeiske fellesskap og visse medlemsstater i Det europeiske frihandelsforbund,

TAR HENSYN TIL:

- Brusselkonvensjonen av 27. september 1968 om domsmyndighet og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, slik denne konvensjon er blitt endret gjennom tiltredelseskonvensjonene ved de forskjellige utvidelser av Den europeiske union,
- Luganokonvensjonen av 16. september 1988 om domsmyndighet og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, som utvider anvendelsen av reglene i Brusselkonvensjonen av 1968 til å omfatte visse medlemsstater i Det europeiske frihandelsforbund,
- Rådsforordning (EF) nr. 44/2001 av 22. desember 2000 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, som har erstattet den ovennevnte Brusselkonvensjonen,
- avtalen mellom Det europeiske fellesskap og Kongeriket Danmark om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, undertegnet i Brussel 19. oktober 2005,

ER OVERBEVIST OM at en utvidelse av prinsippene i forordning (EF) nr. 44/2001 til å omfatte partene i konvensjonen her, vil styrke det juridiske og økonomiske samarbeidet,

ØNSKER å oppnå en så ensartet tolkning som mulig av konvensjonen her,

HAR i denne ånd BESLUTTET å inngå konvensjonen her, og

ER BLITT ENIGE OM FØLGENDE:

Kapittel I. Virkeområde

Art 1.

1. Konvensjonen her gjelder i sivile og kommersielle saker uansett hva slags domstol saken bringes inn for. Den omfatter således blant annet ikke skattesaker, tollsaker eller forvaltningsrettslige saker.

2. Konvensjonen gjelder ikke:

- a) fysiske personers rettslige status, rettsevne og rettslige handleevne, formuerettigheter som følge av ekteskap, testament og arv;
- b) konkurs, avvikling av insolvente selskaper, foreninger og stiftelser, offentlige gjeldsforhandlinger (akkord) og liknende ordninger;
- c) sosiale trygdesaker;
- d) voldgift.

3. I konvensjonen her menes med uttrykket «konvensjonsstat», enhver stat som er part i konvensjonen her, eller som er en medlemsstat i Det europeiske fellesskap. Det kan også bety Det europeiske fellesskap.

Kapittel II. Domsmyndighet

Avsnitt 1. Alminnelige bestemmelser

Art 2.

1. Med forbehold for hva som ellers måtte følge av reglene i konvensjonen her, skal personer med bosted i en konvensjonsstat uansett statsborgerskap saksøkes ved domstolene i bostedstaten.
2. Personer som ikke er statsborgere i den konvensjonsstat der de har sitt bosted, skal være underlagt de samme vernetingsreglene som denne statens egne statsborgere.

Art 3.

1. Personer med bosted i en konvensjonsstat kan bare saksøkes ved domstolene i en annen konvensjonsstat når dette følger av reglene i avsnitt 2 til 7 i dette kapittel.
2. Særlig skal de nasjonale vernetingsregler oppført i vedlegg I ikke kunne gjøres gjeldende mot dem.

Art 4.

1. Har saksøkte ikke bosted i en konvensjonsstat, avgjøres domsmyndigheten i hver konvensjonsstat av rettsreglene i denne staten, likevel slik at bestemmelsene i artiklene 22 og 23 skal gjelde også her.
2. Mot en slik saksøkt kan enhver med bosted i en konvensjonsstat, uansett sitt statsborgerskap, benytte de vernetingsregler som denne stat har, herunder dem som er nevnt i vedlegg I, på samme måte som statens egne statsborgere.

Avsnitt 2. Særlige vernetingsregler

Art 5.

En person som har bosted i en konvensjonsstat, kan i en annen konvensjonsstat saksøkes:

1.
  - a) i saker om kontraktforhold, ved domstolen for det sted hvor den forpliktelse tvisten gjelder, skal oppfylles;
  - b) ved anvendelsen av denne bestemmelse skal, med mindre noe annet er avtalt, oppfyllesstedet for den forpliktelse tvisten gjelder, være:

- ved kjøp av løsøre, det sted i en konvensjonsstat der varene er levert, eller skulle vært levert, i henhold til avtalen,
  - ved utførelse av tjenester, det sted i en konvensjonsstat der tjenestene er utført, eller skulle vært utført, i henhold til avtalen;
- c) dersom bokstav b) ikke får anvendelse, skal bokstav a) gjelde;
2. i saker om underholdsplikt,
- a) ved domstolen for det sted der den bidragsberettigede har sitt bosted eller faste opphold, eller
  - b) ved den domstolen som ifølge sine egne rettsregler har kompetanse i en sak om en persons rettslige status, dersom spørsmålet om underholdsplikt avgjøres i en slik sak, unntatt når kompetansen bare grunner seg på statsborgerskapet til en av partene, eller
  - c) ved den domstol som ifølge sine egne rettsregler har kompetanse i en sak om foreldreansvar, dersom spørsmålet om underholdsplikt avgjøres i en slik sak, unntatt når kompetansen bare grunner seg på statsborgerskapet til en av partene;
3. i saker om erstatning utenfor kontraktforhold, ved domstolen for det sted der skaden ble voldt eller oppsto, eller der dette kan komme til å skje;
4. når det gjelder sivile krav som følge av en straffbar handling, ved den domstol som avgjør straffesaken, forutsatt at den domstolen ifølge sine egne rettsregler er kompetent til å behandle sivile krav;
5. i saker som gjelder tvist vedrørende virksomheten til en filial, agentur eller liknende forretningskontor, ved domstolen for det sted hvor filialen, agenturet eller forretningskontoret ligger;
6. i egenskap av stifter, styrer («trustee») eller begunstiget av en «trust» opprettet i medhold av lov eller skriftlig, eller muntlig med skriftlig bekreftelse, ved domstolene i den konvensjonsstat hvor trusten har sitt bosted;
7. i saker om bergelønn for berging av skipslast eller frakt, ved den domstol som:
- a) har besluttet arrest i vedkommende last eller frakt til sikkerhet for kravet, eller
  - b) kunne ha besluttet en slik arrest om det ikke var blitt stilt kausjon eller annen sikkerhet,
- men bare når det hevdes at saksøkte har en interesse i lasten eller frakten eller hadde en slik interesse på bergingstidspunktet.

Art 6.

En person som har bosted i en konvensjonsstat kan også saksøkes:

1. om han er en av flere saksøkte, ved domstolene for det sted hvor en av de saksøkte har bosted, forutsatt at kravene er så nært forbundet at det er ønskelig å forene dem til felles behandling og til felles avgjørelse for å unngå risiko for uforenlige avgjørelser som en følge av separat behandling;
2. når han på grunn av regressplikt eller av andre grunner innstevnes som tredjemann i en sak av noen av de opprinnelige parter, ved den domstol som behandler det opprinnelige søksmål - forutsatt at dette ikke ble reist utelukkende for å unndra saken fra den domstol som ellers ville ha vært kompetent i hans sak;
3. når det gjelder et motkrav vedrørende det samme kontraktforhold eller saksforhold som det opprinnelige krav var basert på, ved den domstol som behandler det opprinnelige krav;
4. i saker om kontraktforhold, når søksmålet kan forenes med et søksmål vedrørende tinglige rettigheter i fast eiendom og er rettet mot samme saksøkte, ved domstolen i den konvensjonsstat der den faste eiendom ligger.

Art 7.

Når en domstol i en konvensjonsstat ifølge konvensjonen her er kompetent i saker om ansvar på grunn av bruken eller driften av et skip, er denne domstol, eller enhver annen domstol som etter statens interne rett trer i stedet for denne domstol, også kompetent til å behandle krav om begrensning av dette ansvar.

Avsnitt 3. Vernetting i forsikringsaker

Art 8.

I forsikringsaker bestemmes vernettinget av reglene i avsnittet her, men likevel slik at artikkel 4 og artikkel 5 nr. 5 får anvendelse.

Art 9.

1. En forsikringsgiver med bosted i en konvensjonsstat kan saksøkes:
  - a) ved domstolene i bostedsstaten, eller
  - b) i en annen konvensjonsstat, i tilfeller der søksmålet anlegges av forsikringstakeren, den forsikrede eller en begunstiget, ved domstolene der saksøkeren har sitt bosted, eller
  - c) om han er en koassurandør, ved domstolene i en konvensjonsstat der det reises søksmål mot den ledende assurandør.
2. En forsikringsgiver uten bosted i noen konvensjonsstat, men med en filial, agentur eller liknende forretningskontor i en konvensjonsstat, skal regnes å ha bosted i den sistnevnte stat når det gjelder tvister oppstått som følge av driften av filialen, agenturet eller forretningskontoret.

Art 10.

Gjelder saken ansvarsforsikring eller forsikring av fast eiendom, kan forsikringsgiveren dessuten saksøkes ved domstolene for skadestedet. Det samme gjelder om forsikringen dekker både fast eiendom og løsøre, og begge deler er berørt av samme skadetilfelle.

Art 11.

1. Ved ansvarsforsikring kan forsikringsgiveren også innstevnes i sak som skadelidte har anlagt mot skadevolderen, dersom de rettsregler som gjelder for vedkommende domstol tillater det.
2. Artiklene 8, 9 og 10 gjelder for søksmål som skadelidte reiser direkte mot forsikringsgiveren, når slike direkte søksmål er tillatt.
3. Dersom de rettsregler som regulerer slike direkte søksmål, tillater at forsikringstakeren eller den forsikrede innstevnes som part i saken, skal samme domstol være kompetent også i forhold til dem.

Art 12.

1. Med unntak for det som følger av artikkel 11 nr. 3, kan en forsikringsgiver bare anlegge søksmål ved domstolene i den konvensjonsstat der saksøkte har sitt bosted, uansett om denne er forsikringstaker, den forsikrede eller en begunstiget.

2. Reglene i avsnittet her hindrer ikke at motkrav reises ved den domstol som i samsvar med avsnittet her behandler det opprinnelige krav.

Art 13.

Reglene i avsnittet her kan bare fravikes i en avtale:

1. som er inngått etter at tvisten oppsto, eller
2. som tillater forsikringstakeren, den forsikrede eller en begunstiget å reise søksmål ved andre domstoler enn dem som er nevnt i avsnittet her, eller
3. som er inngått mellom en forsikringstaker og en forsikringsgiver som begge på avtaletiden har bosted eller fast opphold i den samme konvensjonsstat, når avtalen går ut på at domstolene i denne stat skal være kompetente selv om skaden skulle oppstå i utlandet, forutsatt at en slik avtale ikke er i strid med rettsreglene i denne staten, eller
4. som er inngått med en forsikringstaker som ikke har bosted i noen konvensjonsstat, unntatt når forsikringen er tvungen eller gjelder fast eiendom i en konvensjonsstat, eller
5. som gjelder en forsikringsavtale som dekker en eller flere av de risikoer som er nevnt i artikkel 14.

Art 14.

Artikkel 13 nr. 5 viser til følgende risikoer:

1. ethvert tap av eller skade på:
  - a) sjøgående skip, installasjoner offshore eller på det åpne hav, eller luftfartøyer, når tapet eller skaden har sammenheng med fare ved deres bruk for kommersielle formål;
  - b) gods under forsendelse, unntatt passasjerers bagasje, når forsendelsen helt eller delvis skjer med slikt skip eller luftfartøy;
2. ethvert ansvar, unntatt personskade på passasjer eller tap av eller skade på passasjerbagasje:
  - a) som oppstår ved bruken eller driften av skip, installasjoner eller luftfartøy som nevnt i nr. 1 bokstav a) såframt, hva angår sistnevnte, rettsreglene i den konvensjonsstat hvor luftfartøyet er registrert ikke forbyr vernetingsavtaler i forbindelse med forsikring mot slike skaderisikoer;
  - b) for tap eller skade forårsaket av gods under forsendelse som nevnt i nr. 1 bokstav b);
3. ethvert økonomisk tap i forbindelse med bruk eller drift av skip, installasjoner eller luftfartøy som nevnt i nr. 1 bokstav a), herunder særlig tap av frakt eller befraktningsinntekter;
4. enhver risiko eller interesse i forbindelse med dem som er nevnt i nr. 1 til 3;
5. uansett nr. 1 til 4, alle store risikoer.

Avsnitt 4. Vernetning i saker om forbrukerkontrakter

Art 15.

1. I saker om kontrakt sluttet av en person, forbrukeren, for formål som må anses å ligge utenfor hans yrke eller ervervsmessige virksomhet, bestemmes vernetinget av reglene i avsnittet her, med forbehold for artikkel 4 og artikkel 5 nr. 5, dersom:

- a) det gjelder en kontrakt om kjøp av løsøre hvor kjøpesummen skal betales i rater, eller
- b) det gjelder en kontrakt om lån som skal betales tilbake i rater, eller om noen annen form for kreditt, gitt for å finansiere løsørekjøp, eller
- c) i alle andre tilfeller, når kontrakten er inngått med en person som utøver kommersiell eller ervervsmessig virksomhet i den konvensjonsstat der forbrukeren har bosted, eller på en hvilken som helst annen måte

retter slik virksomhet mot denne stat eller mot flere stater inklusive denne stat, og kontrakten er omfattet av denne virksomhet.

2. Har forbrukerens medkontrahent ikke bosted i noen konvensjonsstat, men har en filial, et agentur eller liknende forretningskontor i en konvensjonsstat, skal medkontrahenten anses å ha bosted i den sistnevnte stat i forhold til tvister som springer ut av driften av filialen, agenturet eller forretningskontoret.
3. Avsnittet her gjelder ikke for transportkontrakter, bortsett fra kontrakter som har bestemmelser om en kombinasjon av reise og opphold til en samlet pris.

Art 16.

1. En forbruker kan reise søksmål mot den andre kontraktpart enten ved domstolene i den konvensjonsstat der denne part har bosted eller ved domstolene i den konvensjonsstat der forbrukeren har sitt bosted.
2. Den andre kontraktpart kan reise søksmål mot forbrukeren bare ved domstolene i den konvensjonsstat der forbrukeren har sitt bosted.
3. Denne artikkel er ikke til hinder for å reise motkrav ved den domstol hvor det opprinnelige krav er innbrakt i samsvar med avsnittet her.

Art 17.

Reglene i avsnittet her kan bare fravikes i en avtale:

1. som er inngått etter at tvisten oppsto, eller
2. som tillater forbrukeren å reise søksmål ved andre domstoler enn dem som er nevnt i avsnittet her, eller
3. som er inngått mellom en forbruker og en kontraktpart som begge på avtaletiden har sitt bosted eller faste opphold i den samme konvensjonsstat, når avtalen går ut på at domstolene i denne stat skal være kompetente, forutsatt at en slik avtale ikke er i strid med rettsreglene i denne staten.

Avsnitt 5. Vernetting i saker om individuelle arbeidsavtaler

Art 18.

1. I saker om individuelle arbeidsavtaler bestemmes vernettinget av reglene i avsnittet her, med forbehold for artikkel 4 og artikkel 5 nr. 5.
2. Når en arbeidstaker inngår en individuell arbeidsavtale med en arbeidsgiver som ikke har bosted i noen konvensjonsstat, men har en filial, et agentur eller liknende forretningskontor i en konvensjonsstat, skal arbeidsgiveren, i tvister som springer ut av driften av denne virksomhet, anses å ha bosted i sistnevnte stat.

Art 19.

En arbeidsgiver med bosted i en konvensjonsstat kan saksøkes:

1. ved domstolene i bostedstaten, eller
2. i en annen konvensjonsstat:
  - a) ved domstolene for det sted hvor arbeidstakeren til vanlig utfører sitt arbeid, eller ved domstolene for det siste sted han gjorde det, eller
  - b) dersom arbeidstakeren til vanlig ikke utfører eller har utført sitt arbeid i et bestemt land, ved domstolene for det sted hvor virksomheten som ansatte arbeidstakeren, ligger eller har ligget.

Art 20.

1. En arbeidsgiver kan kun anlegge søksmål ved domstolene i konvensjonsstaten der arbeidstakeren har sitt bosted.
2. Reglene i avsnittet her er ikke til hinder for å reise motkrav ved den domstol hvor det opprinnelige krav er innbrakt i samsvar med avsnittet her.

Art 21.

Reglene i avsnittet her kan bare fravikes i en vernetingsavtale:

1. som er inngått etter at tvisten oppsto, eller
2. som tillater arbeidstakeren å reise søksmål ved andre domstoler enn dem som er nevnt i avsnittet her.

Avsnitt 6. Eksklusivt vernetting

Art 22.

Følgende domstoler skal være enekompetente, uten hensyn til bosted:

1. i saker om tinglige rettigheter i fast eiendom eller om leie av fast eiendom, domstolene i den konvensjonsstat der eiendommen ligger.

Men i saker om midlertidig leie av fast eiendom til privat bruk for høyst seks på hverandre følgende måneder er også domstolene i den konvensjonsstat der saksøkte har sitt bosted kompetente, forutsatt at leietakeren er en fysisk person og at utleier og leietaker har bosted i samme konvensjonsstat;

2. i saker om gyldigheten, ugyldigheten eller oppløsningen av selskaper eller andre juridiske personer eller sammenslutninger av fysiske eller juridiske personer eller om gyldigheten av vedtak i deres styrende organer, domstolene i den konvensjonsstat der selskapet, foreningen eller den juridiske person eller sammenslutningen har sitt sete. For å avgjøre hvor setet er, skal domstolen anvende sin egen internasjonale privatrett;
3. i saker om gyldigheten av en innføring i et offentlig register, domstolene i den konvensjonsstat der registeret føres;
4. i saker om registrering eller gyldigheten av patenter, varemerker, design eller liknende rettigheter som forutsetter deponering eller registrering, uansett om spørsmålet reises som søksmål eller forsvar, domstolene i den konvensjonsstat der det søkes om deponering eller registrering, eller der deponering eller registrering er skjedd eller ifølge en fellesskapsrettsakt eller en internasjonal konvensjon skal anses å ha skjedd.

Med forbehold for den kompetanse som Det europeiske patentverket er tillagt i konvensjonen om meddelelse av europeiske patenter undertegnet i München 5. oktober 1973, skal domstolene i den enkelte konvensjonsstat ha eksklusiv kompetanse, uansett bosted, i saker som gjelder registrering eller gyldighet av et europeisk patent som er meddelt i denne stat, og uansett om spørsmålet reises som søksmål eller forsvar.

5. i saker om fullbyrdelse av dommer, domstolene i den konvensjonsstat der dommen skal fullbyrdes eller er blitt fullbyrdet.

Avsnitt 7. Vernetingsavtaler

Art 23.

1. Har partene, når minst en av dem har bosted i en konvensjonsstat, avtalt at en domstol eller domstolene i en konvensjonsstat skal være kompetente til å avgjøre noen tvist som har oppstått eller måtte oppstå i et bestemt rettsforhold, er den eller disse domstolene kompetente. En slik kompetanse skal være eksklusiv, med mindre partene har avtalt noe annet. En slik vernetingsavtale skal være enten:
  - a) skriftlig eller muntlig og bekreftet skriftlig, eller
  - b) inngått i en form som er i samsvar med en praksis som disse parter har etablert seg imellom, eller
  - c) i internasjonal handel, i en form som er i samsvar med en handelsbruk som partene kjente eller burde ha kjent, og som i slik handel er allment kjent blant og regelmessig fulgt av dem som inngår slike kontrakter i tilsvarende type handelsforhold.
2. Enhver elektronisk meddelelse som gir en varig dokumentasjon av avtalen om verneting, skal sidestilles med «skriftlig».
3. Har ingen av partene i en slik avtale bosted i en konvensjonsstat, skal domstolene i andre konvensjonsstater ikke ha kompetanse i saken, med mindre den eller de domstoler som er valgt, har avvist saken.
4. Den eller de domstoler i en konvensjonsstat som er tillagt kompetanse i et «trust instrument», er enekompetente i søksmål reist mot stifteren, en styrer («trustee») eller en begunstiget, dersom saken gjelder forholdet mellom disse personer eller deres rettigheter eller plikter i henhold til trusten.
5. Vernetingsavtaler eller vernetingsklausuler i et «trust instrument» er ugyldige dersom de strider mot reglene i artiklene 13, 17 eller 21, eller dersom de tar sikte på å utelukke domstoler som har eksklusiv kompetanse i henhold til artikkel 22.

Art 24.

Dersom domstolen i en konvensjonsstat ikke allerede er kompetent etter andre bestemmelser i konvensjonen her, blir den kompetent når saksøkte møter fram for den. Dette gjelder likevel ikke når saksøkte møtte fram for å bestride domstolens kompetanse, eller når en annen domstol har eksklusiv kompetanse i medhold av artikkel 22.

Avsnitt 8. Prøving av domsmyndighet og mottakelighet

Art 25.

Reises søksmål ved en domstol i en konvensjonsstat og søksmålets gjenstand hovedsakelig er et saksforhold som domstolene i en annen konvensjonsstat har eksklusiv kompetanse over i medhold av artikkel 22, skal førstnevnte domstol av eget tiltak avvise saken.

Art 26.

1. Blir en saksøkt med bosted i en konvensjonsstat stevnet for retten i en annen konvensjonsstat og vedkommende uteblir, skal retten av eget tiltak erklære seg inkompetent, med mindre dens kompetanse følger av bestemmelsene i konvensjonen her.
2. Domstolen skal utsette forhandlingene til det er fastslått at saksøkte er blitt satt i stand til å motta det innledende prosesskriv i saken, eller et tilsvarende dokument, i tilstrekkelig tid for å forberede sitt forsvar, eller at alle nødvendige skritt i så måte er blitt tatt.
3. I stedet for bestemmelsene i nr. 2 skal artikkel 15 i Haagkonvensjonen 15. november 1965 om forkynnelse i utlandet av rettslige og utenrettslige dokumenter i sivile og kommersielle saker gjelde såfram det innledende prosesskriv i saken, eller et tilsvarende dokument, skulle oversendes i samsvar med den konvensjonen.
4. Medlemsstater i Det europeiske fellesskap som er bundet av rådsforordning (EF) nr. 1348/2000 av 29. mai 2000 eller av avtalen mellom Det europeiske fellesskap og Kongeriket Danmark om forkynnelse av rettslige og utenrettslige dokumenter i sivile eller kommersielle saker, undertegnet i Brussel 19. oktober 2005, skal i

forbindelsene seg imellom anvende bestemmelsen i forordningens artikkel 19 såfremt det innledende prosesskriv i saken, eller et tilsvarende dokument, skulle oversendes i samsvar med den forordningen eller den avtalen.

Avsnitt 9. Litispendens - konnekse krav

Art 27.

1. Dersom søksmål som har samme tvistegjenstand, hviler på samme grunnlag, og som reises mellom de samme parter, anlegges ved domstoler i ulike konvensjonsstater, skal alle andre domstoler enn den som saken først er reist ved, av eget tiltak utsette forhandlingene til det er avgjort om den første domstol er kompetent.
2. Når det er avgjort at den første domstol er kompetent, skal alle andre domstoler erklære seg inkompetente til fordel for denne domstol.

Art 28.

1. Er konnekse krav til behandling ved domstoler i ulike konvensjonsstater, kan enhver annen domstol enn den som søksmål først ble reist ved, utsette behandlingen.
2. Så lenge sakene behandles i første instans, kan etter begjæring fra en av partene enhver annen domstol enn den som søksmål først er reist ved, også erklære seg inkompetent dersom den første domstolen er kompetent til å behandle de aktuelle krav og dens rettsregler tillater forening av kravene.
3. Med konnekse krav forstås i artikkelen her krav som er så nært beslektete at det vil være ønskelig med felles behandling og avgjørelse for å unngå motstridende avgjørelser som kunne bli resultatet av atskilt behandling ved forskjellige domstoler.

Art 29.

Hører kravene inn under flere domstolars eksklusive kompetanse, skal alle andre domstoler enn den som søksmål først er reist ved, erklære seg inkompetente til fordel for den første domstol.

Art 30.

I avsnittet her anses en sak som reist ved en domstol:

1. på det tidspunktet da det innledende prosesskriv i saken, eller et tilsvarende dokument inngis til domstolen, forutsatt at saksøker ikke deretter har unnlatt å treffe de tiltak som krevdes av ham for å få dokumentet forkynt for saksøkte, eller
2. dersom det innledende prosesskriv i saken, eller et tilsvarende dokument, skal forkynnes før det inngis til domstolen, på det tidspunktet da det mottas av den myndighet som har ansvaret for forkynnelsen, forutsatt at saksøker ikke deretter har unnlatt å treffe de tiltak som krevdes av ham for å få dokumentet inngitt til domstolen.

Avsnitt 10. Midlertidig sikring m.m.

Art 31.

Det kan for domstolene i en konvensjonsstat begjæres slike bevarende og andre midlertidige sikringstiltak som er tilgjengelige etter rettsreglene i denne staten, selv om en annen konvensjonsstats domstoler er kompetente etter konvensjonen her til å avgjøre det materielle rettsforhold.

Kapittel III. Anerkjennelse og fullbyrdelse

Art 32.

I konvensjonen her menes med «dom» enhver avgjørelse truffet av en domstol i en konvensjonsstat, uten hensyn til hva den kalles, herunder kjennelse, fullbyrdelsesordre eller avgjørelse om sakskostnader truffet av en tjenestemann ved domstolen.

Avsnitt 1. Anerkjennelse

Art 33.

1. En dom avsagt i en konvensjonsstat (opphavsstaten) skal anerkjennes i de andre konvensjonsstater (mottakerstater) uten noen særskilt prosedyre.
2. Bestrides et krav, kan enhver med rettslig interesse og som prinsipalt krever dommens anerkjennelse, begjære å få avgjort etter framgangsmåten i kapitlet her avsnitt 2 og 3 om dommen skal anerkjennes.
3. Har anerkjennelsen betydning for utfallet av en sak som verserer for en domstol i en konvensjonsstat, er denne domstol kompetent til å avgjøre spørsmålet om anerkjennelse.

Art 34.

En dom skal ikke anerkjennes dersom:

1. anerkjennelse åpenbart vil virke støtende på rettsordenen («ordre public») i mottakerstaten;
2. den er en fraværdom og saksøkte ikke fikk forkynt det innledende prosesskriv, eller et tilsvarende dokument i tilstrekkelig tid og på en slik måte at han har kunnet forberede sitt forsvar, med mindre saksøkte unnlot å påklage dommen mens han hadde mulighet til det;
3. den er uforenlig med en dom avsagt i en tvist mellom de samme parter i mottakerstaten;
4. den er uforenlig med en tidligere dom som har den samme tvistegenstand, hviler på det samme grunnlag og er avsagt i en annen konvensjonsstat eller i en tredjestat mellom de samme parter, såframt den tidligere dommen fyller vilkårene for anerkjennelse i mottakerstaten.

Art 35.

1. En dom skal videre ikke anerkjennes dersom den strider mot reglene i kapittel II avsnitt 3, 4 eller 6, eller i tilfelle som nevnt i artikkel 68. En dom kan dessuten nektes anerkjent i tilfelle som nevnt i artikkel 64 nr. 3 eller artikkel 67 nr. 4.
2. Ved prøvingen av de kompetanseregler som er nevnt i foregående ledd, er den domstol eller annen myndighet som begjæringen om anerkjennelse er rettet til, bundet av det faktiske forhold som domstolen i opphavsstaten har lagt til grunn.

3. Med unntak av de tilfelle som er nevnt i nr. 1, kan ikke den stedlige kompetanse til domstolen i opphavsstaten etterprøves. Det forbehold om mottakerstatens rettsorden («ordre public») som er nevnt i artikkel 34 nr. 1, kan ikke gjøres gjeldende mot regler om domstolens stedlige kompetanse.

Art 36.

Ikke i noe tilfelle kan den utenlandske dommen etterprøves når det gjelder realiteten.

Art 37.

1. Den domstol i en konvensjonsstat som behandler spørsmålet om anerkjennelse av en dom avsagt i en annen konvensjonsstat, kan utsette behandlingen dersom en ordinær innsigelse (appell) mot dommen er inngitt.

2. Den domstol i en konvensjonsstat som behandler spørsmålet om anerkjennelse av en dom avsagt i Irland eller Storbritannia, kan utsette behandlingen dersom tvangskraften er utsatt i opphavsstaten fordi det er anvendt rettsmidler mot dommen.

Avsnitt 2. Fullbyrdelse

Art 38.

1. En dom som er avsagt i en konvensjonsstat og som er tvangskraftig der, skal fullbyrdes i en annen konvensjonsstat (mottakerstaten) når den er blitt erklært tvangskraftig i denne staten etter begjæring fra en part med rettslig interesse.

2. Men i Storbritannia skal en dom fullbyrdes i England og Wales, i Skottland eller i Nord-Irland når den er blitt registrert som tvangskraftig i den delen av Storbritannia etter begjæring fra en part med rettslig interesse.

Art 39.

1. Begjæringen skal rettes til den domstol eller kompetente myndighet som er oppført i listen i vedlegg II.

2. Den stedlige kompetanse bestemmes av bostedet til den part det begjæres fullbyrdelse overfor, eller av det sted der fullbyrdelsen skal skje.

Art 40.

1. Framgangsmåten ved begjæring om fullbyrdelse bestemmes av rettsreglene i den stat der fullbyrdelse begjæres.

2. Den som fremmer begjæringen må oppgi en prosessuell adresse i distriktet til den domstol begjæringen fremmes for. Dersom mottakerstaten ikke har rettsregler om en slik adresse, skal den som fremmer begjæringen isteden utpeke en prosessfullmektig.

3. De dokumenter som er nevnt i artikkel 53 skal vedlegges begjæringen.

Art 41.

Dommen skal erklæres tvangskraftig så snart formalitetene omhandlet i artikkel 53 er oppfylt, uten prøving etter artiklene 34 og 35. Den part som fullbyrdelse begjæres overfor har ikke rett til å sette fram merknader på dette stadium.

Art 42.

1. Etter rettsreglene om framgangsmåten i mottakerstaten, skal avgjørelsen om en begjæring om en avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig, straks meddeles den som har framsatt begjæringen.
2. Avgjørelsen som erklærer en dom for tvangskraftig skal forkynnes for den part det er begjært fullbyrdelse overfor, sammen med dommen dersom vedkommende ikke allerede har fått den forkynt.

Art 43.

1. Begge parter kan reise innsigelse (appell) mot avgjørelsen om en begjæring om en avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig.
2. Innsigelsen (appellen) inngis til den domstol som er oppført i listen i vedlegg III.
3. Innsigelsen (appellen) behandles i samsvar med reglene om kontradiktorisk saksbehandling.
4. Dersom den part som fullbyrdelse begjæres overfor, unnlater å møte for domstolen som behandler innsigelsen (appellen), får reglene i artikkel 26 nr. 2 til 4 anvendelse selv om den som fullbyrdelsen begjæres overfor, ikke har bosted i noen av konvensjonsstatene.
5. Innsigelse (appell) mot avgjørelsen som erklærer en dom for tvangskraftig skal inngis innen en måned etter at den er blitt forkynt. Har den part som fullbyrdelse begjæres overfor bosted i en annen konvensjonsstat enn den hvor avgjørelsen som erklærer en dom for tvangskraftig ble avsagt, skal fristen for å reise innsigelse (appell) være to måneder og løpe fra den dag avgjørelsen ble forkynt for ham personlig eller på hans faste oppholdssted. Det kan ikke gis fristutsettelse på grunn av avstanden.

Art 44.

Appellinstansens avgjørelse kan bare overprøves på den måte som er omhandlet i vedlegg IV.

Art 45.

1. Den domstol som en innsigelse (appell) er inngitt til etter artikkel 43 eller artikkel 44 skal avvise eller oppheve en avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig utelukkende av en av de grunnene som er angitt i artiklene 34 og 35. Avgjørelsen skal treffes uten opphold.
2. Ikke i noe tilfelle kan den utenlandske dom etterprøves når det gjelder realiteten.

Art 46.

1. Den domstol som en innsigelse (appell) er inngitt til etter artikkel 43 eller artikkel 44 kan på begjæring fra den part som fullbyrdelse begjæres overfor utsette behandlingen dersom det er inngitt en ordinær innsigelse (appell) mot dommen i opphavsstaten, eller dersom fristen for en slik innsigelse (appell) ennå ikke er ute; i sistnevnte fall kan domstolen sette en frist for å inngi slik innsigelse (appell).
2. Er dommen avsagt i Irland eller Storbritannia, skal ethvert tilgjengelig rettsmiddel i opphavsstaten anses som et ordinært rettsmiddel ved anvendelsen av nr. 1.
3. Domstolen kan også sette som vilkår for fullbyrdelse at det stilles slik sikkerhet som domstolen bestemmer.

Art 47.

1. Når en dom må anerkjennes etter konvensjonen her, skal intet være til hinder for at den som fremmer begjæringen, kan benytte seg av bevarende og andre midlertidige sikringstiltak i samsvar med rettsreglene i mottakerstaten uten at det kreves en avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig etter artikkel 41.

2. Avgjørelsen som erklærer en dom for tvangskraftig skal innebære rett til å beslutte midlertidig sikring.
3. Så lenge fristen løper etter artikkel 43 nr. 5 for innsigelse (appell) mot en avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig, og inntil innsigelsen (appellen) som der er nevnt er avgjort, kan annen fullbyrdelse enn midlertidig sikring mot formuesgoder til den part som fullbyrdelse kreves overfor, ikke foretas.

Art 48.

1. Når en utenlandsk dom avgjør flere krav, og en avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig ikke kan gis for dem alle, skal domstolen eller kompetent myndighet gi slik erklæring for ett eller flere av kravene.
2. Den som fremmer krav om en avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig, kan begrense kravet til deler av dommen.

Art 49.

En utenlandsk dom på tvangsmulkt kan bare fullbyrdes i mottakerstaten hvis mulktens størrelse er endelig avgjort av domstolene i opphavsstaten.

Art 50.

1. Har den som begjærer fullbyrdelse, helt eller delvis nytt godt av fri sakførsel eller rettshjelp, herunder eventuelt også helt eller delvis gebyrfritak i opphavsstaten, skal han ved saksbehandlingen etter reglene i avsnittet her nyte godt av friest mulig sakførsel eller rettshjelp, eller i tilfelle også videst mulig gebyrfritak, etter rettsreglene i mottakerstaten.
2. Den som begjærer fullbyrdelse av en avgjørelse om underholdsplikt truffet av et forvaltningsorgan i Danmark, Island eller Norge skal i mottakerstaten nyte godt av den støtte og de fritak som er nevnt i første ledd dersom han legger fram en erklæring fra henholdsvis det danske, det islandske eller det norske justisministerium om at han oppfyller vilkårene for helt eller delvis fri sakførsel eller rettshjelp, herunder eventuelt gebyrfritak.

Art 51.

En part som begjærer fullbyrdelse i en konvensjonsstat av en dom avsagt i en annen konvensjonsstat, kan ikke pålegges noen form for sikkerhetsstillelse, depositum eller liknende, bare fordi han er utenlandsk statsborger eller ikke har bosted eller opphold i mottakerstaten.

Art 52.

Det må i fullbyrdesstaten ikke pålegges gebyr, avgift eller liknende betaling beregnet ut fra tvistegenstandens verdi for behandling av en begjæring om en avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig.

Avsnitt 3. Almennelige bestemmelser

Art 53.

1. En part som begjærer anerkjennelse eller avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig, skal legge fram en bekreftet kopi av dommen.
2. Den part som begjærer avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig, skal også legge fram den bekreftelse som er nevnt i artikkel 54, med forbehold for artikkel 55.

Art 54.

Domstolen eller kompetent myndighet i en konvensjonsstat der en dom er avsagt, skal på anmodning fra enhver med rettslig interesse utstede en bekreftelse som utferdiges på standardskjemaet i vedlegg V til konvensjonen her.

Art 55.

1. Dersom det ikke utstedes bekreftelse som nevnt i artikkel 54, kan retten eller kompetent myndighet sette en frist for framleggelse eller godta tilsvarende dokumenter eller fritta fra kravet om framleggelse når den mener den alt har tilstrekkelige opplysninger.
2. Retten eller kompetent myndighet kan kreve at det legges fram en oversettelse av dokumentene. Oversettelsen skal bekreftes av en person med myndighet til dette i en av konvensjonsstatene.

Art 56.

Det skal ikke kreves legalisering eller tilsvarende formalitet med hensyn til de dokumenter som er nevnt i artikkel 53 eller artikkel 55 nr. 2, eller med hensyn til prosessfullmakt.

Kapittel IV. Autentiske offentlig bekreftede dokumenter og rettsforlik

Art 57.

1. Et offentlig bekreftet dokument som er utstedt som autentisk og er tvangskraftig i en konvensjonsstat, skal på begjæring erklæres tvangskraftig i en annen konvensjonsstat etter reglene i artikkel 38 følgende. Den domstol som en innsigelse (appell) er inngitt til etter artikkel 43 eller artikkel 44 kan bare avvise eller oppheve en avgjørelse som erklærer en dom for tvangskraftig dersom fullbyrdelse på grunnlag av dokumentet åpenbart vil virke støtende på rettsordenen («ordre public») i mottakerstaten.
2. Avtaler om underholdsplikt inngått overfor en forvaltningsmyndighet eller bekreftet av en slik myndighet skal også betraktes som autentiske offentlig bekreftede dokumenter i henhold til nr. 1.
3. Dokumentet må oppfylle de vilkår som er satt for å kunne fastslå at det er autentisk etter reglene i utstedelsesstaten.
4. Bestemmelsene i kapittel III avsnitt 3 får anvendelse så langt de passer. Kompetent myndighet i den konvensjonsstat der et autentisk offentlig bekreftet dokument ble utarbeidet eller registrert, skal på begjæring fra enhver med rettslig interesse, utstede en bekreftelse utferdiget på standardskjemaet i vedlegg VI til konvensjonen her.

Art 58.

Et forlik som er inngått for retten under behandlingen av tvistemålet og som har tvangskraft i den konvensjonsstat hvor det ble inngått, har tvangskraft i mottakerstaten på samme vilkår som et autentisk offentlig bekreftet dokument. Domstolen eller kompetent myndighet i den konvensjonsstat der det ble inngått rettsforlik, skal på begjæring fra enhver med rettslig interesse, utstede en bekreftelse utferdiget på standardskjemaet i vedlegg V til konvensjonen her.

Kapittel V. Alminnelige bestemmelser

Art 59.

1. Ved avgjørelsen av om en part har bosted i den konvensjonsstat hvor søksmål er reist for domstolene, skal retten anvende sin egen interne rett.
2. Har en part ikke bosted i den stat hvor søksmål er reist for domstolene, skal retten ved avgjørelsen av om han har bosted i en annen konvensjonsstat, anvende rettsreglene i denne staten.

Art 60.

1. I konvensjonen her har et selskap eller annen juridisk person eller sammenslutning av fysiske eller juridiske personer bosted der hvor det har sitt:
  - a) vedtektsbestemte sete, eller
  - b) hovedadministrasjon, eller
  - c) hovedforretningssted.
2. For Storbritannia og Irland menes med «vedtektsbestemt sete» registrert forretningskontor eller, dersom det ikke finnes, stedet der selskapet er registrert eller, dersom det ikke finnes, stedet i henhold til hvis rettsregler stiftelsen fant sted.
3. For å avgjøre om en «trust» har bosted i den konvensjonsstat hvor saken er reist, skal retten anvende sin egen internasjonale privatrett.

Art 61.

Med forbehold for gunstigere regler i nasjonal rett kan personer med bosted i en konvensjonsstat og som blir straffeforfulgt for en ikke-forsettlig overtredelse ved straffdomstolene i en annen konvensjonsstat hvor de ikke er statsborgere, la seg forsvare av personer med myndighet til dette, selv om de ikke møter personlig. Domstolen som behandler saken kan imidlertid påby personlig frammøte; ved fravær behøver ikke en dom avsagt om borgerlige krav uten at vedkommende hadde høve til å forsvare seg, å anerkjennes eller fullbyrdes i andre konvensjonsstater.

Art 62.

I konvensjonen her omfatter uttrykket «domstol» enhver myndighet som en konvensjonsstat har utpekt til å ha domsmyndighet i saker som hører under virkeområdet for konvensjonen her.

Kapittel VI. Overgangsbestemmelser

Art 63.

1. Konvensjonen her får bare anvendelse på søksmål som er reist og offentlig bekreftede dokumenter som er utstedt som autentiske etter at konvensjonen har trådt i kraft i opphavsstaten, og ved anerkjennelse eller fullbyrdelse av en dom eller et autentisk offentlig bekreftet dokument, i mottakerstaten.
2. Om saken ble reist i opphavsstaten før konvensjonen her trådte i kraft, skal dommer avsagt etter det tidspunkt anerkjennes og fullbyrdes i samsvar med reglene i kapittel III:
  - a) dersom saken ble reist i opphavsstaten etter at Luganokonvensjonen av 16. september 1988 trådte i kraft både i opphavsstaten og i mottakerstaten;
  - b) i alle andre tilfeller, dersom domstolenes kompetanse bygde på regler som er i samsvar med reglene i enten kapittel II eller i en konvensjon som var i kraft mellom opphavsstaten og mottakerstaten da saken ble reist.

Kapittel VII. Forholdet til rådsforordning (EF) nr. 44/2001 og andre instrumenter

Art 64.

1. Konvensjonen her er ikke til hinder for at medlemsstatene i Det europeiske fellesskap anvender rådsforordning (EF) nr. 44/2001 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, med eventuelle endringer, konvensjonen om jurisdiksjon og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, inngått i Brussel 27. september 1968, samt protokollen om tolking av den konvensjonen ved De europeiske fellesskaps domstol, inngått i Luxembourg 3. juni 1971, som endret ved konvensjoner om tilslutning til nevnte konvensjon og protokoll inngått mellom medlemsstatene i De europeiske fellesskap, så vel som avtalen mellom Det europeiske fellesskap og Kongeriket Danmark om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, undertegnet i Brussel 19. oktober 2005.
2. Konvensjonen her skal likevel alltid anvendes:
  - a) i spørsmål om domstolenes kompetanse, når saksøkte har bosted i en stat der konvensjonen her får anvendelse, men ikke et instrument nevnt i nr. 1, eller der artiklene 22 eller 23 i konvensjonen her overfører kompetansen til domstolene i en slik stat;
  - b) i spørsmål om litispensens eller konnekse krav som nevnt i artiklene 27 og 28, når sak reises i en stat der konvensjonen her får anvendelse, men ikke et instrument nevnt i nr. 1, og i en stat der konvensjonen her får anvendelse, så vel som et instrument nevnt i nr. 1;
  - c) i spørsmål om anerkjennelse og fullbyrdelse, når enten opphavsstaten eller mottakerstaten ikke anvender et instrument nevnt i nr. 1.
3. Foruten av de grunner som er nevnt i kapittel III kan anerkjennelse eller fullbyrdelse nektes når det kompetansegrunnlag dommen bygger på, avviker fra det som ville følge av konvensjonen her, og anerkjennelse eller fullbyrdelse begjæres overfor en part som har bosted i en stat der konvensjonen her, men ikke et instrument nevnt i nr. 1 får anvendelse, med mindre dommen etter de rettsregler som ellers måtte gjelde i mottakerstaten likevel kan anerkjennes eller fullbyrdes.

Art 65.

Når ikke annet følger av artiklene 63 nr. 2, 66 og 67, skal konvensjonen her erstatte de konvensjoner som er inngått mellom to eller flere konvensjonsstater, og som dekker de samme saker som konvensjonen her. Særlig skal konvensjonene nevnt i vedlegg VII erstattes.

Art 66.

1. Konvensjonene nevnt i artikkel 65 skal fortsatt gjelde i saker som konvensjonen her ikke omfatter.
2. De skal fortsatt gjelde for dommer avsagt og offentlig bekreftede dokumenter som er utstedt som autentiske før konvensjonen her trer i kraft.

Art 67.

1. Konvensjonen her berører ikke konvensjoner som konvensjonspartene og/eller konvensjonsstatene er bundet av, og som regulerer domsmyndighet eller anerkjennelse eller fullbyrdelse av dommer på særskilt avgrensede saksfelter. Med forbehold for de forpliktelser som følger av andre avtaler mellom visse konvensjonsparter, skal konvensjonen her ikke være til hinder for at konvensjonspartene inngår slike konvensjoner.
2. Konvensjonen her hindrer ikke en domstol i en stat bundet av konvensjonen her, og av en konvensjon om et særskilt avgrenset saksfelt, i å ta domsmyndighet i henhold til sistnevnte konvensjon, selv om saksøkte har bosted i en annen konvensjonsstat som ikke har sluttet seg til den konvensjonen. Den domstol som behandler saken, skal likevel alltid anvende artikkel 26 i konvensjonen her.
3. Dommer avsagt i en konvensjonsstat av en domstol som var kompetent i kraft av en konvensjon om et særskilt avgrenset saksfelt skal anerkjennes og fullbyrdes i de andre konvensjonsstatene etter reglene i kapittel III i konvensjonen her.
4. Foruten av de grunner som er nevnt i kapittel III kan anerkjennelse eller fullbyrdelse nektes dersom mottakerstaten ikke er bundet av konvensjonen på et særskilt avgrenset saksfelt og den person som anerkjennelse eller fullbyrdelse begjæres overfor, har bosted i den staten eller, dersom mottakerstaten er en medlemsstat i Det europeiske fellesskap og med hensyn til konvensjoner som vil måtte inngås av Det

europiske fellesskap, i en av dets medlemsstater, med mindre dommen likevel kan anerkjennes eller fullbyrdes etter de rettsregler som ellers måtte gjelde i mottakerstaten.

5. Har både opphavsstaten og mottakerstaten sluttet seg til en konvensjon om et særskilt avgrenset saksfelt og den konvensjonen inneholder egne vilkår for anerkjennelse eller fullbyrdelse av dommer, skal disse vilkår anvendes. I alle tilfelle kan bestemmelsene i konvensjonen her om framgangsmåten ved anerkjennelse og fullbyrdelse anvendes.

Art 68.

1. Konvensjonen her skal ikke berøre avtaler der konvensjonsstatene, før konvensjonen trer i kraft, har forpliktet seg til ikke å anerkjenne dommer avsagt i en annen konvensjonsstat mot saksøkte med bosted eller fast opphold i en tredjestat, når det gjelder tilfelle som nevnt i artikkel 4 og dommen bare kunne avsies på grunnlag av en kompetanseregel som angitt i artikkel 3 nr. 2. Med forbehold for de forpliktelser som følger av andre avtaler mellom visse konvensjonsparter, skal konvensjonen her ikke være til hinder for at konvensjonspartene inngår slike konvensjoner.

2. En konvensjonspart kan likevel ikke forplikte seg overfor en tredje stat til ikke å anerkjenne en dom avsagt i en annen konvensjonsstat av en domstol som har bygd sin domskompetanse på at saksøkte har et formuesgode i den staten, eller på at saksøker har fått utlegg eller arrest i et formuesgode som befant seg der:

- a) dersom søksmålet gjaldt eiendomsretten eller besittelsesretten til formuesgodet, råderetten over det eller en annen tvist vedrørende formuesgodet, eller
- b) dersom formuesgodet er stilt til sikkerhet for en gjeld som er sakens gjenstand.

Kapittel VIII. Sluttbestemmelser

Art 69.

1. Konvensjonen skal være åpen for undertegning av Det europeiske fellesskap, Danmark og stater som når konvensjonen åpnes for undertegning, er medlemmer av Det europeiske frihandelsforbund.

2. Konvensjonen skal undergis ratifikasjon av de undertegnende stater. Ratifikasjonsdokumentene skal deponeres hos Forbundsrådet i Sveits, som skal være depositar for konvensjonen.

3. På tidspunktet for ratifikasjon kan konvensjonspartene avgi erklæringer i samsvar med artikkel I, II og III i protokoll 1.

4. Konvensjonen trer i kraft den første dag i den sjette måned som følger etter den dag da Det europeiske fellesskap og et medlem av Det europeiske frihandelsforbund har deponert sine ratifikasjonsdokumenter.

5. Konvensjonen skal tre i kraft i forhold til enhver annen part den første dag i den tredje måned som følger etter deponeringen av dens ratifikasjonsdokument.

6. Med forbehold for artikkel 3 nr. 3 i protokoll 2 skal konvensjonen her erstatte konvensjonen om domsmyndighet og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker vedtatt i Lugano 16. september 1988, fra sin ikrafttredelse i samsvar med nr. 4 og 5 ovenfor. Enhver henvisning til Luganokonvensjonen av 1988 i andre instrumenter, skal forstås som en henvisning til konvensjonen her.

7. Hva angår forholdet mellom medlemsstatene i Det europeiske fellesskap og territorier utenfor Europa omhandlet i artikkel 70 nr. 1 bokstav b), skal konvensjonen erstatte konvensjonen om jurisdiksjon og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, inngått i Brussel 27. september 1968, samt protokollen om tolking av den konvensjonen ved De europeiske fellesskaps domstol, inngått i Luxembourg 3. juni 1971, endret ved konvensjoner om tiltredelse til nevnte konvensjon og protokoll av de stater som har tiltrådt De europeiske fellesskap, fra den dag konvensjonen her trer i kraft for disse territorier i samsvar med artikkel 73 nr. 2.

Art 70.

1. Etter at konvensjonen har trådt i kraft, er den åpen for tiltredelse av:
  - a) De stater som etter at konvensjonen er åpnet for undertegning, blir medlemmer av Det europeiske frihandelsforbund, på de vilkår som er fastlagt i artikkel 71;
  - b) Medlemsstater i Det europeiske fellesskap som handler på vegne av visse territorier utenfor Europa som er en del av vedkommende medlemsstats territorium, eller for hvis internasjonale forbindelser vedkommende medlemsstat er ansvarlig, på de vilkår som er fastlagt i artikkel 71;
  - c) enhver annen stat, på de vilkår som er fastlagt i artikkel 72.
2. Stater nevnt i nr. 1 som ønsker å bli part i konvensjonen her, skal rette søknaden til depositaren. Med søknaden, herunder informasjon som er nevnt i artiklene 71 og 72, skal det følge en oversettelse til engelsk og fransk.

Art 71.

1. Enhver stat som er nevnt i artikkel 70 nr. 1 bokstav a) og b), og som ønsker å bli part i konvensjonen her,
  - a) skal sende inn de opplysninger som kreves i henhold til konvensjonen her;
  - b) kan avgi erklæringer i samsvar med artiklene I og III i protokoll 1.
2. Depositaren skal oversende all informasjon mottatt i henhold til nr. 1, til de øvrige konvensjonsparter før vedkommende stat deponerer tiltredelsesdokumentet.

Art 72.

1. Enhver stat som er nevnt i artikkel 70 nr. 1 bokstav c), og som ønsker å bli part i konvensjonen her,
  - a) skal sende inn den informasjonen som kreves for å anvende konvensjonen her;
  - b) kan avgi erklæringer i samsvar med artiklene I og III i protokoll 1; og
  - c) skal især gi depositaren informasjon om:
    - (1) sitt rettssystem, herunder informasjon om utnevning av dommere og om deres uavhengighet;
    - (2) sin interne rett hva angår sivil rettergang og fullbyrdelse av dommer; og
    - (3) sin internasjonale privatrett hva angår sivil rettergang.
2. Depositaren skal oversende all informasjon mottatt i henhold til nr. 1, til de øvrige konvensjonsparter før vedkommende stat innbyr til å tiltre i samsvar med nr. 3.
3. Med forbehold for nr. 4 skal depositaren bare innby vedkommende stat til å tiltre dersom den har fått enstemmig samtykke av konvensjonspartene. Konvensjonspartene skal bestrebe seg på å gi sitt samtykke innen ett år etter depositarens innbydelse.
4. Konvensjonen skal tre i kraft bare i forholdet mellom den tiltredende staten og de konvensjonsparter som ikke har reist noen innvendinger mot tiltredelsen før den første dag i den tredje måned som følger etter at tiltredelsesdokumentet er deponert.

Art 73.

1. Tiltredelsesdokumentene skal deponeres hos depositaren.
2. For en tiltredende stat nevnt i artikkel 70 skal konvensjonen tre i kraft den første dag i den tredje måned som følger etter at dens tiltredelsesdokument er deponert. Deretter skal den tiltredende stat anses som en part i konvensjonen.
3. Enhver konvensjonspart kan oversende depositaren en tekst til konvensjonen her på sitt eller sine språk, som skal ha gyldighet dersom konvensjonspartene samtykker, i samsvar med protokoll 2 artikkel 4.

Art 74.

1. Konvensjonen her er inngått for et ubegrenset tidsrom.
2. Enhver konvensjonspart kan når som helst si opp konvensjonen her ved å sende en meddelelse til depositaren.

3. Oppsigelsen får virkning ved utløpet av det kalenderår som følger etter at det er gått seks måneder fra den dag da depositaren mottok meddelelsen om oppsigelse.

Art 75.

Med konvensjonen her følger:

- en protokoll 1, om visse spørsmål om domsmyndighet, saksbehandling og fullbyrdelse;
- en protokoll 2, om domstolenes ensartete tolking av konvensjonen her og om den permanente komité;
- en protokoll 3, om anvendelsen av artikkel 67 i konvensjonen her;
- vedlegg I til IV og vedlegg VII, med informasjon om anvendelsen av konvensjonen her;
- vedlegg V og VI, som inneholder de bekreftelser som er nevnt i artiklene 54, 58 og 57 i konvensjonen her;
- vedlegg VIII, som angir gyldige språk som nevnt i artikkel 79 i konvensjonen her; og
- vedlegg IX, om anvendelsen av artikkel II i protokoll 1.

Disse protokoller og vedlegg skal utgjøre en integrert del av konvensjonen her.

Art 76.

Med forbehold for artikkel 77 kan enhver konvensjonspart be om revisjon av konvensjonen her.

For det formål skal depositaren sammenkalle den permanente komité som fastsatt i protokoll 2 artikkel 4.

Art 77.

1. Konvensjonspartene skal oversende depositaren teksten til enhver bestemmelse i sin lovgivning som endrer listene i vedlegg I til IV, samt enhver sletting eller tilføyelse i listen i vedlegg VII, med ikrafttredelsesdato. Oversendelsen skal finne sted i rimelig tid før ikrafttredelsen og være ledsaget av en oversettelse til engelsk og fransk. Depositaren skal endre de berørte vedlegg i samsvar med dette, etter å ha rådført seg med den permanente komité i samsvar med protokoll 2 artikkel 4. For dette formål skal konvensjonspartene sørge for en oversettelse av endringene til sine språk.

2. Enhver endring av vedlegg V til VI og vedlegg VIII til IX til konvensjonen her skal vedtas av den permanente komité i samsvar med protokoll 2 artikkel 4.

Art 78.

1. Depositaren skal underrette konvensjonspartene om:

- a) deponeringen av ethvert ratifikasjons- eller tiltredelsesdokument;
- b) datoene for ikrafttredelsen av konvensjonen her i forhold til konvensjonspartene;
- c) enhver erklæring mottatt i henhold til artiklene I til IV i protokoll 1;
- d) enhver meddelelse etter artikkel 74 nr. 2, artikkel 77 nr. 1 og punkt 4 i protokoll 3.

2. Meddelelsene skal ledsages av oversettelser til engelsk og fransk.

Art 79.

Konvensjonen her, utferdiget i ett enkelt originaleksemplar på de språk som er oppført i vedlegg VIII, med samme gyldighet for alle tekster, skal deponeres i arkivene til Forbundsrådet i Sveits. Forbundsrådet i Sveits skal sende en bekreftet kopi til hver konvensjonspart.

TIL VITTERLIGHET DERAU har de befullmektigede undertegnet denne konvensjonen.

Protokoll 1 om visse spørsmål om domsmyndighet, saksbehandling og fullbyrdelse

KONVENsjONSPARTENE ER ENIGE OM FØLGENDE:

Art I.

1. Rettslige og utenrettslige dokumenter som er satt opp i en konvensjonsstat og som skal forkynnes for personer i en annen konvensjonsstat, skal formidles i samsvar med framgangsmåten fastsatt i konvensjoner og avtaler inngått mellom disse stater.
2. Med mindre den konvensjonspart på hvis territorium forkynnelsen skal skje reserverer seg ved en erklæring til depositaren, kan slike dokumenter også sendes fra vedkommende offentlige tjenestemann i den stat hvor dokumentet er satt opp, direkte til vedkommende offentlige tjenestemann i den stat der adressaten befinner seg. Tjenestemannen i opphavsstaten skal i så fall sende en kopi av dokumentet til den tjenestemann i mottakerstaten som har kompetanse til å presentere det for adressaten. Dokumentet skal sendes i samsvar med rettsreglene i mottakerstaten. Sendingen skal fastslås ved en bekreftelse som sendes direkte til tjenestemannen i opphavsstaten.
3. Medlemsstater i Det europeiske fellesskap som er bundet av rådsforordning (EF) nr. 1348/2000 av 29. mai 2000 eller av avtalen mellom Det europeiske fellesskap og Kongeriket Danmark om forkynnelse av rettslige og utenrettslige dokumenter i sivile eller kommersielle saker, undertegnet i Brussel 19. oktober 2005, skal i forbindelsene seg imellom anvende den forordningen og den avtalen.

Art II.

1. Den kompetanse som er fastsatt i artiklene 6 nr. 2 og 11 for søksmål om regressplikt og andre saker hvor tredjemann trekkes inn, kan ikke gjøres fullt ut gjeldende i konvensjonsstater nevnt i vedlegg IX. Enhver person med bosted i en annen konvensjonsstat kan saksøkes for domstolene i disse statene i henhold til reglene nevnt i vedlegg IX.
2. Det europeiske fellesskap kan på ratifikasjonstidspunktet erklære at framgangsmåtene nevnt i artiklene 6 nr. 2 og 11 ikke kan gjøres gjeldende i enkelte andre medlemsstater, og opplyse om hvilke regler som skal gjelde.
3. Dommer avsagt i de øvrige konvensjonsstater i henhold til artiklene 6 nr. 2 eller 11, skal anerkjennes og fullbyrdes i de stater som er nevnt i nr. 1 og 2, i samsvar med kapittel III. De rettsvirkninger som dommer avsagt i disse stater måtte ha overfor tredjeperson ved anvendelse av bestemmelsene i nr. 1 og 2, skal også anerkjennes i de øvrige konvensjonsstater.

Art III.

1. Sveits forbeholder seg rett til å erklære på ratifikasjonstidspunktet at det ikke vil anvende følgende del av bestemmelsen i artikkel 34 nr. 2:

«med mindre saksøkte unnlot å påklage dommen mens han hadde mulighet til det».

Dersom Sveits avgir en slik erklæring, skal de øvrige konvensjonsparter ta det samme forbeholdet med hensyn til dommer avsagt ved domstolene i Sveits.

2. Konvensjonspartene kan, med hensyn til dommer avsagt i en tiltredende stat som nevnt i artikkel 70 nr. 1 bokstav c), ved erklæring forbeholde seg:

- a) den rett som er nevnt i nr. 1, og
- b) retten for en myndighet som nevnt i artikkel 39, uten hensyn til bestemmelsene i artikkel 41, til å undersøke av eget tiltak om noen av grunnene til å nekte anerkjennelse og fullbyrdelse av en dom er til stede eller ikke.

3. Dersom en konvensjonspart har tatt et slikt forbehold overfor en tiltredende stat som nevnt i nr. 2, kan denne tiltredende stat ved erklæring forbeholde seg den samme retten med hensyn til dommer avsagt ved vedkommende konvensjonsparts domstoler.

4. Med unntak av det forbehold som er nevnt i nr. 1, gjelder erklæringene for en femårsperiode og kan fornyes ved utløpet av en slik periode. Konvensjonsparten skal melde fra om en fornyelse av en erklæring som nevnt i nr. 2 senest seks måneder før utløpet av perioden. En tiltredende stat kan bare fornye en erklæring avgitt i henhold til nr. 3 etter at vedkommende erklæring som nevnt i nr. 2 er fornyet.

Art IV.

De erklæringer som er nevnt i denne protokoll, kan på ethvert tidspunkt trekkes tilbake ved meddelelse til depositaren. Med meddelelsen skal det følge en oversettelse til engelsk og fransk. Konvensjonspartene sørger for oversettelser til sine språk. En tilbaketrekking skal få virkning fra den første dag i den tredje måned som følger etter meddelelsen.

Protokoll 2 om ensartet tolking av konvensjonen og om den permanente komité

Fortale

KONVENSJONSPARTENE,

SOM VISER TIL konvensjonen artikkel 75,

SOM TAR I BETRAKTNING den viktige sammenhengen mellom konvensjonen her, Luganokonvensjonen av 1988 og de instrumenter som er nevnt i artikkel 64 nr. 1 i konvensjonen her,

SOM TAR I BETRAKTNING at De europeiske fellesskaps domstol har kompetanse til å avgjøre spørsmål om tolkingen av de instrumenter som er nevnt i artikkel 64 nr. 1 i konvensjonen her,

SOM TAR I BETRAKTNING at konvensjonen her blir en del av fellesskapsreglene, og at De europeiske fellesskaps domstol derfor har kompetanse til å avgjøre spørsmål om tolkingen av bestemmelsene i konvensjonen her med hensyn til anvendelsen ved domstolene i Det europeiske fellesskaps medlemsstater,

SOM KJENNER TIL de avgjørelser De europeiske fellesskaps domstol har truffet om tolkingen av de instrumenter som er nevnt i artikkel 64 nr. 1 i konvensjonen her fram til undertegningen av konvensjonen her, og til de avgjørelser som domstolene hos partene i Luganokonvensjonen av 1988 har truffet om sistnevnte konvensjon fram til tiden for undertegningen av konvensjonen her,

SOM TAR I BETRAKTNING at den parallelle revisjonen av både Luganokonvensjonen av 1988 og Brusselkonvensjonen, som førte til inngåelsen av en revidert tekst til disse konvensjonene, i det vesentlige var basert på ovennevnte avgjørelser om Brusselkonvensjonen av 1968 og Luganokonvensjonen av 1988,

SOM TAR I BETRAKTNING at den reviderte teksten til Brusselkonvensjonen er blitt innarbeidet i forordning (EF) nr. 44/2001 etter Amsterdamtraktatens ikrafttredelse,

SOM TAR I BETRAKTNING at denne reviderte teksten også utgjorde grunnlaget for teksten til konvensjonen her,

SOM ØNSKER å unngå, under full aktelse for domstolenes uavhengighet, motstridende tolking, og å oppnå en så ensartet tolking som mulig av bestemmelsene i konvensjonen her, og av bestemmelsene i forordning (EF) nr. 44/2001 som i det alt vesentlige er gjengitt i konvensjonen her, og av andre instrumenter som nevnt i artikkel 64 nr. 1 i konvensjonen her,

ER BLITT ENIGE OM FØLGENDE:

Art 1.

1. Enhver domstol som anvender og tolker konvensjonen her, skal ta tilbørlig hensyn til de prinsipper som følger av enhver relevant avgjørelse om vedkommende bestemmelse(r) eller liknende bestemmelse(r) i Luganokonvensjonen av 1988 og de instrumenter som er nevnt i artikkel 64 nr. 1 i konvensjonen her, truffet av domstolene i konvensjonsstatene og De europeiske fellesskaps domstol.
2. For domstolene i medlemsstatene i Det europeiske fellesskap skal forpliktelsen i nr. 1 gjelde med forbehold for deres forpliktelser i forhold til De europeiske fellesskaps domstol, som følger av traktaten om opprettelse av Det europeiske fellesskap eller avtalen mellom Det europeiske fellesskap og Kongeriket Danmark om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker, undertegnet i Brussel 19. oktober 2005 .

Art 2.

Enhver konvensjonsstat som ikke er en medlemsstat i Det europeiske fellesskap, har rett til å komme med innlegg eller skriftlig uttalelse, i samsvar med artikkel 23 i protokollen om vedtektene for De europeiske fellesskaps domstol, når en domstol eller en særdomstol i en medlemsstat i Det europeiske fellesskap henviser

en sak til De europeiske fellesskaps domstol for prejudisiell avgjørelse om fortolkningen av konvensjonen her eller de instrumenter som er nevnt i artikkel 64 nr. 1 i konvensjonen her.

Art 3.

1. Kommisjonen for De europeiske fellesskap skal etablere et system for utveksling av informasjon om relevante dommer avsagt etter konvensjonen her, så vel som relevante dommer avsagt etter Luganokonvensjonen av 1988 og de instrumenter som er nevnt i artikkel 64 nr. 1 i konvensjonen her. Systemet skal være åpent for allmennheten og inneholde dommer avsagt av domstoler i siste instans og av De europeiske fellesskaps domstol så vel som dommer av særlig betydning som er blitt endelige og er avsagt i henhold til konvensjonen her, Luganokonvensjonen av 1988 og de instrumenter som er nevnt i artikkel 64 nr. 1 i konvensjonen her. Dommene skal klassifiseres og være forsynt med et sammendrag.

Systemet skal bestå av dommer som omhandlet ovenfor som Kommisjonen mottar fra de kompetente myndigheter i konvensjonsstatene og som er avsagt av domstolene i disse stater.

2. Rettsskriveren ved De europeiske fellesskaps domstol vil foreta et utvalg av saker av særlig interesse for at konvensjonen skal virke på en tilfredsstillende måte, og presentere denne rettspraksis på ekspertmøter i samsvar med artikkel 5 i denne protokoll.

3. Fram til De europeiske fellesskap har innført systemet omhandlet i nr. 1, skal De europeiske fellesskaps domstol fortsatt anvende det system for informasjonsutveksling som er etablert ved protokoll 2 i Luganokonvensjonen av 1988, for dommer avsagt etter konvensjonen her og Luganokonvensjonen av 1988.

Art 4.

1. En permanent komité skal opprettes, sammensatt av representanter for konvensjonspartene.

2. På begjæring fra en konvensjonspart skal depositaren for konvensjonen sammenkalle til møter i komiteen for å:

- drøfte forholdet mellom konvensjonen her og andre internasjonale instrumenter;
- drøfte anvendelsen av artikkel 67, herunder tilsiktede tiltredelser til instrumenter om særskilt avgrensede saksfelter i samsvar med artikkel 67 nr. 1 og lovforslag i samsvar med protokoll 3;
- vurdere tiltredelse av nye stater. Komiteen kan særlig stille tiltredende stater som omhandlet i artikkel 70 nr. 1 bokstav c) spørsmål om deres rettssystem og gjennomføringen av konvensjonen. Komiteen kan også vurdere mulige endringer av konvensjonen som eventuelt må til for at den skal kunne anvendes i de tiltredende stater;
- godkjenne nye, gyldige språkversjoner i henhold til artikkel 73 nr. 3 i konvensjonen her og de nødvendige endringer av vedlegg VIII;
- drøfte revisjon av konvensjonen etter artikkel 76;
- drøfte endringer av vedlegg I til IV og vedlegg VII etter artikkel 77 nr. 1;
- vedta endringer av vedlegg V og VI etter artikkel 77 nr. 2;
- trekke tilbake forbehold og erklæringer fra konvensjonspartene etter protokoll 1 og nødvendige endringer av vedlegg IX.

3. Komiteen skal fastsette en forretningsorden for sin virksomhet og beslutningstaking. Disse reglene skal åpne for muligheten for å drøfte og treffe beslutninger ved skriftlig prosedyre.

Art 5.

1. Depositaren kan etter behov sammenkalle et ekspertmøte som skal utveksle synspunkter på hvordan konvensjonen virker, og særlig om utviklingen av rettspraksis og nytt lovverk som kan få innvirkning på konvensjonens anvendelse.

2. Møtet skal være sammensatt av eksperter fra konvensjonspartene, konvensjonsstatene, De europeiske fellesskaps domstol og Det europeiske frihandelsforbund. Det skal være åpent for andre eksperter når det anses som hensiktsmessig.

3. Ethvert spørsmål som oppstår med hensyn til anvendelsen av konvensjonen, kan henvises til videre behandling i Den permanente komité nevnt i artikkel 4.

Protokoll 3 om anvendelsen av artikkel 67 i konvensjonen

KONVENSJONSPARTENE ER ENIGE OM FØLGENDE:

1. I konvensjonen her skal bestemmelser som på særskilt avgrensede områder regulerer domsmyndighet eller anerkjennelse eller fullbyrdelse av dommer og som inngår eller vil inngå i rettsakter fra De europeiske fellesskaps organer, behandles på samme måte som konvensjoner nevnt i artikkel 67 nr. 1.
2. Dersom en av konvensjonspartene mener at en bestemmelse i et forslag til rettsakt fra De europeiske fellesskaps organer er uforenlig med konvensjonen, skal konvensjonspartene uten opphold overveie å endre konvensjonen etter artikkel 76, men uten fortregning for den prosedyre som er fastsatt i protokoll 2.
3. Når en konvensjonspart eller flere parter sammen innarbeider enkelte eller samtlige bestemmelser som inngår i rettsakter fra Det europeiske fellesskaps organer som nevnt i nr. 1 i sin nasjonale rett, skal disse nasjonale rettsreglene behandles på samme måte som de konvensjoner som er nevnt i artikkel 67 nr. 1.
4. Konvensjonspartene skal oversende depositaren teksten til de bestemmelser som er nevnt i nr. 3. Med oversendelsen skal det følge en oversettelse til engelsk og fransk.

Vedlegg I

Vernetingsreglene nevnt i konvensjonen artikkel 3 nr. 2 og artikkel 4 nr. 2 er som følger:

- i Belgia: artikkel 5 til 14 i lov 16. juli 2004 om internasjonal privatrett,
- i Bulgaria: artikkel 4 nr. 1 og nr. 2 i lov om internasjonal privatrett,
- i Danmark: artikkel 246 nr. 2 og 3 i lov om rettspleie (Lov om rettens pleje),
- i Estland: artikkel 86 i sivilprosessloven (tsiviilkohtumenetluse seadustik),
- i Finland: artikkel 18 første ledd nr. 1 og 2 i kapittel 10 i lov om rettspleie (oikeudenkäymiskaari/rättegångsbalken),
- i Frankrike: artiklene 14 og 15 i sivillovboken (Code civil),
- i Hellas: artikkel 40 i sivilprosessloven (κδικας Πολιτικός Δικονομίας),
- i Irland: reglene om vernetting basert på at stevning ble forkynt for eller meddelt saksøkte under hans midlertidige opphold i Irland,
- i Island: artikkel 32 nr. 4 i sivilprosessloven (Lög um meðferð einkamála nr. 91/1991),
- i Italia: artiklene 3 og 4 i lov 218 av 31. mai 1995,
- i Kypros: paragraf 21 nr. 2 i domstolloven nr. 14 av 1960, med endringer,
- i Latvia: paragraf 27 og paragraf 28 nr. 3, 5, 6 og 9 i sivilprosessloven (Civilprocesa likums),
- i Litauen: artikkel 31 i sivilprosessloven (Civilinio proceso kodeksas),
- i Luxembourg: artiklene 14 og 15 i sivillovboken (Code civil),
- i Malta: artiklene 742, 743 og 744 i organisasjons- og sivilprosessloven - kap. 12 (Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Procedura Ċivili - Kap. 12) og artikkel 549 i handelsloven - kap. 13 (Kodiċi tal-kummerċ - kap. 13),
- i Norge: Paragraf 4-3 nr. 2 annet punktum i tvisteloven,
- i Polen: artikkel 1103 nr. 4 i sivilprosessloven (Kodeks postępowania cywilnego),
- i Portugal: artikkel 65 nr. 1b i sivilprosessloven (Código de Processo Civil) for så vidt som den omfatter eksorbitante grunnlag for domsmyndighet, slik som domstolene der filialen, agenturet eller lignende forretningskontor er (hvis beliggende i Portugal) når stevningen ble forkynt for hovedadministrasjonen (hvis beliggende i en annen stat), og artikkel 10 i arbeidsprosessloven (Código de Processo de Trabalho), for så vidt som den omfatter eksorbitante grunnlag for domsmyndighet, slik som domstolen der saksøkeren har sitt bosted i saker om individuelle arbeidskontrakter når arbeidstakeren reiser søksmål mot arbeidsgiveren.
- i Romania: artiklene 148 til 157 i lov nr. 105/1992 om internasjonal privatrettslige forhold,
- i Slovakia: artiklene 37 til 37e i lov 97/1963 om internasjonal privatrett og tilknyttede prosedyreregler,

- i Slovenia: artikkel 48 nr. 2 i lov om internasjonal privatrett og rettergang (Zakon o mednarodnem zasebnem pravu i postopku) sammenholdt med artikkel 47 nr. 2 i sivilprosessloven (Zakon o pravdnem postopku) og artikkel 58 i lov om internasjonal privatrett og rettergang (Zakon o mednarodnem zasebnem pravu i postopku) sammenholdt med artikkel 59 i sivilprosessloven (Zakon o pravdnem postopku),
- i Storbritannia: reglene om verneting basert på:
  - a) at stevning ble forkynt for eller meddelt saksøkte under hans midlertidige opphold i Storbritannia, eller
  - b) at saksøkte har eiendeler i Storbritannia; eller
  - c) at namsmyndigheten har tatt beslag i eiendeler i Storbritannia,
- i Sveits: artikkel 4 i den føderale loven om internasjonal privatrett (Gerichtsstand des Arrestortes/for du lieu du séquestre/foro del luogo del sequestro),
- i Sverige: kapittel 10 paragraf 3 første ledd første punktum i lov om rettspleie (rättegångsbalken),
- i Tsjekkia: artikkel 86 i lov 99/1963 Coll., sivilprosessloven (občanský soudní řád), med endringer,
- i Tyskland: artikkel 23 i sivilprosessloven (Zivilprozessordnung),
- i Ungarn: artikkel 57 i lovdekret nr. 13 av 1979 om internasjonal privatrett (a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet),
- i Østerrike: artikkel 99 i lov om domsmyndighet (Jurisdiktionsnorm).

Vedlegg II

Domstol eller kompetent myndighet som mottar begjæring som nevnt i konvensjonen artikkel 39, er som følger:

- i Belgia: «tribunal de première instance» eller «rechtbank van eerste aanleg» eller «erstinstanzliches Gericht»,
- i Bulgaria: «Окръжния съд»,
- i Danmark: «byret»,
- i Estland: «maakohus» (fylkesretten),
- i Finland: «käräjäoikeus/tingsrätt»,
- i Frankrike:
  - a) «greffier en chef du tribunal de grande instance»,
  - b) «président de la chambre départementale des notaires» med hensyn til en begjæring om en avgjørelse som erklærer et autentisk offentlig bekreftet dokument for tvangskraftig,
- i Hellas: «Μονομελές Πρωτοδικείο»,
- i Irland: «the High Court»,
- i Island: «héraðsdómur»,
- i Italia: «corte d'appello»,
- i Kypros: «Επαρχιακό Δικαστήριο» eller, for dom på underholdsbidrag, «Οικογενειακό Δικαστήριο»,
- i Latvia: «rajona (pilsētas) tiesa»,
- i Litauen: «Lietuvos apeliacinis teismas»,
- i Luxembourg: rettsformannen i «tribunal d'arrondissement»,
- i Malta: «Prim' Awla tal-Qorti Ċivili» eller «Qorti tal-Magistrati ta' Għawdex fil-gurisdizzjoni superjuri tagħha», eller, for dom på underholdsbidrag, «Registatur tal-Qorti» ved framsending gjennom «Ministru responsabbli għall-Ġustizzja»,
- i Nederland: «voorzieningenrechter van de rechtbank»,
- i Norge: «tingretten»,
- i Polen: «sąd okręgowy»,

- i Portugal: «Tribunal de Comarca»,
- i Romania: «Tribunal»,
- i Slovakia: «okresný súd»,
- i Slovenia: «okrožno sodišče»,
- i Spania: «Juzgado de Primera Instancia»,
- i Storbritannia:
  - a) i England og Wales, «the High Court of Justice» eller, for dom på underholdsbidrag, «the Magistrates' Court» ved framsending gjennom «the Secretary of State»,
  - b) i Skottland, «the Court of Session» eller, for dom på underholdsbidrag, «the Sheriff Court» ved framsending gjennom «the Scottish Ministers»,
  - c) i Nord-Irland, «the High Court of Justice» eller, for dom på underholdsbidrag, «the Magistrates' Court» ved framsending gjennom «the Secretary of State»,
  - d) i Gibraltar, «the Supreme Court of Gibraltar» eller, for dom på underholdsbidrag, «the Magistrates' Court» ved framsending gjennom «Attorney General of Gibraltar»,
- i Sveits: «beim kantonalen Vollstreckungsgericht/tribunal cantonal de l'exécution/guidice cantonale dell'esecuzione»
- i Sverige: «Svea hovrätt»,
- i Tsjekkia: «okresní soud» eller «soudní exekutor»,
- i Tyskland:
  - a) en kammerpresident i «Landgericht»,
  - b) en notarius publicus med hensyn til å erklære et autentisk offentlig bekreftet dokument for tvangskraftig,
- i Ungarn: «megyei bíróság székhelyén működő helyi bíróság», og i Budapest «Budai Központi Kerületi Bíróság»,
- i Østerrike: «Bezirksgericht».

Vedlegg III

Domstoler som innsigelser (appeller) som nevnt i konvensjonens artikkel 43 nr. 2 skal inngis til, er som følger:

- i Belgia:
  - a) med hensyn til innsigelse (appell) reist av saksøkte, «tribunal de première instance» eller «rechtbank van eerste aanleg» eller «erstinstanzliche Gericht»,
  - b) med hensyn til innsigelse (appell) reist av saksøker: the «cour d'appel» eller «hof van beroep»,
- i Bulgaria: «Апелативен съд - София»,
- i Danmark: «landsret»,
- i Estland: «ringkonnakohus»,
- i Finland: «hovioikeus/hovrätt»,
- i Frankrike:
  - a) «cour d'appel» for avgjørelser der begjæringen tas til følge,
  - b) rettsformannen i «tribunal de grande instance», for avgjørelser der begjæringen avvises,
- i Hellas: «Εφετείο »,
- i Irland: «the High Court»,
- i Island: «héraðsdómur»,
- i Italia: «corte d'appello»,
- i Kypros: «Επαρχιακό Δικαστήριο» eller, for dom på underholdsbidrag, «Οικογενειακό Δικαστήριο»,

- i Latvia: «Apgabaltiesa» via «rajona (pilsētas) tiesa»,
- i Litauen: «Lietuvos apeliacinis teismas»,
- i Luxembourg: «Cour supérieure de justice» som appellinstans i sivile saker,
- i Malta: «Qorti ta' l-Appell» i samsvar med framgangsmåten fastsatt for innsigelser (appeller) i Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili - kap. 12 eller, for dom på underholdsbidrag, av «ċitazzjoni» for «Prim' Awla tal-Qorti ivili jew il-Qorti tal-Maġistrati ta' Ghawdex fil-ġurisdizzjoni superjuri taghha»,
- i Nederland: «rechtbank»,
- i Norge: «lagmannsretten »,
- i Polen: «sąd apelacyjny» via «sąd okręgowy»,
- i Portugal: «Tribunal da Relação», er kompetent domstol. Innsigelsen (appellen) framsettes i samsvar med gjeldende nasjonal rett ved anmodning til den domstol som avsa den bestridte avgjørelsen,
- i Romania: «Curte de Apel»,
- i Slovakia: Anke-domstolen via distriktsdomstolen som avsa den påankede avgjørelsen,
- i Slovenia: «okrožno sodišče»,
- i Spania: den «Juzgado de Primera Instancia» som avsa kjennelsen det er reist innsigelse (appell) mot, til videre behandling i «Audiencia Provincial»,
- i Storbritannia:
  - a) i England og Wales, «the High Court of Justice» eller, for dom på underholdsbidrag, «the Magistrates' Court»,
  - b) i Skottland, «the Court of Session» eller, for dom på underholdsbidrag, «the Sheriff Court»,
  - c) i Nord-Irland, «the High Court of Justice» eller, for dom på underholdsbidrag, «the Magistrates' Court»,
  - d) i Gibraltar, «the Supreme Court of Gibraltar» eller, for dom på underholdsbidrag, «the Magistrates' Court»,
- i Sveits: «den høyere domstolen i kantonen»,
- i Sverige: «Svea hovrätt»,
- i Tsjekkia: anke-domstolen via distriktsdomstolen,
- i Tyskland: «Oberlandesgericht»,
- i Ungarn: den lokale domstolen ved fylkesretten (i Budapest, Buda sentrale distriktsdomstol); innsigelsen (appellen) avgjøres av fylkesretten (i Budapest, Hovedretten),
- i Østerrike: «Landesgericht» via «Bezirksgericht».

Vedlegg IV

Innsigelser (appeller) som kan reises i henhold til konvensjonens artikkel 44, er som følger:

- i Belgia: Hellas, Spania, Frankrike, Italia, Luxembourg og i Nederland, ved en kassasjonsappell,
- i Bulgaria: «обжалване пред Върховния касационен съд»
- i Danmark: ved en innsigelse (appell) til «højesteret», med tillatelse fra «Procesbevillingsnævnet»,
- i Estland: en «kassatsioonikaebus»,
- i Finland: ved innsigelse (appell) til «korkein oikeus/högsta domstolen»,
- i Irland: ved en appell om et rettsspørsmål til høyesterett,
- i Island: ved innsigelse (appell) til «Hæstiréttur»,
- i Kypros: ved innsigelse (appell) til høyesterett,
- i Latvia: ved innsigelse (appell) til «Augstākās tiesas Senāts» via «Apgabaltiesa»,
- i Litauen: ved innsigelse (appell) til «Lietuvos Aukščiausiasis Teismas»,
- i Malta: ingen videre innsigelse (appell) kan fremmes for en annen domstol; for dom på underholdsbidrag,

«Qorti ta' l-Appell» i samsvar med framgangsmåten fastsatt for innsigelser (appeller) i «kodiċi ta' Organizzazzjoni u Procedura Ċivili - kap. 12»,

- i Norge: ved anke til «Høyesterett»,
- i Polen: «skarga kasacyjna»,
- i Portugal: ved en innsigelse (appell) om et rettsspørsmål,
- i Romania: en «contestatie i anulare» eller en «revizuire»,
- i Slovakia: «dovolanie»,
- i Slovenia: ved innsigelse (appell) til «Vrhovno sodišče Republike Slovenije»,
- i Storbritannia: ved en enkelt videre innsigelse (appell) om et rettsspørsmål,
- i Sveits: en «recours devant le Tribunal fédéral»/«Beschwerde beim Bundesgericht»/«ricorso davanti al Tribunale federale»,
- i Sverige: ved innsigelse (appell) til «Högsta domstolen»,
- i Tsjekkia: en «dovolání» og en «žaloba pro zmatečnost»,
- i Tyskland: en «Rechtsbeschwerde»,
- i Ungarn: «felülvizsgálati kérelem»,
- i Østerrike: en «Revisionsrekurs».

0 Rettet i henhold til meddelelse fra depositaren 16 jan 2009.

Vedlegg V

Bekreftelse på dom og rettsforlik som omhandlet i artiklene 54 og 58 i konvensjonen om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker

1. Opphavsstat
2. Domstol eller kompetent myndighet som utsteder bekreftelsen
  - 2.1. Navn
  - 2.2. Adresse
  - 2.3. Tlf/Faks/E-post
3. Domstol som har avsagt dommen/godkjent rettsforliket
  - 3.1. Type domstol
  - 3.2. Rettssted
4. Dom/rettsforlik
  - 4.1. Dato
  - 4.2. Referansenummer
  - 4.3. Partene i dommen/rettsforliket
    - 4.3.1. Navn på saksøker(e)
    - 4.3.2. Navn på saksøkte
    - 4.3.3. Navn på eventuelle andre parter
  - 4.4. Dato for forkynnelse av det innledende prosesskrift i saken, dersom det er en fraværdom
  - 4.5. Dommen/rettsforliket er vedlagt denne bekreftelse
5. Navn på parter som har fått fri rettshjelp

Dommen/rettsforliket* er tvangskraftig i opphavsstaten (konvensjonen artikkel 38/58) mot:

Navn:

Utferdiget i ..... , dato .....

Underskrift og/eller stempel

Vedlegg VI

Bekreftelse på autentiske offentlig bekreftede dokumenter som omhandlet i artikkel 57 nr. 4 i konvensjonen om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker

1. Opphavsstat
2. Domstol eller kompetent myndighet som utsteder bekreftelsen
  - 2.1. Navn
  - 2.2. Adresse
  - 2.3. Tlf/Faks/E-post
3. Myndighet som har bekreftet dokumentet
  - 3.1. Myndighet som har vært involvert i utstedelsen av det offentlig bekreftede dokumentet (hvis aktuelt)
    - 3.1.1. Myndighetens navn og betegnelse
    - 3.1.2. Sted for myndigheten
  - 3.2. Myndighet som har registrert det offentlig bekreftede dokumentet (hvis aktuelt)
    - 3.2.1. Type myndighet
    - 3.2.2. Sted for myndigheten
4. Det offentlig bekreftede dokumentet
  - 4.1. Beskrivelse av dokumentet
  - 4.2. Dato
    - 4.2.1. for utstedelse av dokumentet.
    - 4.2.2. for registrering av dokumentet (om det er en annen dato)
  - 4.3. Referansenummer
  - 4.4. Dokumentets parter
    - 4.4.1. Kreditors navn
    - 4.4.2. Debitors navn
5. Den tvangskraftige forpliktelsen er vedlagt denne bekreftelse.

Det autentiske offentlig bekreftede dokumentet er tvangskraftig overfor debitor i opphavsstaten (konvensjonen artikkel 57 nr. 1.

Utferdiget i ....., dato .....

Underskrift og/eller stempel

Vedlegg VII

Konvensjoner som erstattes i henhold til konvensjonen artikkel 65, er særlig følgende:

- Traktaten mellom Spania og Sveits om gjensidig fullbyrdelse av dommer på sivil- og handelsrettens område, undertegnet i Madrid 19. november 1896,
- Konvensjonen mellom Den tsjekkosllovakiske republikken og Sveits om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer med tilleggsprotokoll, undertegnet i Bern 21. desember 1926,
- Konvensjonen mellom Sveits og Det tyske rike om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer og voldgiftsavgjørelser, undertegnet i Bern 2. november 1929,
- Konvensjon mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer, undertegnet i København 16. mars 1932,
- Konvensjonen mellom Italia og Sveits om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer, undertegnet i Roma 3. januar 1933,
- Konvensjonen mellom Sverige og Sveits om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer og voldgiftsavgjørelser, undertegnet i Stockholm 15. januar 1936,
- Konvensjonen mellom Belgia og Sveits om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer og voldgiftsavgjørelser, undertegnet i Bern 29. april 1959,
- Konvensjonen mellom Østerrike og Sveits om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer, undertegnet i Bern 16. desember 1960,
- Overenskomst mellom Norge og Storbritannia om gjensidig anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile saker, undertegnet i London 12. juni 1961,
- Overenskomst mellom Norge og Forbundsrepublikken Tyskland om anerkjennelse og fullbyrding av

- rettsavgjørelser og andre tvangsgrunnlag i sivile saker og handelssaker undertegnet i Oslo 17. juni 1977,
- Konvensjonen mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om anerkjennelse og fullbyrding av avgjørelser på privatrettens område, undertegnet i København 11. oktober 1977, og
  - Overenskomst mellom Norge og Østerrike om anerkjennelse og fullbyrding av rettsavgjørelser i sivile saker, undertegnet i Wien 21. mai 1984.

Vedlegg VIII

Språkene omhandlet i konvensjonens artikkel 79 er bulgarsk, dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, gresk, irsk, islandsk, italiensk, latvisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, norsk, polsk, portugisisk, rumensk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tsjekkisk, tysk og ungarsk.

Vedlegg IX

De stater og regler som er nevnt i protokoll 1 artikkel II, er som følger:

- Estland: artikkel 214 nr. 3 og nr. 4 og artikkel 216 i sivilprosessloven (tsiviilkohtumenetluse seadustik) om prosessunderretning,
- Latvia: artikkel 78, 79, 80 og 81 i sivilprosessloven (Civilprocesa likums) om prosessunderretning,
- Litauen: artikkel 47 i sivilprosessloven (Civilinio proceso kodeksas),
- Polen: artikkel 84 og 85 i sivilprosessloven (Kodeks postępowania cywilnego om prosessunderretning / (przypozwanie),
- Slovenia: artikkel 204 i sivilprosessloven (Zakon o pravdnem postopku) om prosessunderretning,
- Tyskland: artikkel 68, 72, 73 og 74 i sivilprosessloven (Zivilprozessordnung) om prosessunderretning,
- Ungarn: artikkel 58 til 60 i sivilprosessloven (Polgári perrendtartás) om prosessunderretning,
- Østerrike: artikkel 21 i sivilprosessloven (Zivilprozessordnung) om prosessunderretning.